

Ted Hughes: A Mezei Nyúl (vers) 3

Új Forrás 2011.02

Acsai Roland: A norvég esszé, avagy olvasni Isten tenyeréből 7

Kun Árpád: A hegyek születése (esszé) 10

Géczi János: Egy alvóhoz, Rózsaliget, Istent is meglepi (versek) 17

Kántor Zsolt: Tandori ín-spirál (vers) 19

Filip Tamás: [Két dolog] (vers) 20

Antal Balázs: Az üvegyár (próza) 21

Luzsicza István: Villamostól villamosig, Pillanatkép, április,
Retúr (versek) 23

Zsávolya Zoltán: Megyéspüspökség a Kanári-szigeteken (vers) 26

Méhes Károly: Mondóka (próza) 28

Végh Attila: A költő sikerre vágyik (vers) 34

Vasadi Péter: Félreesők, Utóirat (versek) 35

Halmai Tamás: Gyűrű alakú Nap

(Költészet és katolicitás – Vasadi Péternél) 38

Szénási Zoltán: „Szépen lázadj!” (Vasadi Péter költészetéről) 44

Vasadi Péter levele 50

Monostori Imre: *Új Forrás*-os levelesládából I. (Vasadi Péter) 52

Csűrös Miklós: Kései panoráma (Rába György 2000 után) 54

Csobánka Zsuzsa: Kettős teher, kettős szorítás

(Simon Márton: *Dalok a magasföldszintről*) 63

Kántás Balázs: Öt recenzió öt fiatal költőről 67

Bícsérdi Ádám: Jól szituált beteg

(Nyerges Gábor Ádám: *Helyi érzéstelenítés*) 75

Nyerges Gábor Ádám: Interferencia (vers) 79

Bajtai András: Panel (vers) 81

Lázár Bence András: Anya, ezerkilencszázhetvennégy (vers) 82

Zilahai Anna: Négykezes gerincre (próza) 84

Máthé Andrea: A néma nyelv megsokszorozása

(Nádlér István és Sara Berti) 101

I

Ezt a Manót

Ezt a combos lábán esetlenül ügetőt

Ted Hughes 3

Ezt a fura hosszúfűlű Manót

Ezt az országúton szalomozót

A MEZEI NYÚL

Meg ne előzd, eszedbe se jusson kikerülni,
Megy, mint a bolond, mint az ökörvizelés,
Nem tudja egyenesen hajtani rozoga gokartját
Nagy, kilazult kerekei rozsdásak, és nyolcas van bennük,
Majdnem kiesnek alóla

A fejében is kilazultak, lötyögnek a csavarok,
És a szeme is ki akar esni

II

A Mezei Nyúl nagyon törékeny dolog.

Az élet egy mezei nyúlban üveg pohár, sárgakeretes

Zúzmarahasán a felirat: „Vigyázat, törékeny!”

A Mezei Nyúl csontja könnyű üveg. És a nyúl képe –

Ki emelte pofácskáját az Úr elé?

Orrcimpáinak és ajkainak frissen pattant bimbóját,

Hogy a legfinomabb vonásokkal rajzolja meg, a legutolsó szempilla

Érintése is selymes, mint a molylepke pihéje,

És az a leheletnyi félelem

Ami az örült szépség-lángot

Fixálta pillantásában

Mintha retinája

Hold lenne, örökké teli.

Ki ez itt, az éjféli A 30-ason,

Ez a Druída lélek,

Ez az éjszakai ámokfutó, ez a váratlan kobold-göröngy,

Ami az autó alvázának ütődik

Aztán emberi fájdalommal sikkít
És csecsemővé vedlik át az úton
Amihez hozzáérni is alig mersz?

4. Vagy kiugrik, mint egy megnyúlt denevér apró fényszórákkal,
A sötétből egyenesen
A vezető idegeibe
Disszonáns visítással,
Mintha az autó egy repülő hárfát csapott volna el

És a sofőr idegei is úgy csapkodnak jajongva
Mint egy széttűzött hárfá.

III

Gyanakodva lépked,
Mintha lépre akarnák csalni, félve,
Egyre közelebb.
Mint egy nagy, feldöntött tojás – titokzatos!

Aztán kinyújtózik, magasra, a hátsó lábain,
A levegőbe hajol,
Feszesen - mint szélre váró vitorlás –

De mit lát a vadász? Egy tündért?
Egy álom-szörnyet?
A kukoricatábla kenguruját?

A világ legbájosabb pofácskája figyel,
Feketevégű fülével meghallja a szirmát
Bontogató kökényt,
Feketevégű szőrszálaival meghallja a kancák farkát fésülő
Másnap szeptet,
Hópehellyel kitömött pocakja az első lélegzetvételé,
Narancssárga grabanca róka-álmoktól vörös –

Boszorkány-szűz
Bizsergő vértől nehéz – megdöbbenő
Mennyi vér fér el testében!
A Mezei Nyúl holdfényt remegtető vértócsa

Bűbáj rángatja, aranyszegélyes szeme kába –

Olyan bizonytalanul halad, olyan
Finom mozdulatokkal egyensúlyozza magát,
Mintha szeme csordultig lenne –

5

IV

Én láttam őt,
A nyurga és karcsú mezei nyulat hosszú, vékony lábaival,
És hosszúkás, horpadásos combjával,
Masniszerű füleivel
Ahogy flamenkózva
Robogott a holdfényben, a hegy üstdobján
Sarkaival verte a port.

És láttam őt, ahogy merev tagokkal bicegett
Ugrabugrák Istene,
Hajnaltól lepetten, röghöz kötötten, rászáradó
Sártól foltosan,
Fájdalmasan ringott a barázdák fölött

Ugró-Lábaival, Erőgép-Combjával,
Mik túl erősek a közönséges járáshoz,
Olyan erősek,
Hogy már szinte terhére vannak, gondot jelentenek,
Sajgó nehézséget,
Amikor sétálni próbálna, vagy szusszana egyet,
Szinte fáj őket lépésre emelni
Mintha egy autó hideg motorját akarnád beindítani kézi csörlővel –

Amíg sokk nem éri, meg nem rémül, egy fülébe
Kapó csattanástól. Kinyíló sütdajtó
Csattanása, dupla csöből, ugatás

Csap ki a hagyma közül –
és felugrik

Sarkai
Keményen, mint a sarokvasak, rúgnak borsot-savat
A vadászkutya szemébe –
és rúgják és rúgják

A forgó, fehérrépa-világot
A kutya torkába –

ahogy elszelel

6 A vézna galagonyabokrok és a még véznább vadszedrek között
A holnapba.

(Fordította: Acsai Roland)

Vannak belső és külső szent helyek, amiket az ember, ha költő, a versírás zárandokútján próbál újra, meg újra megközelíteni – a költő mint zárandok, és a versírás mint zárandokút.

Számomra ilyen szakrális helyé vált két északi ország: Finnország, és Norvégia. Hogy mitől válhattak számomra meghatározó földrajzi pontokká, annak több oka van: a szerelemnek köszönhetően, a tisztaságuk miatt, és a természetközelségük okán – röviden szólván azért, mert a hely szelleme kegyes volt hozzánk.

Természetköltőket olvasva jutott eszembe a következő megállapítás: az elemek közelében születő költészetben szükségszerűen mindig van valami elementáris.

A kiváló költőnő, Gergely Ágnes, a finnországi élményeken alapuló, Acsai-Varga Veronika képzőművésszel közös kötetemről (*Két ég satujában*) szóló írásának található a *Tapintható transzcendens* címet adta: „Ez a hold azonban Finnország holdja, a fehér éjszakáké, amelyekben összeér a hajnal a sötéttel, a tó lúdbőrös vize a horizonttal, másképp, mint délebbre Európában: tapinthatóbban.”

Számomra maga a természet ez a tapintható transzcendens.

Ugyanebben az írásában Gergely Ágnes az izlandi Halldór Laxness-t idézi, amikor azt írja, hogy a végtelen hómezőkön a költészetnek semmi nem áll az útjába. Finnországra a nagy távlatok jellemzők, a szabadságérzés, az akadálytalanság, a szárnyaló fantázia. Az ég valahogy alacsonyabbnak tűnik, még a lapos, pirosra festett csűrőknek is elérhető közelségben van. Nem csoda, ha erről az égről ez jutott eszembe: „A föld nem szökhet meg a menny elől”.

Norvégia, ez a másik északi ország, sok hasonlósága ellenére különbözik a finn tájtól. Norvégia a magasságok és a mélységek országa. A magasságot a hegyek képviselik, a mélységet a fjordok. Az előbbiből néhányat megmáztunk, az utóbbiban jókat fürödtünk.

Kun Árpádék faházából kitekintve (Árpád verseit nagyon szeretem, Norvégiában az ő házukban lakhattunk közel két hónapig) három hegyre láttam – a három közül kettő csúcán hófoltok fehérlettek júniusban is. Állatokra hasonlítottak, melyek téli bundájuknak nagy részét már nyárra cserélték, és csak néhány helyen maradtak még itt-ott fehér szőrpamacskok a hátukon. De az én képzeletemben ezek a hegyek legtöbbször mégis óriás bálnákká változtak át. Ebből írtam meg a *Fjord-bálnák* című Ted Hughesnak

Acsai Roland 7

A NORVÉG-ESSZÉ, AVAGY OLVASNI ISTEN TENYERÉBŐL¹

ajánlott gyerekversemet: „Az ablakon túli hegyek / Ősöreg, óriás cetek, / Mik felúsztak a fjordokon, / Orrlyukaikból lett orom.” A harmadik hegy felénk néző oldala meredek, szürke sziklafal volt. Feleségem azt mondta, ha sokáig nézi, a sziklák, a kiszögellések troll-pofákká alakulnak át. Van tehát

8 minek táplálni a norvég képzeletvilágot. A mitológia lényei itt nem csupán porosodó könyvlapokon élnek, hanem közöttünk (fölöttünk és alattunk).

Minden fjordnak megvan a saját, külön színrnyalata: Solvornnál tinta-fekete a víz, míg Gaupnében és Luster felé haladva türkiz. Egészen valószínűtlenül türkiz. Vera szerint, ha megfesterne, el sem hinnék, hogy valóban ilyen.

Norvégiában a természet, ez a tapintható transzcendencia mindig érezteti a szubjektumnál mélyebb, magasabb, erősebb mivoltát. A *Bálna* című versemben így fogalmaztam ezt meg: „A bálna-bébi már csak ráadás volt – / Beavatás a megnevezhetetlenbe. / Váratlanul bukkant fel a fjord sima / Türkizéből. Úszó foncsor a tükörben: / Fekete hát, hegyes uszony. / Aztán elmerült, majd újra felbukkant, / Mint egy belső kép, a szív legmélyéről, / Vagy még mélyebbről, / Mert a fjord mélyebb a szívnél.” Az itt írt verseim talán ennek a beavatásnak köszönhetően objektívebbek lettek. „Ha megvan a saját hangod, már csak nézni kell” – mondja az észt költő, Tonu Onnepalu. Norvégiában már nekem is csak néznie kellett.

Az emberek errefelé magas hegyektől körbevett völgyekben élnek. Ez kikerülhetetlenül el-, és bezártságérzést eredményez. De ez a bezártság egy templom bezártsága. Mintha az egész völgy egy fatemplom lenne: „Egy nagy templom ez a völgy is / eső hull be az égi palán -, / Sziklák falán, erdők falán / Is van egy kulcslyuk talán, talán. / Azon át leskelődik, / Ki a hegy-völgyeket őrzi.” – írtam egy másik gyerekversemben.

Máskor a völgyet nem templomnak, hanem egy tenyérnek éreztem, egy óriási tenyérnek: Isten tenyerének. A hely neve, Gaupne egyébként valóban *tenyér* jelent: „A táj, mint egy tenyér. / Nem mondom ki, hogy [istené]. / Kettészeli a gyorsodrású, / Türkizkék folyó sorsvonala [...] Állunk a völgy fölött, a hegyoldalban – / Apró jószágok, akik egy hatalmas, / Sziklakéreges tenyérből akarnak olvasni.”

Ottlétünk két hónapja alatt sorra jártuk a környék templomait. Szerencsére elég sok régi templom maradt fent. A házunk mögötti sziklafal alatt az új fatemplom állt, szélkakassal a csúcsán. Nem sokkal távolabb tőle a régi templom. Az ódon fa illatát már az útról érezni lehetett. Sokat járunk ide, meg általában a környéken található temetőkbe. A sírkertekből nyílt a legszébb kilátás. Kicsi, puritán épületek az itteni templomok, csodáltam, hogy valaha is elfért benne gyülekezet. A rúnakövekhez hasonlatos sírköveket elnézve megállapíthattuk: az emberek sokáig élnek errefelé. De az is lehet,

hogy meg sem halnak, hanem szarvassá, sziklává vagy nyírfává változnak a metamorfózis rendje szerint, melyet az urnesi dongatemplom, Norvégia legöregebb, a 11-ik században épült fatemplomának falába vésvé is megörökítettek: a kígyóból inda lesz, az indából az Iggdrasil ága, amit egy szarvas legel.

9

Norvégiában eltöltött időnket bálnák úszták át, ezek a bibliai, mitikus, de ugyanakkor valóságos lények, a föld legkülönösebb emlékei: először a bálnaszerű hegy, aztán a fjordban látott, igazi, élő bálna bébi. A harmadik bálnával a Dale-templom mennyezetfreskóján találkoztunk: „A fjord fölött, mint a vizek lelke, felhő lebeg. / Napok óta nem láttunk eget. / Csak a templom boltozatán, felfestve: / Nap, hold, csillag-hó, pelyhekben. / És az a bálna. Szellemfehéren, / Ahogy átúszik kezdeten, végen” – írtam róla. Azt hiszem, Norvégiában a bálna volt a hely szellemének megtestesülése.

Esszémből nem maradhat ki Wittgenstein sem, akinek kunyhója volt Skjoldenben², nem messze Gaupnédtől, és aki így emlékszik vissza Norvégiában eltöltött időszakra: „amikor 1913-14-ben Norvégiában tartózkodtam [...] érzésem szerint mintha [...] a gondolkodás új irányai és mozdulatai születtek volna meg bennem” – szól a hely ihlető erejéről tanúskodó idézet.

Lengyel Balázs szerint József Attila számára a lepusztult proletárnegyedek metaforák voltak, amivel kifejezhette lelki tartalmait. Számomra észak az a metafora, aminek segítségével kifejezhetem, amit közölni szeretnék a létezésről, a világról, a szakralitásról.

Egyszerre külső és belső táj, amit újra és újra meg kell próbálnom elérni.

Új Forrás 2011/02 – Acsai Roland: A norvég-esszé,
avagy olvasni Isten tenyeréből

¹ Ez az esszé voltaképpen a *Két ég satujában* keletkezéstörténetéről szóló, önelemző írásom, a *Vers északfokának* ikeresszéje, ahogyan a következő norvégiai élményeket feldolgozó verseskötetem is az említett kötet ikerkönyve lesz.

² Wittgenstein 1914-ben egy kunyhót építtetett a Sognefjord legvégén lévő Skjolden határában. Kunyhója az Eidsvatnet nevű gleccsertől áll, a hegy egyik különösen nehezen megközelíthető pontján. A kunyhóból mára sajnos már nem maradt más csak sziklából hordott alapja.

A versalkotás folyamata egy gondolatvillanással kezdődött. A villanásból azután folyamatos fény lett, és a gondolat ragyogni kezdett. Gondolat volt, pedig verbális alakot nem igazán öltött. Két állítás vibrált bennem homályosan,

10 Kun Árpád

A HEGYEK SZÜLETÉSE

a megfogalmazás határán, az egyik körülbelül, hogy „a halottak túlnőnek rajtunk”, a másik – megint csak kb. –, hogy „mérhetetlenek”. A gondolatvillanás – ahogy jóval később, már a vers

megírása után egyszer eszembe jutott – abból a közhelyből cikázott elő, miszerint „halottakról vagy jót vagy semmit”, amit ugye olyankor mondunk, amikor jelezni kívánjuk, hogy az, aki meghalt és éppen szóba került, más megítélés alá tartozik már, haszontalan lenne tovább és utólag kritizálni, jöllehet nem voltunk róla túl jó véleménnyel a halála előtt. Ez a közhely benem egyfelé hangsúlyozódott, és az lett a legfontosabb része, hogy a halottak más megítélés alá tartoznak. Ahonnét megint kicsit tovább mozdult az érteme, oda, hogy más dimenzióba kerülnek, más méretek közé.

A verbális vibrálás maga mint valami lidércfény táncolt a felszínen annak jeleként, hogy mélyen megrendültem. Egyébként pedig azért rendültem meg, mert felismerés hasított belém. Felismerésem, mint említettem, egy gondolat volt, amit lelki szemeim előtt kristálytisztán láttam, mint valami elvont alakzatot. Jöllehet közvetlen érzéki, konkrét képpé lefordítható vizuális formát nem öltött, mégis szépnek, sőt gyönyörűnek tűnt, gondolatmivolta miatt pedig mélynek és igaznak. Erről abban a pillanatban nem sok mindenkit tudtam volna meggyőzni, mivel még hiányoztak a szavaim. Ha ennek ellenére ki kellett volna magam fejezni, akkor olyasmit dadogtam volna, hogy rájöttem, miszerint „a halottak azonosak a régi istenekkel”.

Tisztában voltam azzal, hogy a lelki szemeim előtt megjelenő, leginkább tehát gondolati alakzatnak egyelőre csak nagyon szegényes a verbális megjeleníthetősége, mégis pontosan leírtam az írás elején idézett két állítást („a halottak túlnőnek rajtunk”, „mérhetetlenek”), mivel korábbi versírási tapasztalataim alapján tudtam, hogy mostani mély megrendülésem jó alapanyag lesz majd a későbbi „hidegfejű” kidolgozáshoz. Megrendülésem rá volt tapadva e két állításra, így azokat pontosan konzerválnom kellett, hogy később majd felidézhessem, munkajelleggel visszajátszhasam a megrendülést. Amikor leírtam a két állítást, már nemcsak konzerváltam, de szavakkal is dolgozni kezdtem. Ami beindította a - bocsánat - verbalitásomat. Még bennem volt a megrendülés, láttam a szavakkal kifejezhetetlen gondolati alakzatot, de az agyam/tudatom/mim? lassan átállt egy másikfajta működési módra.

Eszembe jutott, hogy a halottak olyan látványt nyújtanak, „mintha a hegyek imbolyognának”. Hol? „Egy belső horizonton.” Nem voltam meglepődve a kép nyelvi formájával, de azzal nagyon, hogy végre verbálisan is valami eredetinek tetszőt találtam arra, hogy kifejezzem magam.

Ha megrendülésemre más szót keresek, azt mondhatom kissé 11 ódonabban, hogy ihletett voltam. Az ihletből költői ihlet csak apránként lett, nem egy csapásra. Most, hogy előttem volt a papíron ez a „mintha a hegyek imbolyognának a belső horizonton”, végre lett valami anyagom, amit megmunkálhatok, valami, ahová helyezkedve kívül kerülhetek megrendülésemem/ihletettségemem. Úgyhogy a hasonlatot gyorsan át is javítottam metaforára, mivel azt erősebbnek éreztem, így: (a halottak) „hegyekként imbolyognak a belső horizonton”.

Megjegyzem, a Weöres Sándor-i „Egy/ hegy/ megy,/ szembe jön egy másik hegy” stb. (*Mese*) elég élénken él a tudatomban – jóllehet kismillió más idézettel együtt, de mégis. Valószínűleg közvetett módon segíthetett metaforám megtalálásában. Ugyanakkor egy Weöres előtti, archetipikus képről van szó, az emberiség egyik döbbenetes tapasztalatáról, tudni illik, hogy a hegyek képesek megindulni. Ráadásul ez a tapasztalat sajátos helyi színezetet kap itt, ahol jelenleg lakunk, Norvégianak a fjordvidékén. Földtörténetileg mérve csak nemrég húzódtak innét le az utolsó eljegesedés gleccserei, amelyeknek szakadékos medrébe beáramlott az elolvadó jégtől megemelkedett tenger. A pillanatnyi állapot egy szédítő látványt nyújtó táj, ahol egymást váltják a meredek ormok, hegyek. Gyakorta szakadnak ki és indulnak meg belőlük kisebb-nagyobb sziklák a mélybe alvilági dübörgéssel, csattogással, amely kilométerekre elhallatszik. Egyszóval itt tényleg mennek a hegyek.

Nálam viszont „imbolyogtak”. Most, hogy végre sikerült némileg kívül állnom ihletemen, szerettem volna ezt az „imbolygást” megerősíteni, ezért a „hegy”-hez jelzőt írtam: „esetlen”. Utólag látom, hogy a jelzővel kicsit „emberiesíteni” akartam a metafora azonosítottját, azaz a halottakat, áttételesen azt sugallni róluk, hogy esendők, szájalomra méltóak minden „hegységük” ellenére.

Éppen csak belekezdtem, de itt akkor abba is hagytam a versen való munkálkodást. Már nem emlékszem, hogy azért-e, mert valami mindennapi feladat elszóltott, vagy, mert azt gondoltam, pihentetem az anyagot. Az biztos, hogy így volt a legjobb. Egyelőre még nagyon rám telepedett az ihlet. Mintha részegség venné el józan ítélőképességemet, és nem ülhethnék volánhoz, vagy izgalomtól remegne a kezem, és képtelen lennék tűbe cernát fűzni, nem éreztem elég finoman a szavakat, a jelentéseiket, az árnyalataikat, az egymáshoz való viszonyukat, hogy együttesen, mint mondat, merre tartanak, milyen más szavak jöhetnek utánuk.

A következő vershez-ülésnél az első két, meglehetősen költőietlen állítással („a halottak túlnőnek rajtunk”, „mérhetetlenek”) akartam valamit kezdeni. Hogy azt előre sejtettem, általuk felidéződött bennem a megrendülésem, de már csak mint emlék, eredeti hevessége nélkül – viszont
12 költőileg lendületbe hozott. Most hideg fejlel azt is észrevettem, hogy valódi költői kép rejtőzik a mondatok mögött. Szerettem volna valahogy, nem is akárhogy, hanem pontos, kifejező szavakkal láthatóvá tenni. Maga a kép szürkén szólva az, hogy a halottak a haláluk után nőni kezdenek, méghozzá nagyon gyorsan. Különböző mondatokkal vacakoltam, hogy ezt megjelenítsem. A megjelenítés nem tűnt bonyolult feladatnak. A nehézséget az okozta, hogy a képnek a vers első mondatában benne kellett lennie, rögtön magára vonnia az olvasó figyelmét, ráállítani őt a vers logikájára. Ehhez egyszerűen kellett szólnom, és hatásosan. Egy darabig képtelen voltam rá. Túlságosan bele volt éve a tudatomba, hogy azzal indítsam a mondatot: a „halottak”. Szinte kényszeresen ez a „halottak” akart a mondat alanya lenni. Ami alannyal a legfőbb gond a statikussága volt a hirtelen bekövetkező eseményhez, a növekedéshez képest. Amikor erre rájöttem, és meg tudtam szabadulni az alanytól, már nem volt nehéz leírnom a végleges vers első mondatát.

Na jó, ez kész volt. Nekiláttam a másik állításnak, hogy „mérhetetlenek”. Ebből kikerekítettem egy második mondatot, valamilyen lett, elég vacak. Tudtam, nem végleges, ezért könnyebb szívvel hagytam így. Tovább akartam menni, lássam, milyen lesz a vers íve. Rendben. Innét folytatódik akkor a harmadik mondat, ami a már meglévő („esetlen hegyekként imbolyognak a belső horizonton”). Kicsit ezen is javítottam, az eddigi „aláértett” halottakat felülírtam azzal, hogy „dédapáink”.

Csakhogy ez így sehogy se hangzott. Legalább egy kis dinamikája lenne. Hm. Lássam csak újra azt a vacak második mondatot! Második mondatként beteszek az éppen meghalók és a dédapák közé egy köztes generációt, és valahogy konkretizálom. Nagyszerű! Vagyis akkor legyen szó az „apám”-ról, nem, átfogóbban: az „apánk”-ról. Ez az eredeti „mérhetetlen” pedig kidobandó, hiszen az ezután következő dédapák, akik csak hegyek, a mérhetetlenhez képest összemennek. Az „apánk” tehát ékelődjön be a növekedés kezdete, nullpontja és a hegyek közé. Már nagy, de még nem hegy – legyen belőle óriás. Készen lett a végleges második mondat.

Még egyszer nekimentem a harmadik mondatnak, ha már megint visszajutottam hozzá. A második mondatban az „apánkról” van szó, akkor itt a „dédapáinkat” átírtam „dédanyáink”-ra és odabiggyesztettem eléje az „ük”-öt, hogy még viszább mutassak a múltba, meg ettől lett a mondatkezetnek valami nyelvi darabossága, ami jól hangzott a fülemnek.

Idáig érve nyakig benne voltam már a költői munkában, ráhangolódtam. Ami abból is nyilvánvaló volt, hogy mint istállóban a legyek, zsongtak

a fejemben a különböző képek, amelyeket gyorsan el kellett kapdosnom, magyarul leírnom, nehogy elreppenjenek. A művészi munka nagyon intenzív tárgyra-irányultság. Amit azért mondok, mert az elkapdosott képek nem bármilyen hangulatú, témájú képek voltak, hanem mind nagyon szorosan kötődtek a készülő vers témájához. A kidolgozottságukban viszont különböztek egymástól, némelyik szinte kész volt verbálisan, némelyik nem, csak nyers képisége számított, egyébként kezdetleges formában jegyeztem le.

Az ihletettség – ezúttal, mint grafomán eufória – veszélyesen emelkedett bennem, éreztem, ahogy a sajátos részegségtől kezdem elveszíteni a szóérzékelő képességemet, de azt is tudtam, hogy jegyezni kell a képeket, nem hagyhatom veszni őket.

A grafomán eufória mellett racionálisan is működtem. Úgy gondoltam, hogy, ha már a növekedés az alapképzetem, el kellene játszani a méretekkel – a játékosság esetleg jót tehet a versnek. Ha egy későbbi, később megfrottási szinten majd kiderül, hogy a játékosság a vers ellen dolgozik, még mindig lemondhatok róla. Ennek jegyében jutott eszembe, hogy a hegynél kisebb például egy fa. Már az „imbolygó hegyek” megtalálásakor segített, mint mondtam, a hely szeleme, most a faválasztásomnál is befolyásolt. Az itt gyakorta előforduló „vörösfenyő” jött a tollamra. Ráadásul a vörösfenyő fontos szerepet játszott privátilag is az ősszel, amikor egyfajta sárgahúsú tinórugombát gyűjtöttem alatta. A főnevet rögtön megerősítettem a „roppant” jelzővel. Ezt a „roppant vörösfenyőt” később, a harmadik-negyedik vershez-üléskor kicseréltem „mamutfenyő”-re. Nem véletlenül. Akkor már véglegesen a helyére került hasonlatom a bálnáról és az elefántról. Ez utóbbi állat, az elefánt gondolatkapcsolással hozta elődjét, a mamutot.

Megjegyzem, a bálna-elefánt kép egy gyerekkori ábra miatt került fel, amely örökre beleégett az emlékezetembe. Egy állatokról szóló, gyerekeknek írt könyvben láttam – a bálna súlyát elefántban adta meg. A bálna mellé odatették az őt súlyban kitevő elefántokat, körülbelül úgy harmincat. Mit mondjak? Kevés annál furább dolgot láttam életemben. A költői képet elsőre is jónak találtam, mint hasonlatot a nagyméretű holtak és az elég nagyméretű halál kettősének kifejezésére, nyelviileg viszont igencsak megküzdöttem, amíg elértem a végleges változatot. Itt attól a képzetemtől kellett megszabadulnom, hogy a kép lényegéhez tartozna ábra mivolta. Újabb és újabb változatban leírtam a gyerekkori ábrát bálnáról és elefántról, de egyikkel se voltam megelégedve. Joggal, mert esztétikai tétje nem kapcsolódott ahhoz az akcidenzához, hogy én a két állatot súlyt kifejező ábraként láttam egymás mellett. A költői kép felől nézvést a lényeg abban állt, hogy, ha a két állat egymás mellé kerül, akkor mi van.

Ennek a két állatnak a felvillantása jól lezárta érzéki, vizuális szinten a hírtelen növekedésről szóló költői beszédet és az azt követő játékot a méretekkel. Tudtam, itt váltanom kell, méghozzá valami általános megfogalmazással. Primitívebb formában leírtam azt, hogy „Méreteik alapján
14 kép-/ telenség, pedig ők is emberként/ szenvedtek ki, és nem úgy múltak/ el, ahogy az istenek.” A megfogalmazás fokozataira, amelyek megint csak lépcsőzetesen lettek egyre tökéletesebbek, most nem térek ki, csak jelzem, hogy „ösmegrendülésem” alapfogalma tér itt vissza az „istenek”-kel.

„Pompeji”-vel a következő mondatban egy Petőfi Sándor-parafrázist cseréltem ki, ami az *Egy gondolat bánt engemet* villám csapta fájára („legyek fa, melyen villám fut keresztül”) és leomló sziklájára („legyek kőszirt, mit hegyről a völgybe/ eget-földet rázó mennydörgés dönt le...”) játszott rá. Pompeji és Petőfinek ezek a képei olyan állandó képzetek a fantáziámnak, amelyek alig várják az alkalmat, hogy, ha apropóját érzik, előbukkanjanak, és bekerüljenek a verseimbe. Itt most a Petőfi-parafrázisnak nem volt szerepe, nyoma se maradt, a pompejis kép viszont annál jobban passzolt. Pompeji felidézése, úgy ítélt meg, több szempontból is hatásos. Például eljátszik a „kihűlő hamu” egy másik értelmével, amikor elsősorban nem a holttest hamvasztása után kihűlő hamvakra, hanem a vulkáni hamura gondolhatunk – és felvillantja a poétikai látómező peremén a Vezúvot, egy vulkánt, ami rokonságban áll az esetlen hegyekkel, és az emberi emlékezet szerint legalább egyszer ugyanúgy imbolygott, ahogy ők.

Az „istenes” és a pompejis” mondatok szőrmentén abból a hatalmaságból vesznek vissza, amely a hirtelen és folyamatosan növekvő halottak sajátja a vers első részében. Szándékom szerint átvezetésként szolgálnak ahhoz, hogy utánuk beszélhesek az öregek haláلهlőtti nyomorúságáról. Ezt a nyomorúságot egészen közelről tapasztalom meg a valóságban, mivel jelenleg, a vers megírása körüli időben félállásban az a munkám, hogy nyolcvan-kilencven éves nőkhöz-férfiakhoz járok ki, segítsek nekik a háztartásban és gondoskodom róluk. Többek között például van egy öreg hölgy, akinek a jelene gyakorlatilag pár másodpercre szűkült be, mert demenciája miatt a néhány perccel korábban történetekre már nem képes visszaemlékezni. Ha bekapcsolom a mosogatógépet, pár perc múlva megkérdezi, miért megy, és nekem pár percenként újra és újra mondanom kell azután, hogy azért, mert bekapcsoltam. Ez a pár perces „jelenketrec” szorongással és frusztrációval tölti el... Szóval öt öltöztetve jutott eszembe, hogy azok a ruhák, amiket hord – az elnyűttségük alapján már évtizedek óta, a demenciája előttről – tulajdonképpen többet tudnak jelenlegi életéről, talán róla is, mint ő saját maga. Az ötletet lejegyeztem, a versírás idejéig kallódott, de akkor itt megtalálta a helyét: „Senki, maguk legkevésbé, de/ még a ruháik, cipőik se tudták/ róluk,

hogy kicsodák.” Amint látható, csavartam még egyet a gondolaton, vagyis a versben már a ruháik, cipőik sem tudják a talán nemsókára esetlen hegygőz növdőkről, hogy kicsodák.

A zárómondat ősfarmája már az első vershez-üléskor megszületett. Legprimitívebb alakban egy egyszerű kép volt. Láttam, hogy az esetlen hegyeknek árnyéka van, csak azt nem lehetett kivenni, hogy ez az árnyék kire vetődik. Ránk, az unokáinkra, minden még élőre? Ezt a látványrészletet próbáltam kiélesíteni, elég sokáig küszködtem, míg végül elvettem mint nem-lényegest. Méghozzá akkor, amikor a kiélesítések alatt, egyszer csak megláttam, hogy ez az árnyék valójában nem sötét, hanem fénylik. Rájöttem, hogy esztétikai tétje a költői képnek az, hogy képes vagyok-e érzékeltetni szavakkal a fényes árnyék látványát. A probléma megértésével egy időben érkezett a megfogalmazás is, olyasmi, hogy: „Ha (az esetlen hegyek) árnyéka ránk vetül, aranyat cselekszünk.” Ezt így túl elvontnak, nem elég láttatónak éreztem, de akkor rögtön nem tudtam rajta érdemben változtatni. Egy következő vershez-üléskor az árnyékokat már nem az esetlen hegyek vetették, hanem a „roppant vörösfenyők”. Ettől az árnyék is konkrétabb lett, lombok, ágak árnyékává vált. Amikor aztán a „roppant vörösfenyők”-et átjavítottam „mamutfenyők”-re, az árnyékról hirtelen kiderült, hogy egészen iciripiciri, éppen csak egy túlevélé, amitől hatásos kontraszt támadt a mamutfenyők nagysága és a túlevélárnyék kicsisége között. Még a „cselekvés”-t kibővítettem a „gondolkodás”-sal, és leírtam a végleges zárómondatot. Készen lett a vers legutolsó változata.

Versem ritmusa, üteme hidegen hagyott, bár időnként hallottam ilyen-olyan időmértékes verslábakat kopogni benne. Mégis főként arra ügyeltem, hogy tömörsége, alapos kidolgozottsága ellenére is gördülékeny, jól mondható legyen. A gördülékenységen kívül formailag legfeljebb az foglalkoztatott, hogy a mondatokat négsoros, kábé kilenc-tizenegyes szótagszámú strófákba írjam, valahogy úgy, ahogyan piskótatésztát öntök őzgerincformába – vigyázva, de laza mozdulatokkal.

Hetekkel később, hogy készen lettem, kiderült, hogy „ősmegrendülésem” még mindig dolgozik bennem, mert megírtam a tárgyalt vers párdarabját (*Mese porról, kőről, vízről*). Innét azonban egy másik kisesszé következhetne.

MESE AZ ESETLEN HEGYEKRŐL

16 Azok, akik meghalnak, káprázatos
növésbe kezdenek. Három évvel a
temetése után apánk már óriás. Űk-
és szépanyáink esetlen hegyekként

imbolyognak a horizonton. Még
a kisebbek is, a névtelenek, az
elfeledettek, felhőket terelnek,
mamutfenyők, akikhez a hórihorgas,

szélesvállú halál se merészkedik
közel, nehogy természetellenesen
aprónak tűnjön, mint bálna mellett
az elefánt. Méreteik alapján kép-

telenség, pedig ők is emberként
szervedtek ki, és nem úgy múltak
el, ahogy az istenek. Kihülő
hamvaik mégcsak Pompejit sem

temették maguk alá, nem, sokan
visszatöpörödtek az unokákhoz,
sőt tovább, és legeslegvégül
elkallódtak a játékszerek között.

Senki, maguk legkevésbé, de
még a ruháik, cipőik se tudták
róluk, hogy kicsodák. Mostanra
mégis elég, ha árnyékukból,

amit mamutfenyőként vetnek,
egyetlen túlevélnyi megcsillan
rajtunk, és minden, amit teszünk
vagy gondolunk, szintiszta arany.

EGY ALVÓHOZ

Hogy kettőzve vagyunk, egymás mellé állva,   Géczy János   17
mint víztükör fölött a jégmadár szárnya,
észre nem veszed. Nem ragyogóbb pedig nálad,
ahol járunk, se a zöld partszegély, se a tengerárok,
se az ég felé törekvő mélyárnyú fügebokrok.
Tőlem sem sugárzóbbak a szívben élő szobrok,
sem a bronz, mely istennek kínál testet, ha lehetek
veled. Hullnak alá, rád, a tenyérnyi, nagy falevelek.

Felébreds-e, szárnyával hogy valaki megérintett?
Gondolom a jégmadár járt erre, s megintett!

RÓZSALIGET

A propülleiára felfestett rózsára tekints,
fényárga a szírom khitonában,
melyen a virágnylás pírja is áthatol.
A mellbimbód árnya ilyen a könnyű ruhán!
Csak jelzi, milyen illata van, Zeuszra, milyen!
Nincs erőm mellé rózsakarót kötni,
se dalt írni hozzá, melyben röpdös a fülemüle.
Átlátszik rajtam belőlem minden.
Olyanná válok, mint a festmény.
A megfestett kép is, mint a Nap, fényes,
s mint kentaur, részben ember és részben lélek.

ISTENT IS MEGLEPI

- 18 Barbárszőke Hold téblábol a kertben. Az éjszakától
fekete a szája, hangosan számlálni tanulja a létet.
Ahogy galambok szokása, úgy ül hóként az ágra,
vagy, mint aki a sólyomszemű eget látja,
avagy, aki átnéz a túlsó világra. S nem tudja, mi az, amit figyel,
az üres beszédű harang mélykék vedreit,
a várost, amelyet magába zárt, miként látványt, a torony,
avagy a szemháj alatti téli rímeket.
Értelmére talál akképpen,
akár a szerelemben egy-egy szó a metafizikára,
avagy a franciák nyelvének hegyével megérintett halál.
Mindenhol: kölcsönvett élet.
Mindenhol: kölcsönvett pusztulás.
Legvégül verset motyog, a saját napjáról, amely Istent is meglepi:
benne olvassa azt, amit bár tud, de nem ismer önmagáról.
Olyasmiket, hogy a szó az emberé, a gondolat a nyelvé,
és hogy a rend nem egyéb magasba írt szavaknál.

TANDORI ÍN-SPIRÁL

egy küllőtlen tengely rezonál
akár egy szívószál a pohárban
a görbület mentén kristályrács
megfagyott szörp és szám-
tan. közhiedelem és szubsztrakció
határ győző kötetek mellett a tó
a táj a név a vég az állatok dala
játékmedve üvegszemében kis halak
kardínális a csikló ahol látszik
ágyak története a film a regény
a cellulóz kiázik. tan és tohuvá bohu
minden semmibe fül Szép Odu
esőcsepp összerendezzen a napozás letelt
okos kataklizma a lélek a nyár jegelt

[KÉT DOLOG]

Balkánládába szeretnék venni földet.
Feketét, mint a vér, és zsírosat:
hosszú életet adjon a muskátlinak.
Selyemszobámba szeretnék baldachint,
hadd heverjen rajta a romlandó test.
És függőkertet, gépzongorát is.
Meg arany zsebórát és repülőgép-modellt.
Csúnya beszédre szájjuhanyt.

Játszom a szavakkal, engedem nyerni őket,
szószegő vagyok, hitvány szószabdaló, aki
folyton változtatja a szabályokat.
Ám a játékon túl van bennem komolyság is,
például kijárok barátomhoz a temetőbe,
sokat törjük a fejünk a történelmen, meg a
verseinken. És gyakran összeveszünk a halálon
vagy Dosztojevszkijen. Bár lehet, ez a két dolog
néha ugyanaz.

Az üvegyár hátsó kerítése a vasútállomásra fut ki. Nem pályaudvar ez, csak egy nagyobb megálló két nagyváros között. A vonatok fékeznek és már gyorsítanak is, legfőljebb addig várnak, amíg egy fontosabb szerelvény, amely itt meg sem áll, elhalad.

Az üvegyár lompos és koszos vasbeton kerítése, tetején a megereszkedett, rozsdás szögesdrót foszlányaival, úgy nyúlik el a sínekkel párhuzamosan, mint valami színes

Antal Balázs 21

AZ ÜVEGGYÁR

magazinbéli gyorsvasút éles pengevágánya. Mögötte elhagyatott, magányos állat az üvegyár, az évek során kusza dzsungel hódította el és ragadta ki az emberek emlékezetéből és vadította ismeretlenné a tájat, mint ahogy valamikor régesrég is gazos ártéri bozótos burjánzott a gyár helyén. Görbe fák ütötték ki az ablakszemeket és nyújtóztak ki a keretektől az udvar fölé, mintha csak a feltámadásra vártak volna csíráik a betonpadló alatt lapuló magok belsejében. Beteg és golyvás fák ezek, hajlottak, göbösek, folyton nyögnek és recsegnek, fura, áttetsző gömböket csöpögtetnek a talajra, mintha már nem tudnák magukban fortyogtatni tovább a bosszú mérgét. Ha zsebkéssel megmetszené valaki a törzsüket, a hánccs alatt áthatolhatatlan, kristályos anyagba ütköznék, amelyen nem fog a penge. Ha pedig fejszével menne valaki nekik, a fok olyan hanggal hatolna át a kérgen, mintha egy üres palackot a falhoz csapnának. De hát sem késsel nem metszegeti, sem baltával nem ritkítja senki sem azokat a vadnövényeket.

A gyárudvaron, az omladozó üzemcsarnokok és a szétszórt, foszlott dobozok között ott sertepertélnek még a színtelenre kopott kezeslábasok és a műanyag munkavédelmi sisakok nyers árnyékai, a surrogás és a kopogás rendre visszajár a falak közé. Időnként megzörrennek a rozsdás lemezlapok, és visszhangot ver valami tompa dünyögés a szerelőcsarnokokban. Mindig akad egy-egy, a múltat minden nap visszasíró dologtalan alak, aki elzárándokol a kapuhoz, amelyhez a város lakott területeit el kell hagyni, le kell térni a városkát átszelő tömött főútról, s ehhez hosszú perceket kell várni a villanyrendőrnél, vagy még többet, ha olyan gyalogátkelők szeretné átszelni az úttestet, amelyet nem szabályoz közlekedési lámpa. A házsor mögött, a parkolón és a pléhgarázsokon túl sárgára szikkadt füvek, nyalókapálcikák, a helyijárat kilyukasztott, összegyűrt bilétái és decisüvegek lepik a gyalogösvenyt. Onnan már látni a drótkerítést, amely az üvegyár udvarának sarkán nyílt vulkanizáló műhelyt övezi. Azon túl, a gyár egykori frontjának betonkerítésén a fehér festék hólyagos foltjait friss firkák és rigmusok borítják – „Pusztulj, hurkás!”, „Tirpákia ukrán gyarmat!”, „Miskolcon még a szkinhed

is cigány” – meg ilyenek. A szakadozott, egysávos bitumenút a fal előtt, a foci pályához vezet.

Amikor a valaha sötétkékre festett, mára egészen világosra fakult lemezlapokból összehegesztett főkapuhoz érkezik, elszorul a látogató 22 torka. Mert bár a fülke, a sorompó és a kapuszárnyak rozsdásak és lukasak, vigasztalanul lógnak az eresztékeken, és a szél bántóan nyikorgatja az egész tákolmányt, mégis, a vadul és kuszán növő és izgőmozgó orgonabokrok, melyek egy nap erős meggondolásból egyszerűen feltörték a mérgezett betont, és repedezett kőhalommá szabdalták a járdát és az ipari utat, tavasz végén és nyár elején bódító illatukkal egy olyan világ emlékét lehelik a gyár bejáratához, amelyben a biztonság ugyanolyan része az életnek, mint az időnek a dél vagy a napkelte, mert az emberek fiatalok voltak és büntelenek még. Otthonosság, melegség, barátság, szeretet érzésének kísértete járja át tőle az ember szívét, noha létét a növény épp a visszaálmódott világ pusztulásnak köszönheti.

A kapu mögé a régi emberek be nem teszik a lábuk, legfeljebb a fal fölött leskelődnek. Mert azt, ami ott bent van, fiatal önmaguk világát, valakik veszni hagyták, akár csak őket magukat, és ezt onnan kintről is tudják, nincs olyan sarka az egész megyének, ahol ne ezt lehetne látni, nincs hát amért bemenjenek. És mégis, időnként az utazók az állomáson várakozó vonatok ablakából látják, hogy a gyár utolsó gépsorán végigfutott színes palackok futószalagon a vasbetonkerítés tetejéhez emelkednek, majd áthullnak a túloldalra, a legszélső sínpár tövébe, amely a gyár ipari vágányaként szolgált, és már évek óta használaton kívül rozsdásodik és vadul, hogy ott tompa, fojtott tüsszentéssel durranjanak szét, hogy amíg a szél szilánkjait szerte nem hordja, örökké vasúti kocsikat tükrözzenek millió darabban. Vagy amíg meg nem jelenik egy olajos ráncokkal szabdalt szabadarcú, szutykos bajuszú öreg szakí, és a nagyobb darabokat, egyben maradt nyakakat vagy éppen talpakat felszedi, vagy ha azt nem lel, összesöpri a törmeléket egy szatyorba, hogy elvigye haza, vagy ha az asszony a lakásba nem is engedi, hogy garázsok, fészerek, sufnik jól látható vagy éppen titkos rekeszeibe rakja csak úgy magának. Hogy valami megmaradjon a múltjából, amiről azt hitte, nem tudják elvenni tőle, legalább abból amit a két kezével csinált ezen a keservesen összeaszott tájon, emléknek, bizonyítéknak, hogy egyszer hasznot hajtott, hogy élt. Hogy megmaradjon valami, valami töredezett.

VILLAMOSTÓL VILLAMOSIG

csimbókosan ágrólszakadtan kéthetes borostával várt
amíg felértem az aluljáró lépcsőjén
útban az 1-estől a 14-esig
történelmi zarándoklaton
Róbert Károlytól Lehelen át Árpádig
az újév első munkanapján
szitáló havas esőben -
„Főnök!” (én senkinek neki mindenki és senki)
lengette kezében a vizes fóliájú újságot
és kivételesen nem kaptam el tekintetem
nem húztam be a kabátgallérba fejem
töredékek álltak össze egészsé
apró morzsák kenyérré
zsebbe nyúltam szót se szóltam
pénztárcámba belekotortam
úgy gyűrtem kétszázast elkoszlott markába
- meg már nem csillant szeme
csak kásás hangja vidult fel:
„Köszönöm!” én meg biccentettem
és intettem hogy nem kérem lapját
ő meg odébb lépven még utánam kurjantott:
„Boldog új évet!” - megköszöntem
s nyelvemen volt hogy viszonozzam
és hogy vigyázzon magára
de hát boldogság új év vigyázás:

kire
mire
hogyan
minek
24 szétfoszlott-szétesett
a megragadhatatlan pillanat
hát csöndben maradtam
de előlüktetett
hogy most elismertem ami nem is érint
magamra vettem ami másé
vagy csak nyugtáztam
hogy semmihez semmi közöm
ami rám ragad magamról lepöckölöm
de még inkább mea culpa
hagyjatok békén kopjatok innen
már rég le van tudva
vagyis hogy megfizettem tartozásom
bevallottam ami sajátom
amit mindig is tudtam
csak eltagadtam
búcsúcédulát vettem olcsóért
hadd hissesem az üdvözlést

holott
pedig
miközben

aztán bezörgött a villamos
hogy elakadva felszálljak
együtt tovacsörömpölgünk
s a Béke tértől Újpestig
az érkező új utasok arcában
már csak a potenciális ellenőröket fürkészem

PILLANATKÉP, ÁPRILIS

küszöbünkön becsorog a tavasz
redőnyrésen keresztülüt fénye
sose volt az udvar sáros havas
sose volt minek holnap lesz vége

beszivárog hát a küszöb alatt
a szobát is csicsérgés veri fel
mert be kell szaladnia: beszalad
elűzni se lehet - hívni se kell

RETÚR

sikertelen megunt mutatvány:
a megváltás itt s most érkezik -
a válaszok felől indultunk
most jutunk el a kérdésekig

MEGYÉSPÜSPÖKSÉG A KANÁRI-SZIGETEKEN

Melchior Cano emlékének

Valamit gondjainkról; főként dogmatikai természetűek, ám bizonyos fokig egyházfegyelmiak is, teszem azt – nem viccelünk – amilyen a gyóntatószékbeli nemi zaklatás. Ezt majd spanyol inkvizíciónk problematizálja, jobbadán leszálló ágában, amidőn már megvonva ténykedésének valódi jogalapja, ám tessék-lássék még működik. Mi *mostan* működünk!

T. lakossága másfélszeresére nőtt. Az uralkodók fényes követői mindegyre ébresztgetik jelenlétükkel az álmos települést. Hol titkos tárgyalások, hol egészen brutálisan gyakorolt állami nyomás érződik az egész izében, vagyis az érdek érvényesítése mezején. Diplomáták, főpapok zúgnak, akárhány törpe egyházmegyéből két-három szervitor is. Fegyveres kísérlők, lakájok.

Valamit a témáinkról – ha már egyszer visszacsinálhatatlanul zsinatnak hívnak!, s hozzá „egyetemesnek”, pedig nem is vagyunk éppenséggel azok. Sok hja annak, miközben hó vagy kopaszság is rendíti Észak hajzuhatagait, no meg mediterrán lustasághajcihő tesz róla, szinte kizárólag ő vitasson ilyesmit: hitvallás, oltáriszentség, kánon, hagyomány, tisztítótűz, kegyelem, bűnbánat, üdvbizonyosság.

Valamit a szigetekről is? Hét nagyobb, négy kisebb. Csodarabságukba száműzetnénk, kivonva teológusi forgalomból a tehetős bal-szerencse által, ha hagynánk magunk és egyáltalán érdekelne mitra hegycsúcsa is a Toledóból láthatókon kívül. És mégis: kizárólag utazás, magasba ledobás enyhítheti nekünk mindezt. (De, modernül mondva, olyan ez az egész, akár valamely teszt.)

Megállunk a kisértő felett, mint az idő. Csak a plébánia-templom kínálkozik látnivalóként, akár; jól elég volna a plébánia maga is – szakmai elfogultság – a benne lefolyt életek lélektanilag átvilágító rekonstrukciós kísérleteivel... A két kis múzeum közül valamelyik ha delegálna ilyesmi feladatra staffázst!

A *Bascos* pont kilátásában párosan gyönyörködhetni, és ez nem célzás. És nem is ámitás; panorámás makadám vezet végig a heglánc szirtjei között, csodás öböl a végén: „parador”, hogy eláll a szó, *predatorságtól* mindenesetre véd a fény-égő strand. (Amiként az angol bulldog vicsoi csillagképe és köztünk is hollandusok lógnak még a tengerpára távlatain.)

Hét nagyobbacska *insula* sorában ez a legkisebb; a többi említése esetleges, és tonképp felesleges is. „Mindent lehet tudni mindenről, pár paraméter alapján, legalábbis az egy halmazbeli mozaikkockák szóródásakor” (kábé Avilai Teréz). – *El Hierro*, ez a neve, illetőleg „rejtett szigetnek” nevezték el, akiknek teste évszázadokkal ezelőtt fakult kísértetté a naptól e Legdéli Ponton.

Leginkább errefelé nem fejezzük be, velük, a körutazást, amelyet igazából el se kezdtünk, és így tettünk legjobban. Császári kegy ne kényszerítsen erre!, még kevésbé a saját magunk által szorgalmazott *rezidenciális parancs*, legalábbis szükséglet. Belső szükséglet, úgy értjük; a hajnalló új kor sugarai, ahogy országra s gyarmatára törnek (az átmenetileg ékszerdobozként tündöklőre).

*

Mit nekünk *Carolus imperator!*, ha ki úgy hiszi: a világvégére elmennének, csak azért, hogy legyen már nekünk is püspökségünk?! „Saját világ”, úgymond, mintha a *sajátlás* nem épp azáltal szűnne az igényességnek, mert közli: Csak „világotok” a *sajátotok*, mely környez! Hísz az E Világon belül, míg az övé *ee kívül*... Archimédészi pontként Columbus hátával, ki *innen* indul s tűnik el örökké.

Menj el az Ónozóhoz, akit már harminc évesen is tatának neveztek – emelte a szemöldökét Viktor bácsi, apám egykori barátja, aki Angliából jött haza, meghalni. – Ő mesélhetne neked, ha akarna. Ha már megbocsátott magának.

28 MÉHES Károly

MONDÓKA

Mondják, vezekelt sokat,
szinte idióta módon.
Kavicsokat tett a cipő-
jébe, mint valami régi
szerzetes. Télen kiszaladt
a hóba, és egy szál alsó-
ban meghempergőzött.

A saját lelkiismeretét nyugtatgatta, mert sokan úgyse tudtak neki megbocsátani. De nem is akartak.

Néztem, Viktor sóhajtott egyet, az orrából kiálló szonda félig kijött. A fejével intett, hogy dugjam vissza.

Aztán felcsillant a szeme.

Tudod, milyen marhaságok jutnak eszembe? Hajnalban tisztán láttam magamat egy hatalmas előadó katedráján, amint végigtekintek a hallgatóságon, és belekezek a nagy monológba. A dinamikus fényképezésről.

Az meg micsoda? – kérdeztem mosolyogva.

Ez az! Én se tudom, édeském. Ilyeneket mondtam, nagy ívű mozulatokkal kísérve, mint aki épp valakiről értekezik. Már kora gyerekkorában képezett fényt, és a tevékenysége később csak kiteljesedett, amikor már elég érett volt hozzá, és mindezt megfordította. Ekkor kezdett el fényképezni.

Viktor bácsi kuncogott egy sort.

Jó mi? Örül az ember, ha ebben a maródi állapotában ilyen marhaságok jutnak az eszébe.

Hanem, te! – emelte fel a mutatóujját, és mivel fel is akart ülni az intéshez, újból kipottyant az orrlikából a műanyag csövecske. – Jut eszembe, vigyél magaddal fényképezőgépet, ha elmész az Ónozó tatához. Én is megnézném az arcát, ha még megérem. Bár nekem közvetlenül nem volt dolgom vele. Apádnak annál inkább, elvégre ő maradt itthon. Mi november negyedikén a vágóhid mellett búcsúztunk el, stílszerűen.

Már húztam be magam mögött az ajtót, amikor még egyszer utánam szólt. Várj, a legfontosabb! Az Ónozó tata fia... – itt Viktor bácsi köhögni kezdett, bizonyára megerőltette a sok emlékezés. – Szóval a fia, amikor minden kiderült, öngyilkos lett. Száznegyvennel neki egy fának, direktbe. Akkor hagyta abba a tata a hóban fetrengést meg a többi effélét. Úgy érezte, megkapta a maga büntetését. Mintha ez ilyen egyszerű lenne. A legszörnyűbb, hogy a halál mindig halált szül, édeském. Na menj, hagyj, hogy én is hadd szüljem tovább a halált. De ez legalább a sajátom.

Ónozó Emilhez három nappal később úgy csöngettem be, mint aki egy odon, pókhálós várkastély kapujában áll, és bár nem hisz a kísértetekben, mégis szorong egy picit attól, ami rá vár. Ám nem egy sátáni, zöldben játszó arc tűnt fel a veranda ajtajában, hanem egy totyakos bácsi, szinte a hónaljáig felhúzott szövetnadrágban, papucsban. Csodálkozó és kíváncsi arccal közeledett felém, majd a nadrágzsebébe sülyesztette a kezét, és egy óriási, fekete kulcsot halászott elő, ami spárgán lógott. Ám amikor meglett, nem sietett bedugni a zárba, hanem hagyta az ujján himbálgatni.

Milyen édes tud lenni egy májusi délelőtt.

Hozzám jött?, kérdezte és úgy nézett rám, olyan kék szemmel, mint az a pap, akire mintha még hasonlított is volna valamelyest, akinél utoljára voltam gyónni, és felfogta arra a kérdésre adott választomat, hogy mennyi ideje nem végeztem szentgyónást.

Arról kezdtem el beszélni, gyorsan és kapkodva, mintha tényleg valami bűnök felsorolásába kezdtem volna, hogy mennyire fontos a szóbeli emlékezet, az az elém az ékezet, ezt nem persze nem sütöttem el mint fergeteges poént. Csak azt, hogy nagy idők tanúit keresem, akik tudják mindazt, amit nekem is tudnom kell, de nem tudhatom, mert nem éltem még, ilyen rohadt dolog ez, bár bizonyos értelemben persze egy csöppet sem bánom, mégis kellene, vagyis hát kell, mi tagadás, kell ehhez a mostani életemhez, hogy képes legyek úgy élni, ahogy...

Ónozó tata megfogta a kulcs fejét, és mint aki egy lassított felvételen szerepel, kinyitotta a kiskaput.

Aztán csoda történt, mert amint betettem a lábamat a kertbe, mintha egy gombot nyomtak volna meg rajta, elkezdett beszélni. Majdnem úgy, mint én

egy perccel korábban, csak annyi különbséggel, hogy csöppet sem hadart, és annak a jelét sem lehetett érezni, hogy szemernyi is zavarba jött volna. Épp ellenkezőleg, beszéde lassú sodrású volt, csöndes, ráadásul olyannyira baráti tónusú, mintha mindig is idejártam volna, kedd délutánonként együtt szoktunk volna sétálgatni a kertben, avagy télvíz idején a cserépkályha mellett ücsörögve rumos teát inni.

Tegezett, a kezét néha a karomra tette, és minden harmadik mondat végére odabiggyesztette azt, hogy Tudod?, és egy pillanatra rám emelte zavaróan kék szemét.

Az első néhány percben szinte fel sem fogtam, hogy Ónozó tata miről beszél. Elvégre leginkább arra számította, hogy ha kötélnek is áll, úgy kell majd harapófogóval kiszedni belőle minden szót. Mi több, igazság szerint nem is tudtam, nyitásképp miről kellene kérdezzem, mert az nyilvánvaló volt, hogy apám históriájáig csak kerülő úton lehet majd eljutni, ha egyáltalán.

Végigsímított a fején.

Amikor elkezdtek megjelenni az első ősz hajszálak, képes voltam órákig a tükör előtt állni és egy szemöldökcsipesszel szedegettem ki egyenként a csúfságokat. És mire mentem vele, nézz rám. Teljesen ősz vagyok.

30 Na, ilyen értelmetlen dolgokkal telik az élet, tudod? Ezt csak úgy mondom. És közben azt, amit igazán szeretnél, sose cselekszed meg. De én kifogtam rajtuk, tudod?

Ónozó úr – kezdtem, de rögvest rám szólt.

Mondd csak úgy, hogy tata, így emleget mindenki, tudod? Szóval, én egy igazi proligyerek voltam, nincs mit szégyellni ezen, mint ahogy büszkélkedni sem lehet vele. Persze, volt idő, amikor...

Már ott álltunk az üvegezett verandán.

Gyere, megmutatom. Mindig hegedülni vágytam, a csuda tudja, miért. Otthon szóba sem jött, tudod? Apám nyomdász volt, nem érdekelték az ilyen finomságok. Lement a Garasba munka után. Nem berúgni, csak inni. Iszom egyet, így mondta mindig, tudod? Persze, nem egyet ivott, de részeg nem volt soha. Egyszer mertem megkérdezni tőle, hogy vesz-e nekem hegedűt. Negyvenegyben vagy negyvenkettőben, amikor cipőre sem tellett, tudod? Rám nézett, rettentően kék szeme volt. Csak annyit kérdezett, Pofán vágjalak? De hát gyöngye szerkezet az ember. A vágy, a vágy az oka minden bajnak. Azt hittem, nincsenek már bennem vágyak, csak az, hogy szenvedés nélkül haljak meg. És egyik hajnalban, most nem rég, azt álmodtam, hogy hegedülök, tudod? Úgy belésajgott minden porcikám, de legfőképpen a szívem, hogy szinte kiugrottam az ágyból. Másnap vettem ezt a kis hegedűt, ni.

Az ördög hegedűse. Paganinit háromszor temették újra, mert mindehnyit féltek, hogy valóban a sátán lakozik benne, még holtában is.

Beléptünk az előszobába, és Ónozó tata a sarokból felemelt egy hegedűtöket.

Kínai, de nekem jó. Tízezer forint. Aztán elkezdtem keresni egy tanárt, aki hajlandó elvállalni egy magamfajta vén diákot.

Egyszerre megállt a beszédben, megint megfogta a karomat.

Lotyogok itt összevissza, nem ez érdekel téged, tudom. Gyere, leülünk a konyhában, aztán kérdezz.

A konyha picit volt és meglehetősen sötét. Ónozó tata nem gyújtott lámpát, csak rátette a kezét az egyik székre, így jelezte, hogy ott foglaljak helyet. A fenekem alá igazgattam a hideg rongypárnát és vettem egy nagy levegőt. Valahogy bele kellett fogjak.

Véget ért a forradalom... – kezdtem, de ő rögvest közbevágott.

A kolbászt meg kell kóstoljad. Mostanra érett meg, tudod. Gyere csak.

Szinte megragadott, és húzott magával. Megint kimentünk az előszobába, majd ott benyitott egy ajtón. Itt végre lámpát kapcsolt.

A szűk kis helyiségben a magasból különböző vastagságú kolbászok és stífolderek garmadája lógott alá, leheletük nehéz szagúvá tette a levegőt.

Látod? – bámult felfelé Ónozó tata. – Saját kezűleg töltöm. Fogd csak meg, ebben van ám anyag. Most már nem is túl puhák. Falunk egy kicsit, ilyenkor délelőtt úgyis kell a cukromnak, tudod? 31

Kerített egy kést, a legközelebb álló kolbászból, ami már meg volt kezdve, leszelt egy arasznyit.

A konyhában csak egy deszkát vett elő, kettőnk közé rakta, rá a kolbászt. Kaptam kést és kenyeret. Kezdődhetett a békebeli falatozás. Anyámmal szoktam így eszegetni valaha, sokszor még paprikás szalonnát is. Apám, ha látta, csak a fejét csóválta. Ő teázott, mindig csak teát ivott, mint egy igazi angol, és bizonyára léleken az is volt. Csak Angliába nem jutott el soha, nem adtak neki útlevelet annyi év után se, Viktor bácsi se tudta meglátogatni, amíg ő haza nem jött.

Ónozó tata dicsérte a kolbászat, egy lenyesett karikát felbökött a kés végére, és szinte gyönyörködve méregette.

Én mondom, ennek ilyennek kell lennie. Ízre, illatra, állagra. Na, ezt például otthonról hoztam, a kolbásztöltés tudományát. Apám minden télen vett egy dísnót, otthon levágta és feldolgozta. Neki ez, hogy úgy mondjam, egyfajta önkifejeződés volt, tudod? Gyerekeiben él tovább az ember, neki meg volt öt gyereke, akiket etetni kellett. Ha nem hegedülnek, abba még nem pusztulnak bele. Tekertem én is a darálót, néztem, ahogy vaskos ujjáival szórja a sót, a paprikát, a borsot. És nem jutott eszembe többé, hogy a kezem, ami a daráló fogantyúját markolja, foghatná a hegedű vonóját is, tudod?

Töltött-e kolbászt Paganini? Lehet, hogy egy ördögien pikáns recept birtokosa volt.

Mit is kérdeztél? – nézett rám egyszer csak két falat között. – Ja igen, hogy véget ért a forradalom. Így is lehet mondani. Vagyis inkább levertük.

Szinte a torkomon akadt a kolbász, amit amúgy is ímmel-ámmal ettem. Volt valami különös, dohos íze, ráadásul meg-megreccsent a fogam alatt, de nem úgy, mint a kolbászban a porcogók, hanem mint a homok, mintha az egész elporladt volna rég, és amit rágok, az nem hús és zsír, hanem tömény sármassa, ami magába olvaszt minden borzadalmat.

Elhatároztam, hogy nem várok tovább, egyenesen nekiszegezem a kérdést.

Mi történt azokkal az egyetemistákkal, akiket ötvenhét januárjában szedtek össze? Ha jól tudom, harmincheten voltak, és elvitték őket...

Ötvenhét januárja – ismételte meg Ónozó tata és csóválni kezdte a fejét. – Komisz egy telet kaptunk ki, tudod? Majdnem olyan volt ez a mostani is. Februárra nem maradt semmi ennivaló szegény állatoknak itt a fenti

erdőben. Jövök ki egyik reggel, hát az ajtó előtt áll egy őzike. Az anyja szemit, mondom. Mit csináljak egy őzikevel? Persze, megettetem, adtam neki mindenféle zöldséget. Nem csoda, hogy szegény nem tágtított. És milyen érzélgős egy vénember? Képes voltam bebuszozni a nagy szupermarketbe, ott van

32 háziállat eledel, hoztam két bála szárított szénát, tudod? Itt éldegeltünk ketten, mint... na, mit mondjak? Két barát? Bután hangzik, de így van. Óozó tata beletörülgette a kését a maradék kenyérhéjba. Iszunk egy híg kávé is, mit szólsz? Csak olyan délelőtti, tudod. Nekem már nem lehet akármit.

Felállt, a kezében még mindig késsel végigmutatott magán.

Most igaz szavadra, hány évesnek gondolsz? De ne tódíts!

Néztem ezt a bácsit a hónaljig húzott nadrágjában, papucsában, tudván, hogy már negyvenegyben vagy negyvenkettőben hegedűért könyörgött az apjának, aztán ötvenhét után őrá bízták a begyűjtött egyetemistákat, köztük az apámat.

Ám közben mennyi mindent nem tudtam.

Hetvenkilenc – feleltem, és egy kicsit felvontam a vállam, mintegy jelezvén, hogy sajnos erről nem én tehetek.

A szakramentumát! – rikoltott fel erre Óozó tata. – Tudós egy figura lehetsz, ez már igen. Pontosan hetvenkilenc vagyok. Sok ez? A franc se tudja. A hegedűtanuláshoz talán sok. De ígértem a kávé, mért nem szólsz rám?

Vízet tett fel egy piros, zománcos kannában. A halványzöld konyhaszekrényből két moka poharat vett elő, az asztalra egy porcelántartóban cukrot rakott ki.

Aztán tavasszal elvittem mégis a menhelyre – mondta egyszerre. Akár-mennyire is hozzám nőtt...

Rám nézett, észrevette a értetlenségemet.

Az őzike, róla beszélünk, nem?

De, hogyne – feleltem gyorsan, száraz nyelvel.

Vajon meddig él egy őz? Az az őz, aki ötvenhétben szaladgált erre, mit tudna mesélni? És a szegedi őzike őzik-e – ezt Kosztolányinál lehet olvasni, te jó ég. Mennyi minden rántódik egybe egyetlen pillanat alatt, hogy bogozódnak a világ szálai, a világháló, amiről újabban annyit beszélünk, bizony létező szövedék, az burkol körbe, az öltöztet, az tart meg. Ha kilyukad, az persze baj, ki lehet potyogni rajta. Ki a világból.

A menhelyen is az enyém maradt – tette elém a poharat Óozó tata. – Egy hónapban egyszer elmegyek etetésre, tudod? Viszek neki a kedvenc szénájából. Látnád, hogy megőrül nekem, szinte viháncolni kezd. Ne vess ki, de nekem ez jól esik. Azt ne mondjam, már szükségem van rá. A telepvezető kérdezte, elengedjék-e, vissza az erdőbe. Nem volt hozzá szívem, tudod? Hogy aztán agyonlőjék?

A gőzölgő kávé fölött, mintha valami súlyos titkot árulna el, Ónozó tata hozzá hajolt.

Fizetek egy havi ezrest a tartásáért. Így aztán jó sora van. És örülünk egymásnak, ha kimegyek. Ha gondolod, egyszer elkísérelhetsz. A jövő héten esedékes is lenne, tudod?

„Az egyetemistákat a várostól tizenöt kilométerre lévő P. majdora kísérték állig felfegyverezett karhatalmisták, szoros őrizetben.”
Észrevehette, hogy egy pillanatra elbizonytalanodom.
Gondolom, nincs időd effélére. Hát persze. Milyen a kávé? Iható?
Kiittam a poharat, és nem tudtam, próbálkozzam-e még egy kérdéssel.

Aztán Ónozó tata ezt is megoldotta.

Adok egy kis kolbit hazára, jó? Láttam, szeretted.

Minden korábbinál fürgébben mozdult, és a késsel a kezében kiment a konyhából. Szinte mozszerűen előttem volt, amint a folyosóról bemegy a kamrába, megmarkolja a kolbászt, és vág belőle. A zsebemből megtapogattam a kis digitális fényképezőt, amivel fotót kellett volna készítenek Ónozó tatáról, hogy Viktor bácsi láthassa az arcát. Talán kolbászvágás közben kellett volna lekapnom.

Visszajött, és egy zsírpapírba csomagolva elém tette a kolbászt.

Aztán gondolj majd rám, ha falatozol. Mi más tud nyújtani már egy maganfajta? Semmit, tudod? Ez néha nem jó érzés, de meg kell vele békélni. A múltból nem lehet megélni, így hidd el nekem. Ezért kell a kolbász, az legyen a testé, meg egy kis nyekergés a hegedűn, az meg a léleké, tudod? Ha nem hangzik túl fennköltlen egy ilyen vén szarostól – mondta még Ónozó tata, és most először mintha picit elnevette volna magát.

Viktor bácsi este elvesztette az eszméletét. Nekem telefonáltak.

A nővére azt kérte, kint várakozzak, ha akarok, de nem tudnak semmi jóval bízattani, okosabb lenne, ha hazamennék. Kiültem a folyosóra, ahol a neonfény hidegsárgája vont be mindent. Egy szomorú arcú, vörös szemű nő ült szemben, kicsivel jobbra, mellette egy három éves forma kislány. Koszlott, félig párducra, félig kutyára emlékeztető játékkal volt nála, a két lába között tartotta. És közben vékony hangocskáján rendületlenül mondta, Ec-pec, kimehecc, céjnéja, cigenéje, ugojj cica az egéjje, fuszsz, jön a busz, benne ül a vén kjamposz.

És újra előlről, bele a készülődő éjszakába.

Megtapogattam, mi a csuda az, ami a zakómon keresztül is nyom a bal oldalamon. De épp csak odaérintettem a kezemet, máris tudtam. Az Ónozó tata becsomagolt kolbásza. Az nyomta a szívemet.

Bosszankodtam magamon, micsoda ötlet, a belső zsebbe tenni ilyesmit.

A KÖLTŐ SIKERRE VÁGYIK

Eső szurkálja egy név hullámzó bőrét,
de a tócsa tündére nem érzi meg.
Elmosódott arcot lát. Valaki a víz fölé hajol,
hátha meghallja a mesebeli lény énekét,
a pocsolya himnuszát, amire minden fasz föláll.
Narkisszosz, a költő díjra, kitüntetésre vágyik,
bugyborékoló tündér-songokban
nyaljon neki az óceán. Amíg a dalra vár,
világot épít, fejből; homlokát átszúrják
a felhőkarcolók. Unalomváros lakói szürke,
rontó szellemek; minden túlélő a külvárosba
menekült. Éter lengi be a peremvidéket,
halálos méreg a belvárosiaknak, akik
polgármesterré választják a költőt.
A szavazófülkében mindenkinek úgy
jut eszébe a név, ahogy az ember elfelejt
egy régi, nagy szerelmet. Iksz.
Hazafelé menet a szavazók megállnak,
elnéznek távoli, csendesebb tájak felé.
És a felhőkben madárraj kel,
a sikerből kiúszik az élet,
fekete sár zuhog a zsarnok szívében:
temet a fizika.

FÉLREESŐK

Vasadi Péter 35

Kanalazok a talponállóban.
Bejön a lengőajtón,
azt hittem először, egy,
s ahogy közeledik, látom:
a Rongyos. Hajléktalan úr.
Arca egy félreesőé.
Lebukotté. Rá van írva,
mindent elveszített.
Különös tekintete, mint
a tyúknak, csak nem
mereven, átüt a szem-
hártyáján. Odalép a
kerek asztallaphoz,
nekidől s mosolyog.
Nyersen kérdezem: Éhes?
Nemet int. De hisz...,
s nyelem többi szavam
(magad vagy az éhség).
Rákiáltok: Egyen valamit!
A vendégem! ...Ez igaz;
fiatal hang szól ki
a romos testből. Mit
hozzak?, s indulok is.
...Nem azért jöttem.
Ki vagy te igazán?...
Mit tudom én, szakad ki
belőlem elég dühösen.
Neked ez fontos? ... Elnéz.
Állok tanácstalanul.
Fölnyílik a hártya,
ég benne a sötét.
Nyugtatja rajtam. Bizalom,
súgja felém. Van, aki áll,
s van, aki bölcsen kanyarog.
Egyszerre csináld... Otthagy.
A hátát nézem s hallgatok.

UTÓIRAT

- 36 Mekkora csönd van.
Egyetlen gyűrődés
sem a tükrén, sem
fölgűrődés a húsában.
hogyan lehet ez?
Hova lett belőle a
durvaság közüzaléka?
...Nem tart sokáig.
Duhognak az autók-
ajtók a reggeli
zagyvában, hogy te,
pali, mikó' van az
az ízé, löfej, aszonta,
hónap, ha megjön a
fekete lóvé, bumm,
dobják föl a platóra
a keverőgépet, pót-
kocsi elé fogják a
nyóc hengeres Audit,
benne urak, ölükből
a Mucikkal, a pót-ban
senkik; nappal raknak
téglát, hordják lukas
klínkerhez a rigmont-
-féle üveg cementet,
este aranylánccal a
csuklós dzsentrik...
Hát vótam én is seg.
munkás, ami azt illeti,
nagy, szótlán mestereknek
adogattam vödörben a
maltert; akadt egy,
a Pista bácsi, mikor
föllódítottam az anyagot
a széles pallóra,
nem állta meg, s azt
mondta csöndesen:

köszönöm. Én vissza
ugyanúgy: szívesen.
Nem tudtuk elunni.
Harangszókor mindig
megkínált egy kupicával.
...Gyakran áldom a nevét.
Meszes, kantáros nadrágban
tanított: ő volt a tantárgy,
a lecke, a szakma, a tananyag;
s nem középiskolás fokon.
...Növekedj, szállj csak
tovább, messzire, öregem,
fényesen, éjig, zavartalanul.

GYŰRŰ ALAKÚ NAP

Költészet és katolicitás

– Vasadi Péternél

*„mint a régi iniciáléfestő, aki
a gyertya lángjánál vakoskodva,
egész kis kerttet rajzolt a nagy
kezdőbetű köré, melyben maga
a betű úgy veszett el, akár
temető sarkában a kiirthatatlan
repkénnyel benőtt sírlap és sírkő,
úgy kellene a vers minden betűjét
leírni, hogy ha elhagyja a szem
és a kéz, a kertben magát mégis
megtalálja...”*

(Schein Gábor)

*„...mert a Messiás jóslatát
mindenki olvassa,
ki a szavak közé jutott
Ősfényt felkutatja...”*

(Borbély Szilárd)

Vallás és művészet, hit és irodalom kapcsolatáról gondolkodva óhatatlanul az irodalom (és az irodalomértés) szerepéről, lehetőségeiről is gondolkodunk. Létezik-e keresztény irodalom? S ha igen, miféle válaszokat tartogat a nem-keresztény olvasás számára? Mitől katolikus egy vers (ha ugyan van

vers, amelyik „katolikus”)? A tárgy, az eszmék, a szellemiség, a hangoltság tennék? A költői szándék? A befogadói igény? Vagy a szerzőt és az olvasót meghaladó erők: a nyelv, a szépség, a hagyományok egyéneken túli hatalma? Gyakran fölített és több módon kikerült kérdések ezek – ám hogy valódi kérdések, arra éppen a válaszok sokfélesége figyelmeztet. Gondoljunk csak Hölderlinnek az *alapokat* újraírni vágyó szakrális lírájára, Rilkének a létezés immanens és transzcendens állapotát egymásra olvasó verseire; a heideggeri metafizika-fölfogásra, a bultmanni hermeneutikára vagy a jungi valláslélektanra; Balthasar teológiai és Pilinszky „evangéliumi” esztétikájára: mind e gondolkodói és művészi kísérletek abból a megfontolásból születtek, hogy van (s ha nincs, *kimunkálható*) közös nyelve a transzcendensnek és az esztétikainak – a hitnek és a megértésnek.

Új Forrás 2011/02 – Halmi Tamás: Gyórád alakul Nap
Költészet és katolicitás – Vasai Péternél

2

„Költő vagyok, és katolikus. Véleményem szerint a katolicizmus tulajdonképpen nem más, mint elfogadása annak, hogy az ember menthetetlenül térben és időben él. Azt, hogy »katolikus költő« vagyok, nem hiszem. Úgy gondolom, Assisi Szent Ferenc az utolsó katolikus költő. Mert a költészet sokkal inkább gyónás, mint prédikáció... De szeretnék katolikus költő lenni – a szónak abban az értelmében, hogy katolikus annyit tesz, mint egyetemes.” Pilinszky János szavait sűrűn idézzük, s jó okkal. Költészet és katolicitás bonyolult viszonyáról szólva talán szükséges is az effajta szelíd óvatosság. Babits hasonló álláspontja e tárgyban közismert – s igen meggyőző: „Minden nagy költészet lényegében vallásos költészet, s minden vallásos költészet bizonyos nagyon tág értelemben katolikus is.” Egybehangzik ezzel Sík Sándor véleménye: „A katolikus művész számára [...] voltaképpen nincs külön vallásos művészet. A vallásosság, a katolicizmus egész életét, minden élményét átjárja, tehát ott lesz, egyszer láthatóan, másszor láthatatlanul, kimondva vagy kimondatlanul, de mindig érezhetően és döntően minden alkotásában [...] Akármiről fog szólni, a szó mélyebb értelmében »vallásos« lesz az alkotása, amely éppúgy szól Istenről, mint az adott tárgyról, még ha egy szava sem vonatkozik is rá: atmoszférájában, perspektívájában, hanghordozásában, színeiben, dallamában, ritmusában lesz benne az örökkévalóság.”

Rónay György egy tanulmányában ugyanez a nézet viszi színre magát, megtoldva a kritikai szigor *igazságával*: „Van irodalom, van művészet; írónak, művésznek van katolikus élménye; s mű és művészet, amelyben az alkotó *katolikus élménye valósul a művészet követelményeinek megfelelő művé*, katolikus mű és katolikus művészet. De ami nem felel meg az általános esztétikai

követelményeknek, az lehet ugyan katolikus, de nem művészeti; ha pedig nem művészet, akkor a legbuzgóbb katolikus szándék sem teheti azá. [...] A katolikus léleknek nem az a föladata, hogy kihatson magának egy kisebb-nagyobb parcellát a magyar irodalomból, s azt belterjesen művelgesse, hanem az, hogy az *egész* irodalmat áthassa, az *egésznek* legyen a kovásza. Annál aztán igazán nem volna mulatságosabb paradoxon, mintha katolicitásunk kedvéért lemondanánk katolicitásunkról, vagyis egyetemességünkről." (Egy újabb esszé még egyértelműbben mutat rá a jelenség kérdésségére: „...a kifejezetten keresztény témákról szóló újkori irodalmi alkotások művészeti szempontból inkább hiányt hagynak maguk után [Mécs László például művészeti szempontból aligha helyezhető egy síkra a »pogányk Szabó Lőrincsel] [...] Keresztény értelmezés, *interpretatio christiana* létezik, de csak akkor értelmezés, ha az irodalmat irodalomként, és nem tételes állítások gyűjteményeként olvassa” – véli Görföl Tibor.)

Érdeemes emlékeznünk arra, hogy már – az amúgy evangélikus – Berzsenyi is óvott az esztétikum (akár vallásos) ideológiáknak való *kiszolgáltatásától*: „De azt sem kell innét gondolni, hogy a keresztény poétának keresztény mitológiát kell koholni, mint némelyek ízetlenkedtek, s ami mind a szépnak, mind a keresztény hitnek természetével ellenkezik. Mert a mi Istenünk csak lélekben jelenik meg, mint a görögök legfőbb istene, a fatum; s elég annak csak ideájával megisteníteni a poézist, mint a fatum homályos ideája megisteníté a görög drámát. [...] És éppen így kell a keresztény religiót a poézissel harmóniába hozni; nem pedig annak formátlan lényeivel a poézist formátlanítani. Mert a keresztény religió lelke igen szép s igen ideális ugyan: de annak minden személyített alakai nem poézisbe valók.” (Idevágónak érezhetjük Joseph Joubert egyik gyönyörű aforizmáját: „Isten, nem tudván az igazsággal megajándékozni a görögöket, a költészetet adta nekik”.)

Mit tehetnénk, kell-e egyáltalán valamit hozzátennünk mindehhez? Amivel kiegészíthetnénk a fentieket, azt – a kérdést, Heidegger nyomán, szélesebb horizontra helyezve – megfogalmazta mások mellett Czigány György: „A költő munkája is a – még mindig tartó – teremtés része. [...] A nagy alkotók a Létnak lesznek őrei. A nyelv lényege a lényeg nyelvévé válik. A műrekek értésének, élvezésének pillanatában egy eddig még el nem gondolt létigazság derül ki.” Rónay Györgynek a teológiai gondolatot és az esztétikai jelenséget egymásra utaló megjegyzése pedig bármely idézett szerző munkásságának mottója lehetne: „A szépség a teljes ember kialakítását szolgálja. Aki a szépséget befogadja, emberebb ember. Szébb, tágabb egű világot épít. [...] Nincs immoralis szépség.”

A kortárs teológiai gondolkodás is számos emlékezetes példát szolgáltat arra, miként lehet a műalkotás sajátos létmódját a létezés isteni rendjében – egyáltalán csak – fölfogni. Hans Urs von Balthasar például az eszté- 41
tika és a transzcendencia minőségeit egyazon értékvalóságból eredezteti: „A szépség az a szó, amelyet legelsőként kell kimondanunk. A gondolkodó értelem mindennel előbb szembe mer nézni, mint a szépséggel, mert megragadhatatlan ragyogásként sugárzik az igaz és a jó kettős csillogzata körül, és fogja át szétszakíthatatlan egységüket.” Fila Béla a szépség és a szentség kérdését ugyancsak együtt értelmezi, s állítja üdvtörténeti távlatba: „Szép minden, ami van, egészen egyszerűen eleve a létezésénél fogva. [...] Az emberiség mintegy olyan állapotban van, és a világi szépség is olyan állapotban van, mint amikor összehordjuk az alapanyagokat, hogy abból egyszer majd egy végső nagy szentélyt építsünk. Hogy egy végső nagy, szép megnyilvánulás adódjon az emberiség élete számára. Innentől a folyamat eszkatológiai. [...] A költészet legkomolyabb tárgya ugyanis az istenkérdés, a szentség kérdése. [...] A végső szakasz akkor jön el, amikor az ember semmi mást nem akar, mint Istent dicsőíteni. [...] A szép a lét dicsőségének a kinyilvánulása – jelenleg érzékelhető és észlelhető formáiban is a végső kinyilvánulás előkészítője.”

E szellemiség hatja át azok műveit is, akik a művészi élményt a vallási tapasztalással rokon jelenségnek tételezik, s akik szerint a műjelrendszeréből a lét teljességébe nyílnak utak – alkotó és befogadó előtt egyaránt. „A hit és a művészet is az emberen túlra tekint, egy olyan valóságra, amelyhez az embernek nem-emberként van köze” – írja Siska Henriett. „A teljes valóság tétjével szembenéző művészek Dantétől Van Gogh-ig, Monteverditől Csontváryig nem rettentek vissza a szépség követelésétől. [...] A vallásos mű képes *egy húron pendülni* a kint megszólaltatottal, a kintről (együttal a legbelülről) hangzó hanggal. Hangja, formája a kinti hangé, formáé – szeretettől alakított forma. Odahallgatása a nyitott ég örökkévaló hangjainak beszédére figyelmez. Ebben a »hangkészletben«, *dramaturgiai és kommunikációs repertoárban* egy törött műanyag lavór is a passió alakítója, tárgya, résztvevője (sohasem eszköze) lehet. [...] Az egyház Isten vándorló népe. Művészeink, akik vállalják a lét teljességének hívását, társaink a vándorlásban. Fra Angelico, Andrej Rubljov, Van Gogh, Bach, Kodály, Dante, Hopkins, Dosztojevszkij, Claudel, Eliot, Pilinszky és mások (vallásos) munkáinak öntörvényűség-foka (autonómia-foka) egyenlő a mástól-kapott-törvény (heteronimitás) vállalásának és akarásának fokával. Paradox módon: engedelmisségük intenzitásával” – olvassuk Lázár Kovács Ákosnál.

Vasadi Péter műfajilag több irányú, emiatt többszörösen reflektált életműve nemcsak megválaszolja a főttebbi kérdéseket, de egyszerre értelmezi 42 és *testesíti meg* a felelet egy lehetséges formáját. Esszék, jegyzetek, interjúk sora igazítja el az olvasót. „A művészet az egyetlen dolog, amely szétválasztás nélkül, mindig *az egy műben s egyként* mutatja azt, ami kettő: a Teremtő s a teremtményt” – olvassuk egy helyütt a művészet kitüntetett szerepéről elmélkedő sorokat. Hogy szépség és szentség föltételezi egymást, számos szöveghely a bírálat és a féltés hangján jelenti ki: „Az a világ, amely elidegenedik a szenttől, szükségképpen fosztja meg magát a széptől is.” S Vasadi előtt az sem kétséges, hogy a kreatúraként értett ember mindenekelőtt a nyelv révén részesülhet abból, ami szavakkal aligha közrefogható: „...az igazi költészet az igei misztérium rokona”.

Tudatos, de nem számító. Bölcs, de nem tudálékos. Szenvedélyes, anélkül, hogy érzélgős lenne. Egyenes nyíltsággal fogalmaz, ám nem a képi áttételek s a sejtető elhallgatások rovására: Vasadi Péter költészete nem naiv élménylírja, nem is száraz propagandairadalom. A kudarc e szélső eseteitől a költő műveit egyenletesen magas színvonaluk, nyelvi-poétikai összetettségük és változatosságuk óvja meg. Az egyes versek megalkotottságának mikéntjére ezúttal nem térünk ki; ehelyett azt jelezzük csupán, miféle módokon *hangolódik egymásra* Vasadinál a vallási és az esztétikai tapasztalás:

- a) A létbölcseleti hangoltság, a metafizikus szövegigény Vasadi Péter egész életművét meghatározó sajátosság.
- b) Műveinek többségét félreismerhetetlenül hatja át a kifejezett keresztény szellemiség; hittani és lelkeségi kérdéssírmeghatározókat, jelentésrétegeket hozva játékba.
- c) Ugyancsak jellegadó vonás, hogy (általánosabb) szakrális szimbolika nyilvánul meg e művekben – például az arany, a fény, a madár, a fa jelképi jelenlétére gondolunk.
- d) Kifejezetten biblikus jelképeket és motívumokat is bőszéggel találunk Vasadi verseiben.
- e) Nem ritkán bibliai alakokat, témákat, történeteket elevenít meg (ír és ért újra) a versnyelv.
- f) Egyszer-egyszer hommage-ok és szerepversek vallanak a hagyományválasztás tudatosságáról – és komolyságáról.

- g) S előfordul az is, hogy az adott költemény valamely vallási műfaj (ima, gyónás, himnusz, parabola, exegézis, homília stb.) beszédformájához közelít, közvetlenül merítve a katolikus szöveghagyományból, a történeti katolicitás emlékezetéből.

43

Természetesen nem elszigetelt poétikai esetek, nem elkülönülő esztétikai megoldások ezek. Sőt: éppen üdvös keveredésük, finom összeadásuk a jellemző. Ami a változatokat egységbe, a változatosságot *teljességbe* rendezi. S a költői életmű kimeríthetetlen gazdagságát szavatolja.

6

Kivételes, de nem magános eltökéltség a Vasadi Péteré. A katolicitás szellemét versben, prózában, esszében egyaránt jelentős alkotásokban bírta szóra Babits és Sík, Rónay és Pilinszky; kortárs költőink közül pedig például Czigány György vagy Kalász Márton. Utóbbiak nemzedéktársai is Vasadi Péternek. S a fiatal irodalomban is találni szerzőket, akik rendre a keresztényi érzület és az esztétikai érték társítására vállalkoznak: e sorok frója örömmel említi föl példaképpen Koncz Veronika és Zsille Gábor nevét.

Tágabb értelemben nem is elődökről és követőkről, azaz az idő játékaról, hanem a művészet, a művészi szép sajátos egyidejűségéről kell beszélnünk. Arról a szakadatlan jelenről, amelyben kortárs lehet Babits és Koncz, s amelyben a *Nagyvárosi ikonok* versvilágát nem választják el történeti esetlegességek a *Látható, láthatatlan* líraiságától.

E tekintetben kortárs – mindükkal – Vasadi is, a költészetet a katolicitás, a katolicitást a költészet felől értelmező művészetével.

7

Mert Vasadi Péter számára a vers: bűnben fogant ima. A fény beismerése. Alkalom hitre, hála, derűre. Végső soron: kiút a nyelvből. Mégpedig ragyogással szegélyezett kiút – ha hihetünk a költő egy transzcendens örömet előlegező versének: „jön majd minden oldalról a / világosság, mintha egy gyűrű / alakú Nap kelne föl. és az a / hurrá, ég s föld, az a hurrá” (*Címtelen 2.*).

Az Írott Szó Alapítvány és a Magyar Napló kiadásában a *Magyar Irodalom Zsebkönyvtára* sorozatban jelent meg 2009-ben Vasadi Péter *Válogatott versei* című kötete, a válogatást Végh Attila végezte, ő írta a kötet utószavát is.¹

44 Szénási Zoltán

„SZÉPEN LÁZADJ”!

Vasadi Péter költészetéről

válogatott verseinek

megjelenése kapcsán

Ebben a sorozatban a magyar irodalomtörténet mára már halhatatlanná vált nagyjainak (a teljesség igénye nélkül: Ady Endre, Ambrus Zoltán, Arany János, Balassi Bálint, Berzsenyi Dániel, József Attila, Szabó Lőrinc) életművéből található gyűjtemény az adott író, költő életművét kutató, esetenként gondozó iro-

dalomtörténész válogatásában. A sorozat másrészt (s tegyük hozzá ez idáig kisebb részben) „kortárs klasszikus”-ok műveiből válogat. Így kap helyet itt Vasadi Péter is.

Be kell, hogy valljam: ezen a ponton máris elbizonytalanodom. Mert bár feltétlenül üdvözlöm a sorozatszerkesztő választását, mégsem tudom, Vasadi Péter mennyire tartozik a „kortárs klasszikus”-ok közé. Nem abban az értelemben gondolom ezt, ahogy általában szokás „nagy költő”-ről és „kis költő”-ről beszélni. Ezzel az eleve értékítéletet hordozó minősítéssel kapcsolatban ugyanis Ignotus egyik Aydról írott kritikájának zárzata jut eszembe: „Hogy kis költő-e vagy nagy-e, az a szabója dolga, aki varr rá. Igaz költő, és minden szava költészet, s ez a gyönyörű benne.” Valahogy így vagyok én is Vasadi Péterrel, aki nem „sztár” abban az értelemben, ahogy időnként nálunk az írók vagy költők is sztárok tudnak lenni. Épp ezért találok nagyon pontosnak Végh Attila *Utószó*-ban közölt megállapítását: „Költő. Olyan, akire emlékezni fognak. Nincsenek sokan. Sosem voltak sokan. Az emlékezetet – vigyázat, nem a sikert, nem a dicsőséget! – azok érdemlik ki, akiknek szavaiban a legmetszőbb objektivitás a legbensőbb szubjektivitással együttműködik.”

Subjektivitás és objektivitás viszonya az irodalom, a költészet örök problematikája, korszakok, irányzatok, életművek írhatók le e kettő relációjának elemzésén keresztül. Végh Attila megjegyzése mégsem túl általános ahhoz, hogy Vasadi költészetének számos lényeges vonását ne tudnánk levezetni belőle. Kezdjük az irodalmi hagyományhoz való viszonnal! A modern magyar irodalom tradíciójából Vasadi leginkább azokkal a költőtársakkal és -elődökkel rokonítható, akiknek műveikben a versszubjektum és a szemlélt, valamint a versekben újraalkotott világ viszonyát a dolgokra irányuló figyelem

és/vagy a költői tanúságtétel jellemzi. Mindenekelőtt a Vasadi Péter számára különösen fontos költőt, Pilinszkyt emelhetjük ki. Vasadi visszaemlékezéseiben többször megidézte a költővé avatásnak azt a szinte rituális mozzanatát, amikor a szerkesztőségbe bevitt versekről Pilinszky, az „ügyeletes szerkesztő” kimondta: „Igen, ez költészet.” Pilinszkyhez már csak 45 azért is szoros kapcsolat fűzi Vasadit, mivel mindkettőjük meghatározó személyes élménye a második világháború, s költészetüknek talán legfontosabb forrása a keresztény tradíció. Pilinszky költői tanúságtétele, a tények mögött elérni kívánt valóság felé törekvés is könnyen rokonítható Vasadinak a Lét szépségét felragyogtatni vágyott költészet-felfogásával. „[I]gazságfogalma nagyon közel van ahhoz, amit Martin Heidegger munkából ismerünk – írja Végh Attila –. A Vasadi verseiben élő igazság nem más, mint a lét megmutatkozása, el-nem-rejtettsége, amit a régi görögök alétheiának mondtak.” Vasadi lírája azonban lényegesen különbözik is a mindvégig a csend, a végleges elhallgatás határán születő Pilinszky-lírától, s az önmagába záródó, hermetikus versvilág is kevésbé jellemzi Vasadi költészetét, mint Pilinszkyét, s ebből fakadóan a költői nyelvhez való viszonyuk is más. Vasadi verseiben tudatosítja is ezt a különbséget. A *Mélypont* című (eredetileg az *Új Forrásban* publikált) vers beszélője például kifejezetten szembeállítja magát Pilinszkyvel, de úgy, hogy közben a Pilinszky-líra kulcsszavait ismétli: „A mélypontnak nincs ünnepe. / Sem dísz, terme, ünnepe. / A mélypont hal-doklásunk cseléd- /szobája. / Mint egy kocka, négyzetes. / Falai egymáshoz közelednek. / A dombját fönt letapigatták. / Zuhannak rá most súlyosan / kidöntött pálmák.” Mindazonáltal ebben a költői gesztusban mégsem az elutasítás ragadható tetten, hanem a folytonos lírai dialógus beszélői pozícióinak a kijelölése, annak a személyközi távolságnak a tudatosítása, ami a párbeszédhez elengedhetetlenül szükséges. Hisz csak akkor és úgy jöhet létre értelmes dialógus, ha a beszélgető szerepek világosan különválasztatnak, s a párbeszéd során a saját előfeltevéseink, magunkról, a világról, a másiról alkotott meggyőződéseink kockára tétetnek. Ezt a versekből kiolvasható hermeneutikai pozíciót nemcsak a Pilinszkynek szentelt vers (*P. J.*) igazolja, hanem az is, ahogy – némileg talán váratlanul – a legújabb versekben ismét Pilinszky nyelve szólal meg: „Itt ácsorgok, s már mióta / ebben a kalapács-nehéz /kulcsra zárt kapuban, / hogy bemehessek, végre; / Ferenc is így tapogott, / s várakozott a hóban. / S egyszer csak hallom: / Miért csuktátok rám, / fiúk, ezt a karantént? / kiáltja bentről a Bárány.” (*Hogy bemehessek*)

A Vasadi-líra nagyobb hatástörténeti távlatában mindenképpen József Attila költészetét kell kiemelni, akinek több nagy versében is a lírai én egy pontosan körülírt és rögzített helyzetben szólal meg. „Maradsz ma is

Új Forrás 2011/02 – Szénási Zoltán: „Szépen lázadt”
 Vasadi Péter költészetéről válogatott verseinek megjelenése kapcsán

szertartó mesterem. / Érvélem, földem, főpapom.” – írja Vasadi a József Attilának címzett *Magyar költők* című versében. A versbeszélő szituációját megjelenítő térkoordináták Vasadinál sem egyszerűen a világban-lét külső adottságának leírását szolgálják. A *Hó és madarak* című kötet triptichonja (*Fent, Lent, Át*) írja le ennek a térbeliségnek a hagyományos metaforikát felhasználó és újrairó viszonyrendszerét: „A »lent« az lent marad. / Legősbibb televényben / arany pazarlás füstölög. / Az egész »fönt« belőle él, / beléje hullik vissza, / súlytalan.” (*Lent*) Ebben a „fent” és „lent” közti világban ragadható meg a létezőhöz képest mindig transzcendens lét: „A csupa »át« a lét maga.” (*Át*) A világra irányított tekintet, s a figyelés, vagy pontosabban az odafigyelés mikéntjének morális dimenzióit is világosan kirajzoló látásmód lényegében Vasadi egész költészetére jellemző. Ez a figyelem oly módon teremti újra a létező valóságát, hogy nem idealizál, nem szépíti meg a rútat, de nem is kerüli a rút, a visszataszító, az elfogadhatatlan, a botrányos ábrázolását.²

„Nagyon szépnek láthatta őt a százados, hogy megpillantotta benne Isten fiát, de figyelniünk kell arra, hogy mire figyelt. Ha ugyanis arra figyelt volna, ami megjelent számára, hogyan foghatta volna fel szépségét és fiúságát?” – írja Clairvaux-i Bernát passiótörténetet értelmező elmélkedésében. A Vasadi-líra ehhez hasonlóan éppen a dolgokhoz való odafordulás módjából teszi megérthetővé azt az egyetemes világtapasztalatot, amit a római százados is megfogalmazott a keresztre feszített Corpus agóniája és halála látván. Persze Vasadinál nem feltétlenül tűnik el az, ami testi és erkölcsi érzékszerveink által felfogható. Műveiben éppen a versbeszélőhöz kötött pozícióból felnyílna teremtődik meg az a transzcendens perspektíva, mely vagy képes felragyogtatni a teremtett létezők transzcendens valóságban gyökerező létének szépségét (ennek legmeghittebb példája *Az asszony* című vers), vagy a transzcendens lét által hitelesített és megszentelt moralitásként ellenpontozza a valóság értékhiányos állapotát. Ezzel persze már egy másik hagyománytörténet és világszemlélet felől közelítünk Vasadi Péter lírájához, de éppen a hatástörténeti folyamatoknak az adott költői életműben történő – egyébként talán korántsem váratlan – találkozása akár a József Attila életmű újraolvasására is kihathat.

Ez a gondolatmenet viszont máris továbbvisz egy másik, Vasadi költészete szempontjából lényeges kérdéshez: a katolikus, vagy általában a keresztény költészet problematikájához. Vasadi költészetét és gondolkodásmódját igen jól ismerő és értő Végh Attila a kötet utószavában ehhez, az egyébként megkerülhetetlen témához érve mintha elbizonytalanodna, bizonytalanságát furcsa szószonglorkodással igyekszik leplezni: „Vasadi Péter keresztény költő. A jelzős (határozós?) szerkezet azonban félrevisz. Vasadi Péter keresztény és költő. Kereszténynek nem költő, költőnek nem keresztény.”

Pilinszky óta (aki egyébként maga is Mauriacól kölcsönzi a formulát) magától adódik hívósság és költőség (mint a lét két autonóm tartományának) szigorú különválasztása. Csakhogy véleményem szerint már Pilinszky esetében is ennek inkább történeti okai voltak. Arról a katolikus költészettől választotta le saját költészetét, melyet a két világháború között a *Nyugat* hasábjain Illyés is kritizált, s akinek képviselőivel az „esztéta katolikus” Babits is vitába szállt. Vasadi Péter is jól ismeri ezt a hagyományos értelemben vett katolikus költészetet, erről vall a Végh által is idézett interjújában, de ő maga a babitsi és Mauriac-i értelemben vett egyetemesség jegyében értelmezi újra kereszténység és irodalom viszonyát: „S a tehetség kérdése megkerülhetetlen a művészetben. [...] A költő valahol ott bolyong a világ szíve körül, azaz [...] a leglényeg közelében. Jó esetben pedig benne van. Ettől kezdve minden megnevezés, de az is, hogy milyen iskolához tartozik, másodrangú. Keresztény ihletettséggű költészet van. S ez jó, vagy nem költészet.” (Bende József: *A Vigília beszélgetése Vasadi Péterrel*) Ennél pontosabban meghatározni ezt a viszonyt, azt hiszem, nem lehetséges.

És éppen ezért: a transzcendens létbe és létezőbe vetett hit Vasadi lírájában nemcsak a szubjektum versvilágbeli pozícióját, a világhoz, a másikhöz (Másikhoz) és önmaga identitásához és személyes integritásához való viszonyát határozza meg, hanem mindez a versekben gyakran és sajátos módon tematizálódik is: „Az ember bőrig ázik benne. / Majd csontjain dobol zápora. / Végül fénylik tőle / a test / mint úrruha a sötétben.” (*A hit*) A hit, a kegyelem áradása nem az ember döntésén, akaratán múlik, *túl* van rajta, viszont – miként az eső elől – behúzódhat védett helyre, elháríthatja magától, kitérhet előle. Vagy „bőrig ázhat” benne, s akkor megindul az az átalakulási folyamat, mely lecsupaszodás és felfénylés egyszerre. Kiüresedés és felmagasztalás. Szenvédéssel teli átformálódás: „Csöndes tűz az esője. / Tartsd bele arcod.” (*Kétsoros*) Érdekes, hogy Végh Attila ezt a – válogatásban egyébként nem szereplő „haiku-töredéket” – a költőnek a világhoz való viszonyának összefüggésében értelmezi, s Végh igazát – ismerve Vasadi költészetét – egyéb szöveghelyekkel is alátámaszthatnánk. Véleményem szerint azonban a kettő (hit és világban-lét) éppen a jelenvaló lét hármasságában, a „lent”, a „fent” és az „át” létkoordinátái szerint egybe esik. Az így megélt létezés dezintergráció: „És »fönt« szikrázva szétesünk, / utak futnak belőlünk / mindenfelé, majd / újra össze, újra föl / szoros felhőmagányban, / és mint a víz szökése, újra le, ragyogva, zúgva, félelemben.” (*Fönt*) És reintegráció: „én / és ők, akik egyenként / szuverének – furcsa. / Mondom, magamat megelőzőm, / s egyszer be is érem. / Akkor előre engedem: / már rég csak ön után. / Végre egybeesem. / Végre az Egybe esem.”

Új Forrás 2011/02 – Szénási Zoltán: „Szépen lázadt!”
Vasadi Péter költészetéről válogatott verseinek megjelenése kapcsán

(Skizo) A transzcendencia-tapasztalat által ekképpen átformálódott szubjektum nézőpontja határozza meg a Vasadi-versekben feltáruló világ látványát, a versbeszélő világhoz való viszonyát. A teremtettt létező teremtettségénél fogva részeseül a keresztény hagyományban az örök isteni

48 létezőként értett létjelenség szépségéből, s mint ilyen a jelenvalólét létezése is szent. Viszont épp annyira esendő is, amennyire létében végtelenül távol esik az Örök Léttől.

Lét és létező végtelen közelsége Vasadi lírájának az az ontoteológiai tapasztalata, mely olyan költői világtapasztalatként épül be az egész életműbe, mely lényegileg meghatározza a költő világhoz és költői hivatásához való viszonyát is. A líra nyelve ezáltal gyakran olyan ellenbeszédként valósul meg, mely feltárja és leleplezi a létező világ értékhiányos állapotát, de mindezt oly módon teszi, hogy közben felmutatja vagy megsejteti azt az örök és tiszta Szépséget is, melynek tükrében és tudatában ez az érték- és léthiány megragadható, s melyhez visszatérve ez az állapot meg is szüntethető. S bár Vasadi költészete távol esik a posztmodern irodalom relativizmusától és tét nélküli nyelvjátékaitól, mégis a költői szó kimondásának felelősségét úgy teszi az olvasó számára is átsajátítható olvasási tapasztalattá, hogy a beszédmódok sokféleségének köszönhetően mindvégig megőrzi a kimondás szabadságának élményét is. Költői látásmódja a valóságábrázolás realizmusától a valóság fölöttire vagy a jövőre vonatkozó szürrealista vízióig terjed, s versnyelve is a hagyományos líra rímes-ritmikus versbeszédétől a klasszicizált avantgárd versnyelv dikcióján át a depoetizált versbeszédig, s a nyelvi formákat felbontó költői kísérletekig tart. A versbeszéd regiszterei is az ima, az Istenhez való beszéd bensőségétől az iróniáig viszonylag széles skálán mozognak, s jellemzően a személyes hangoltság és a láttatott világ milyensége határozza meg a versbeszéd modalitását: „elmondanád, de nem tudod. / elködösítheted, és / megszólal belül: halál / van ott, ahol a némaság / pecsétel. / se szó, se szótlan. vagyis / csak ő maga. akkor most / csapjatok hatalmas lármát. / elő akár a trágárságokat. / csak ne hallgassatok. / inkább csakugyan bukjatok / bele / de világítson a torkotok.” (*Fényformák*)

Hogy mi Vasadi költészetének belső fejlődési iránya, van-e egyáltalán ilyen, azt ez a kötet, a zsebkönyv műfajából fakadóan eleve szűkös válogatás miatt, kevésbé tudja reprezentálni. Mégis megsejthetünk valamit az évtizedek során végbement változásról, ha egymás mellé helyezzük az 1978-as *Tamariszk* kötet *Óda a favágóhoz* című versét s a 2007-ben az *Intarziában* megjelent *Tónit*. A korábbi vers pátosza, retorikai megalkotottsága helyett az utóbbiban már a hétköznapi nyelv díszítetlenségében szólal meg a költő, ezáltal sokkal inkább előtérbe helyeződik a versbeszélő nézőpontjából szemlélt személy leírása és a leírás révén a világhoz való viszony etikai dimenziója. Mindezekkel együtt is egyetérthetünk Végh Attilával, aki szerint „Vasadi költészete nem

szakaszolható, ő mindig a legbelső – ugyanakkor legmesszebb kivetülő – szenvedés álláspontjáról írt és ír, legfeljebb abban az értelemben állapíthatunk meg »fejlődést«, hogy a megélt, megírt, közszemlére tett bensőben a személyes létezés iránya a jézusi példával milyen hőfokon, milyen mélységben tud összelobbanni. Ez a harmónia a kilencvenes évek 49 Vasadi-lírájában bontakozott ki.”

¹ Maga a műfaj: *zsebkönyv* is megérne ehelyütt is néhány méltató mondatot, de most legyen annyi elég, hogy a könyvecske valóban elfér egy közepes méretű zsebben, a megvásárlásához szükséges pénz pedig egy még kisebbben.

² Elég talán csak utalni József Attila a külvárost, a proletárlétezt megjelenítő verseire.

Kedves Imre,

sajnos, családi okok miatt - amik szerencsére rendeződtek azóta /a kis menyen megbetegedett/ - el kellett sietnem tőletek, de ~~amint~~ jó lett volna egy kis beszélgetés. Rád is csak néhány pillantást vetettem, Kakuk Tamással csak kezét foghattam /nézem a névsorotokat: tudjátok egyáltalán, milyen jó nevetek van? Kakuk, Papp, Samu, Sáray Szabó, Monostori ^(Námet) de talán majd adódik egy meghittebb alkalom is, Cs.Varga Istvánnal megbeszélve.

Kultag vagyok, nem tudok tehát érvényes véleményt alkotni néhány órák ottlét után, de amit élőbeszédben hallottam, azt nagyon megértettem, s azt hiszem, Ti nagyon fontos pozícióban vagytok. Igenis, van olyan, hogy egy maroknyi tiszta, elhatárolt és szellemi csoport öröklévé lesz ^a ~~az~~ rejtett - mindig rejtőző, de mindenütt ott rejléi - lokális szellemnek ^{el}élőhívójává, ~~szellem~~ kiprovokálójává. Igenis, nagy öröm - megtapasztaltam a megtapasztalon - az irodalomban eleven, tiszta szót adni azoknak, akik ugyan vágnak rá, de elszöktek tőle, s begubóznak a falaik közé, fogyasztva és emésztve, meg őröldve. Az irodalom csakis a nehézségekkel konfrontálva tud guggból, nagyképdű szó-csavartásokból, ~~szó~~ kifordított és lemos, és unalmas belvilágokból igazi szellemi ~~szó~~étekké válni. Én hiszek ebben, és sem az elszigeteltség órása, sem a magányozás /o kettő nem ugyanaz/, sem az értetlenség nem tud lebeszélni ~~szó~~ ^{szó}. Ezen a földön nincs szellemileg passzív, csak szellemileg megszólítatlan föld, vidék, vagy terület. Tatabánya honokja és embere ugyanazokból az anyagokból állt össze élővé, mint Budapesté vagy Párizsá. Az volna a végzetes tévedés, ha Tatabányát akárci Budapestté vagy Párizsá akarná tenni: Tatabányának Tatabányává kell lennie, de ragyogó Tatabányává. Van rá kétszáz év; nem elég?

Ezzel egyidejűl és nem kevésbé fontos kérdés: a minőség. Persze, a ~~szó~~ jó mű nálatok is jó, és nem is lehet mást kívánni, mint egyre jobbat. Ezt meg kell követelni Tatabányától is, és minden szellemi növekedés

Negyed százada, hogy Cs. Varga István szerkesztőtársunk jóvoltából Vasadi Péter az *Új Forrás* szerzője lett, aztán – örömnkre – maradt is mind a mai napig. Az 1985/3. (júniusi) számunkban jelent meg először, három verssel

52 Monostori Imre

Új Forrás-os levelesládából. I.

1 LEVÉL VASADI

PÉTERTŐL

és a *Kosztolányi villanásai*

című esszéjével, majd

decemberben újabb három versét közöltük.

Az egyik nívójutalmat

(nem díjat osztottunk,

mert azt előbb meg kellett volna alapítanunk)

ebben az évben neki ítél-

tük, s december 27-én adtuk át a szerkesztőségben. Erről az összejevetelről, ennek élményéről szól az idézett levél.

60. születésnapján Esterházy Péter írásával köszöntjük (1986/3., június), mely köszöntést a száz éve született Tóth Árpádról írt esszéjével hálálja meg (1986/5., október). Otthonosan érzi magát az *Új Forrás* háza táján. Fölfigyel – levelének talán ez a legszebb része – Holló András különös tehetségére, s rögtön megérez minden lényegeset András nehéz sorsáról. Verseit, kispőzait figyelemmel kíséri s szép kritikát ír a *Préselt lepke* című első kötetéről (1987/4., augusztus). Ugyancsak megragadja az 1985-ben meghalt bakonyzombathelyi tanfőnök, Pálos Rozita (Weöres Sándor egyik kedvence, Nemes Nagy Ágnes pártfogoltja) különleges költői világa: ő írja a bevezető tanulmányt a Cs. Varga István és Fodor András szerkesztette *Hazatérés* című („Új Forrás Könyvek” 2.) posztumusz válogatott verseskötete elé. 1987 könyvhetén mutatjuk be a gyűjteményt a bakonyzombathelyi művelődési házban (a fél falu ott van). Vasadi itteni méltató szövegét az *Új Forrás* októberi száma hozza. Kritikával jelentkezik Nemes Nagy Ágnes *Között* című verseskötetéről. (1987/4., augusztus.) Visszhangot váltott ki a *Levél a szeretetről* című kisesszéje. (1990/2., április.)

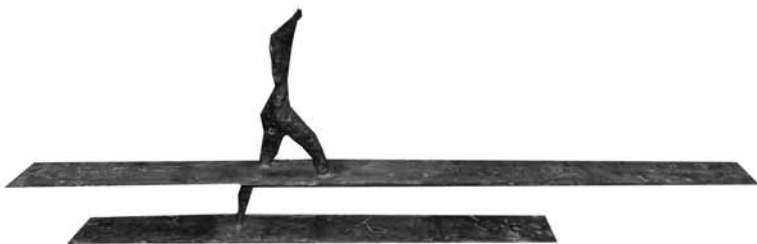
Figyelünk Péter versesköteteire is: a *Fényromok* címűről például Rába Györgytől közlünk műbírálatot (1987/6., december). Vasadi hamarosan az *Új Forrás* egyik legtöbbet közölt szerzője lesz. Több műfajban lehet rá számítani. Soha nem felejt el semmit, mindig pontosan küldi kéziratait. Rendszeres résztvevője a folyóirat vitáinak, körkérdés-válaszolóinak, tematikus összeállításainak. Természetes könnyedséggel mozog egyik szellemi otthona körül, otthonában. Folyamatosan van jelen a lapban a kilencvenes években is. Költő, esszéíró, kritikus. Rába György *Kopogtatás a szemhatáron* című könyvéről vele íratunk kritikát az 1994/8., (októberi) számban. (Időközben áttértünk az évi tízszeri megjelenésre, innen adódik a korábbiaktól eltérő sorszámzás.) A *viola hatalma* című Vasadi-kötetet szerkesztőtársunk, Jász Attila mutatja be a tatai városi könyvtárban. (1995. december 8.)

A kilencvenes évek közepén (1994-ben és 95-ben) Tóth László szerkesztőtársunk tizenegy kítűnő költőt szólaltatott meg, készített velük interjút. Köztük van – természetesen – Vasadi Péter is. (Szerepeltek még – többek között – Csiki László, Fodor András, Somlyó György, Tornai József, Tózsér Árpád, Vörös István, Zalán Tibor.) Az *Amit Isten belém helyezett...* című beszélgetésből csak egy – a fenti levél tartalmát egyetlen mondatba rántó – gondolatot idézek: „már jó régen a szeretetet tartom a legnagyobb emberi teljesítménynek”. (1994/9., november.) Tóth László interjúi *Szó és csend. Tizenegy beszélgetés* címmel – Lator László és Sándor Iván lektori támogatásával, Tüskés Tibor utószavával – 1996-ban, az „Új Forrás Könyvek” 25. köteteként jelentek meg. Ebben a könyvsorozatunkban látott napvilágot 1998-ban Péter *Mézízű vas* című verseskötete: borítóján az említett interjúk egy részét közlő *Új Forrás*-szám megyei könyvtárbeli bemutatóján készült Vasadi-fényképpel (amint éppen egyik szerzőtársára figyel erősen).

Vasadi Péter és az *Új Forrás* kapcsolata a 21. században is meghittten baráti. Versek, kritikák, esszék, jegyzetek sorakoznak rendre az egyes évfolyamokban. Helye és rangja van nálunk. 2005-ben egész éves sorozatot kap: tíz számban közöljük egymás után irodalmi (és egyéb) témákat tárgyaló jegyzeteit. Személye védjegye is: a rangosabb szerkesztőségi rendezvények rendszeres vendége. 2004-ben is együtt vagyunk a Nemzeti Színház-beli *Új Forrás*-esten, 80. születésnapját a tatabányai megyei könyvtárban ünnepeljük. (A lapban Jász Attila szerkesztőtársunk köszöntőjét közöljük 2006 júniusában.) Az *Új Forrás* 40. születésnapján – 2009 márciusában – úgyszintén a vendégünk. Innen hazatérve írt levelének záró mondata ez: „A szabadság ‘kis köreit’ nem szokta zavarni, hogy nem nagyok. Mert maga a szabadság magja kicsi: mustármagnyi, s minden jóra képes.”

Új Forrás 2011/02 – Monostori Imre: Új Forrás-os levelesládából. I. 1. levél Vasadi Pétertől

A költő és az esszéíró Rába Györgynek egybevágó vagy – legalábbis a fő vonásokban – egymást árnyaló és kiegészítő látomása van a 20. századi magyar költészetéről, az (át)alakulás irányáról és tendenciájáról. Ennek a látomásnak

54 Csűrös Miklós

KÉSEI PANORÁMA

Rába György 2000 után

a summázatát fordítja le fogalmi nyelvre a *Nyugat* megjelenésének századik évfordulójára megjelent tanulmánykötete címe: *Az ünneptől a hétköznapi ünnepek felé* (Argumentum, 2008). Hatalmas történelmi tudás és irodalom-

lomtörténelmi fölkészültség birtokában szuggesztív víziót vázol föl a múlt század magyar mentalitástörténetéről. „Beszélhetünk-e a *Nyugat* költészet-tanáról általában?” – kérdezi a bevezető tanulmányban. Körültekintően árnyalt összefoglaló válasza szerint „a húszas évekig igen [...], utána csak egyéni ars poeticákat méltathatunk.” A nagy cezúrát – sűrítve, de nem egyszerűsítve – 1920 körül rögzíti. Ezt a tézist a költői kibontakozás fejlődés-történelmi törvényszerűségei is motiválják (a tehetségek önállósodása, az individuális sajátosságok térnyerése), de egyetemes történelmi háttére is kirajzolódik: elveszítettük a háborút, leverték a forradalmakat, bekövetkezett Trianon végzete, meghalt Ady, egy korszak vezérszellemé.

Rába nem az előzményekből vezeti le a későbbi fejleményeket, óvakodik a historizálástól, a pozitívizmus terhes örökségétől. De nem tagadja, hogy analogikus kapcsolat van a végzetes történelmi fordulat és a művészetekben, az irodalomban bekövetkező változások között. A szimbolizmus és a szecesszió század eleji kultusza, a *Nyugat* Ady és Babits nevével fémjelzett hősokora a tragikum és a fenség értékeit éltette; a témaválasztásban és a motívumok világában szembeötlenek a lét határhelyzetei, a gyász, a fantasztikum, a művészi szépség narkotikuma. A nietzschei életkultusz a „zárt terek”, az „alantas tárgyak” korlátait is szétfeszíti náluk; Nietzsche kivül Bergson „teremtő képzelet” elve hat íhletően legtöbbjük gondolkodására és poétikájára. Magyarázatot kapunk a tanulmányban olyan elevenbe vágó irodalomtörténelmi kérdésekre is, miért sorolódhatott be sokáig Juhász Gyula, Tóth Árpád, sőt a fiatal Kosztolányi is a (majdnem elhanyagolható) kismesterek körébe: „személyes jelenüket homályban tartva, a dekadencia jegyeivel megformázott lelki élet kifejtését variálják”. És miért került a kritika tükrében „több évtizedes ütemkéséssel” a *Nyugat* nagyjai közé Füst Milán és Szép Ernő? „Ilyen utólagos elismerést mindig az indokol, hogy a kései koszorú a közös törekvésektől eltérő vagy velük párhuzamos szemléletet, stílust jutalmaz.” A pátoszellenesség, az önéletrajz eltakarása „későbbi dezilluzionista nemzedékek” szemében csillant föl „hiteles költőiségként”.

A nyugatos hagyomány folytathatóságának kulcskérdését Rába az avantgard hagyomány rugalmas beépítésében, Kassák és folyóiratai hatásának termékeny földolgozásában látja. A kései Ady túllép a szimbolizmuson, Kosztolányi, Babits, Tóth Árpád átmenetileg kapcsolatba kerül az expresszionizmus egyik-másik változatával, de fejlődésükben ez a 55 fázis inkább közjáték, mint végállomás. Legfontosabb funkciója, hogy túljuttatja őket „dekadens és szerepjátszó Én”-jük kultuszán, és tapasztalati, önéletrajzi, illúziótlan lényegkereséshez vezet; olyan modern poétikai törekvéshez jutnak el, amely az élményt ‘in vivo’ adja vissza, azaz „a lelki dráma mintegy a szemünk előtt fejlődik ki”.

Célunk itt nem lehet Rába esszékötetének aprólékos ismertetése, hanem a reflexióit és a költészetét összekötő járatok némelyikének követése és megvilágítása. Fölfigyel rá, hogy a kései Babits és Kosztolányi lírájában milyen gyakran jelenik meg az önéletrajzilag hitteles konkrétum; a naplószerű tényrögzítés, a gyakorlatias apróságok, a köznapi valóság tárgyai létkérdések elemzésébe metafizikával vagy transzcendenciával kapcsolatos filozofálásba torkollhatnak, kozmikus távlatokig ívelhetnek. *Prózából költészet, Hétköznapokból ünnepet* – ilyen címszavakkal jellemzi Babits egyik verstípusát, „életrajzi áttűnéseket” nyomoz, „személyes kamaradramákról” értekezik. A himnikus és romantikus természetű költők tematikája is a köznapi valósághoz közeledik: Hajnal Anna rögeszmésen visszatérő motívuma az eső, előre jelezve, hogy elragadtatását és eszmélkedését „apró megfigyelések”, „mindennapi tárgyak” táplálják. Jékely Zoltán „költői énjének arcvonásait tapogatva” azt emeli ki, hogy az erdélyi költő „erdőjáró, horgászó ember”; természetközeli tapasztalatai „pontos helyzetrajzban” tárgyasulnak, nemcsak a révületet és a látomást, hanem a groteszk realizmust, „a megfigyelésen alapuló szenualizmust” is kidomborítja jellemzésében.

Többször is idézi egyetértőleg Török Sophie vallomását a természeti környezet, a tenyészet részletei, a köznapi esetek jelentőségéről a versek keletkezéstörténetében és a költők poétikájának alakulásában: „Minden vers Napló, elmúlt ízeivel, eseményeivel és szorongásaival tele napló...” Egy világhírű elmélethez, T. S. Eliotnak az „objective correlative”-ról (tárgyi megfelelésről) szóló eszmefuttatásához kapcsolja Babits egyik verstípusát. A tanulmány címe, *Hétköznapokból ünnepet*, megvilágító erejű Rába költői szimbolikája szempontjából, s metaforája lehet kései költészetének vagy vezérfonal lírai gondolkodása menetének, problematikája, érzékenysége változásainak követéséhez. A világháború előtt Babitsot „az ünnep csábította, a rendkívüli, a furcsa, később azonban gondolatmeneteinek gazdag kiteljesedését követve, a ‘tárgyi megfelelésekkel’ megérkezett a hétköznapok

ünnepeiig, a lét, a lelki élet, az erkölcs problémáinak megragadásához, akár még a tragikumot is ideértve, hiszen a gyásznak is van ünnepe.” A tanulmányok azt sugalmazzák (s itt a Szabó Lőrincről, Illyés Gyuláról szóló megjegyzésekre is emlékezhetünk), hogy a 20. század magyar költészete 56 a századelő ünnepi magaslatáról megtörtebb, prózaibb történelmi realitások közegébe és hétköznapi gondok közé ereszkedett alá, majd a második világháború és a gyarmati sors határozta meg létfeltételeit.

Költőként gondolja végig ezt a számvetést Rába az *Apák és fiak* című régebbi versében (megjelent az 1996-os *Ráismerések*, majd az 1998-as *A vonakodó cethal* című kötetben). Későbbi nemzedék számol el az örökséggel; csodálják az őket megelőző nagy nyugatosok teljesítményét, de rá kell eszmélniük a folytatás lehetetlenségére, a szerves kapcsolat megszakadására. Pilinszky, Rába, Nemes Nagy és társaik fölismerik, hogy a „senkiföldjére” kerültek. Az *Újhold* első számában (1946. július) Lengyel Balázs *Babits után* című programtanulmánya provokáló nyíltsággal veti föl „a nyugtalanító múlt és az ígézetében álló jelen” viszonyának kérdését. A generáció gondolkodóként is jeles vezető költői fájlató belátással kommentálják az elszakadás kényszerét. „A koncentrációs táborok világa, az egyetlen kis didergő molekulára redukált ember után mit kezdjünk Ady királyi pózaival?” – kérdezi Pilinszky. Nemes Nagy Ágnes *Ízlésváltások a Kosztolányi-vers körül* című esszéjében ezt írja: „Egy éppen összeomlott világban lettünk költővé, ahol nem volt kenyér és bor, nem volt tea (langy tea), nem volt színes kapuablak, mert nem volt ház, otthon, kör, négyszög, mértani hely sem, ahová elhelyezhettük volna megmaradottságunkat. Hát hogy bírtuk volna elkerülni a szembenézést a Kosztolányi-féle csodálatos kisvilág és nagyvilág pusztulásával, egyáltalán a pusztulással?” A nemzedék döbönt eszmélkedésének ez a vezérmotívuma Rába versében sokoldalú összetettségében csendül föl, a közös ihlet, a szellemi összetartozás és egymásra szorultság bizonyosságaként.

A vers első felében a korai 20. század nagy irodalmi nemzedékének panorámája bontakozik ki; ámulat tükröződik benne, de ambivalenssé teszi, ironikus mellékízt kever hozzá az a fanyar józanság, amelytől a későbbi történelmi tapasztalatok birtokosai nem tudnak szabadulni. Szimbolikusan a (hamvazószerdáig tartó) farsang idejével köti össze a vers szemléleti kapcsolatrendszere a század eleji nagy költői hitek korszakát. Rába egymás fölé festi, úgyszólván egybejátszatja a báli tablót és az irodalmi élet mámoros forrágát. A kor főszereplőiről monográfiákat és esszéket író tudós most más műfajban és más látószögből villantja föl közös világuk káprázatát: montázszerű csoportként, a legendás nagyságokról szóló egykori vélekedés tükrében láttatja a nemzedéket. Rájuk ismerni görög, perzsa vagy gyermeki jelmezeikről, a rejtélyest, az idegent kutató nyelvi és kulturális kíváncsiságukról. A *farsang*, a *bál*, a *mámor*, a *láz*, a *szépség*, az *ígézet*, a „művészetek

paradicsoma” – olyan beszédes halmozása jelképeknek és fogalmaknak, amely a vizionált korszak eufóriáját földúsítva érzékelteti, de a tetőpontot követő csömör fordulatát is előkészíti.

Rövid, tragikus intermezzót vezet be az „azután a multság üledéke” sor. A *hamu* motívuma lezárja a farsangét, a *számvetés* és *vallo-* 57
más ellenpontozza a felhangolt beszédet. Szózat helyett *jajgatás* marad, s akusztikai monotonía is jelzi, hogy „az hangtalan”. – A 23. sortól a „nyers fiak” kórusának vallomása következik: kifosztottságuk, nyomorúságuk képsora az apák gazdagabb, pazarabb világával összehasonlítva, az ellentét által még hatásosabban fejezi ki a szegénység és a kényszerű puritanizmus állapotát. Nem elődeiket okolják a megváltozott helyzetért, de konstatálják a *nyomkeresés* és a determináló *történelmi lecke*, a báli dekoráció és a *kantinszemét*, a *szemérmetlen környezet* szélsőséges ellentétét. Következetes, költőkre és motívumokra idézetekkel utaló ellentétálózat alakítja a vers szövetét: a parádés kosztümöknek *szálakra nyűtt posztó* felel meg, a *természet regéjének* a civilizáció disszonanciája. A panoráma *pókhálós szállás kamrájává* zsugorodik és szürkül, „s remény, szerelem / *mint szalma közt kidöntött pléhedény*”. Ez a kórus mégsem csak panaszt áraszt. Méltóságérzetre vall a „maga ellen vitéz” magatartás keresése, a „csupasz hétköznapok nagysága vár ránk” paradox ars poeticája, az idézetgyűjtemény régi nagyokhoz méltó montážsa.

Megejtően nagyvonalú közvetlenséggel siklik át az utolsó négy sor mondattani grammatikájában a többes szám az egyes számba. A *ti* és a *mi* szembeállítását az *enyém*, az *én* megkülönböztetése váltja föl, az egyes szám első személy beszédhelyzetét nyomatékosítva. Azonosulás és kiválás dialektikája („ez a mi szemhatárunk az enyém is”) erőltetett individualizmus nélkül arra vall, hogy a kórusénekes a maga szózatának a meghangszereléséről sem mond le. A szemhatár közös, az Ady-féle döngetés kopogtatássá moderálása szintúgy, de a saját nevében való megszólalás, a vállalt szubjektivitás utólag mintegy föllobbantja a közös ars poeticán belül az egyénítő momentumokat, a megőrzött szuverenitást, az egyedüli példány specifikumát. Rábán kívül aligha illenék más költő vagy költőtípus szájába a lakonikus és paradox verszáró sorkettős: „nem tapasztalon túl isteníték / de épp egy emberi mozdulatot”.

A szembefordulás a *Nyugat*-generáció világháború előtti periódusával irodalomtörténetileg már az 1910-es évek második felében megjelent az avantgard hagyományellenes és az „új idők új arcát” éneklő törekvéseiben. Kassák a *Mesteremberekben* olyan manifesztumot írt és hitelesített egy nagy vers suggesztíójával, amelynek több vezéreszméje az *Apák és fiak* közvetlen elődjévé tehetné; ízlésselentétet tudatosít „az álomdekorációk, a holdvilág

és az orfeumok”, illetőleg a „sötét bérkaszárnnyák” életstílusa és művészeti ideálja között, de kritikáját a munkásmozgalom világméretű diadalmának, ipari utópiának, hosszannázó nemzetköziségnek a szellemével köti össze.

58 Rába és nemzedéke nem osztozik a korai avantgard naív bizakodásában. A későbbi történelmi tapasztalatok fényében illúzióknak bizonyult a messianisztikus jövőkép. A megindokolt és vállalt elszigetelődés maradt az utolsó lehetőségük, így rajzolódhatott ki elszánt, tudatos arcélük, a pályakezdés és sorsválasztás hősi taglejtése. Nem utolsósorban megkülönböztető erényük, hogy az időbeli távlat és a mérlegelő tudatosság jóvoltából türelmesebbek lehetnek, mint egykor a vetélkedő „apák”; az irodalomtörténeti körütekintés és a poétikai érzékenység dolgában Babits örökségéhez kapcsolódnak, de Kassák újításának is meglelik a maguk számára hasznosítható hányadát.

*

A *Disputa önmagammal* kötet borítóján Rembrandt két önarcképe látható, egy fiatal- meg egy időskori. Az egyik kihívó és magabiztos, a másik szerényebb és bölcsőbb, de ugyanannak az Én-nek a változatai. Rembrandt „önképeiről” Rába *Kései panoráma* című versében emlékezik meg, a festő nevét is beleszöve a kötet vezéreszméjét körüljáró gondolatmenetébe: hogyan változik, az életkor függvényében is, az önértékelés és az életcél. Föltűnik természetesen az idősödő ember külső átalakulása, a testi hanyatlás: „Sörényem egyre gyérül”, „lába botlik”, „kell neki szemüveg [...] a voltnál élesebb”. A lelki érlelődés, az én-tudat és a mások iránti felelősség arányának módosulása ellenkező irányú tendenciát szemléltet: „nem mondja ő zseni”, saját sikerénél jobban örül egy-egy fiatal tehetség fölbukkanásának, a leskelődésnek a látszatától is óvakodik. Etikájában egyre hangsúlyosabbá válik az önzetlenség és altruizmus eszméje, „nem akar kapni már / csak adni adni még”.

Az életkorok különbözősége és hatása az emberi pszichére régóta foglalkoztatja Rábát, ennek a tartós érdeklődésnek szembeötlő példája *A körhinta lováról*. Gyermekként magával ragadta a városliget varázsa, aminek a 'körhinta' szinte kézzelfogható szimbóluma: „hetykén megülni”, „alattam a világ csupa panoráma”, „táncoltatom a jószerencsét”. Aztán eljön a vágyak feledésének, ragadozók támadásának ideje, a felnőtt évek célszerűen praktikus, kötelező önkorlátozásával: „nézni pusztán orrom elé”, „túlélni”. A körhinta lováról szóló álmot megcáfolta az idő, az életerőtől és bizalomtól duzzadó program papírmasévá fakult. Önismeret, lélektani tudás és stilisztikai lelemény fonódik össze az emlékezetkritika olyan látleteleiben, mint a *Hőtároló emlékeim*. A „tengerparti ország” látomásával egy építészetileg elrontott nagyváros eklektikus civilizációja áll szemben a vers metaforikájában.

Rába nem hódol be az eldologiasodás és elidegenedés divatos szólamainak, „a nyers egyszeri létnek” emlékképeire figyel, bennük még mindig fölragyog néha „a kaland buboréka”. Ezt nemcsak a pusztá életben maradás, a biológiai megkapaszkodás ösztöne sugallja, hanem csalódások után és a vég tudatában is az élet szépségének és értelmességének hite.

59

Az „öregember” másként olvas és másként ír, mint fiatalabb alakmása. Aprólékosan „kóstolja csócsálja a szavakat” (*Öregember olvas*), érzi benyomásokat keres (zamatot, aromát, illatot, ínycsiklandó fűszert). Arany, Krúdy Kosztolányi szenzualizmusa vonzza. Arról is vaskos realizmussal beszél, ahogyan az „öreg test” megveti a tettető illedelmességet: ami „aszott szálkás örömtelen / kiköpöd menten”. Gyanakodva fogadja *A szókincs tilalmait*: nem szabad leírni olyan fogalmakat és jelképeket, mint a szív, a balsors, a végzet vagy a pokol. Helyüket „köznapi bestiák” foglalták el, például a baleset vagy az erőszak. Nagy hagyományú és gazdag jelentéstartalmú toposzokat akarnak kiszorítani fakó, kiszzerű idiómákkal, és ez a valóságot, történetünket fokozza le. Rába gnómában foglalja össze tiltakozását a nyelv és gondolat kalodába szorítása ellen: „teremtő emberé csak a szellemlátás”.

A múlt és a jelen, az emlékezet és a mai tapasztalat egybevetése úgyszólván napi tréningje az önmagával disputáló szellemnek. A memória szándékos mozgósítása terapikus védelem is az öregkor ártalmi ellen. Rábára jellemző tudományos műfaji megnevezéssel *Bildungsroman* keletkezik a fejlődéslélektani fokozatok szimbolikusan tömörített egymásutánjából. Szemlélete illúziótlan, de nem fitymálón ironikus. Az életnek van értelme, a tudás és az erkölcs fölébe emelheti az embert az élettelen természetnek és a többi élőlénynek, de a „fölnyit” ki kell érdemelnie, meg kell érte küzdenie. Példaképek előtt tisztelegnek azok a versek, amelyeknek alaptípusát az *Hommage*-ban szemlélhetjük. Alapgondolata így foglalható össze: mestereink is hibázhatnak, ők is esendő emberek, de a géniusz, a villódzó tehetség, a fiatalokat útnak indító gesztus feledhetetlen, hálára kötelez és a példa követésére buzdít. A portrét (talán Illyését?) ódává emeli a tisztelet és hódolat magasztos szókincse, az őrláng, a juss, az ősz fő enyhén archaikus stílusárnyalata, az avartüzek, sírmécsesek, zsarátnokok gyásztüzet idéző allúziói. A nagyság mintáit megtisztelő verseiben Rába múlt időt használ („tiszteltem”, „csüggtem rajta”), de a meghatott hála vallomása folyamatos jelen időben fogalmazódik meg. Több más példával együtt a hálaadó ének verscsoportját gazdagítja az *Emily húgai*. A nőköltők dicsérete Berzsenyi Dánieltől Weöres Sándorig föl-fölhangzott a magyar költészetben, Emily Dickinson költészetét (részben Fülep Lajos javaslatára) Magyarországon főleg Weöres Sándor és Károlyi Amy fordításai tették ismertté és népszerűvé. Rába azért mond

köszönetet a „fehérnép” költőinek, mert a női tapasztalatra, „az embersors más oldalára” nyitnak ablakot, „szégyen szemérem” nélküli beszámolókat küldenek a férfinemnek „az írástudás fennsíkjairól”.

A természet és a tenyészet élménye kétféle megvilágításban
60 tűnik föl a kései Rába költői világában. Hódoló laudáció csendül föl
A hajnal ritmusában; a naphimnuszok egyetemes öröksége folytatódik és újul meg benne, a fölkelő nap fénye elárasztja a világot. A beethoveni szimfónia szellemében a fény teremtette „testvéri közösséget” magasztalja, de a „nyugasztaló újjáöntő álmat”, az éjszakát is hozzárendeli a fényhezó csillaghoz. A ragadozó és a préda, a törpe meg az óriás egyaránt beletartozik a nap birodalmába. Nemcsak jó, hanem sötét, nemcsak eszményi, hanem árnyékos oldala is van az emberi természetnek. Az ember metamorfózisok sokaságán küzdi át magát, míg eljut a végső fázishoz, az archoz, a névhez, ahhoz a jelentéshez, amely utólag minősíti az előző formációkat. *A Női portré* a férfi-nő kapcsolat hullámzását váltakozó időmetszetek földidézésével jeleníti meg, rezüméje relatívnak minősíti és szerepjátékhoz hasonlítja, „alakításnak” nevezi a játékos vagy tragikus attitűdöt: „pedig mi mai emberek / ellentéteinkkel vagyunk / teljesek épp jót játszani / földhöz húzó feladatunk”. Alapverse ennek a lélektani-önismereti vívódásnak a *Szörnyeimről*. A Szent Ágoston-i, Rousseau-i vallomások önostorozó szemléletére emlékeztet a régi vetkék megvallása, az „ellenük vívott háborúról” szóló beszámoló, a szörnyek „megzabolázásának”, „gúzsba kötésének” keresztény színezetű értékelése. Legbelül azonban Rába a veszteséget is látja a megszelídülésben, az erényes én diadalában. Szorongva búcsúzik „komisz dzsinnjeitől”, „ártó lényeitől”: „de bánkódom mert azt hiszem / létemben ezek óriások / voltak s már bennem nem lakik / hegyeket mozdítani más ott”.

Kozmikus és mítoszi távlatba vetíti ki az „én” eredetiségének, titokzatosságának, szétfejtethetetlen összetettségekének tapasztalatát a *Szőlőtőke*. A szőlőnek inkább a termésére és a levelére figyelünk, gyümölcsét és a belőle készült bort élvezzük. Rába a felszín alatti törzsre emlékeztet, amely el van rejtve a szem elől, de gyökérzetével, karmaival a földre kapaszkodik; ott hízalja a „jőtevő fényt”, onnan táplálkozik a kellemes és domesztikus látható rész, a fűrtök és levelek „kézhez juházó” tenyészete. Atavisztikus vonzalom szólal meg ebben a versmítoszban a civilizáció előtti ősi természeti létezés iránt és tiltakozás az ellen, hogy állandóvá szelídítsenek, a megnevezés és a besorolás ketrecébe gyömöszöljenek egy barbár és szertelen hajlamú teremtményt. Így folytatódik, párhuzamosan a békés és nyugodt öregkor nosztalgijával, a Rábát mindig jellemző lázadozás a végleges minősítés, a lekerekítő jellemzés ellen. Idősen is rejtélyesnek látja jellemét, nyitottnak, többesélyűnek a sorsát. Tipikus verscímben bélyegzi meg a róla végleges vonásokat rögzítő portréfestőt: *Azt mondja rám*. „lefest szavakkal engem / nem ismerék

magamra / tetteimet meséli / egyiket sem cselekedtem". Azt is jelentheti ez a panasz, hogy az ember védtelen a kitalált rágalmak ellen, azt is, hogy véletlen alkalmak, egyszeri esetek elbeszélései torz jellemrajzot rögzíthetnek a köztudatban.

A protestálás eredménye azonban kétséges. A kötet a *Remény* című verssel kezdődik; a költő a végsőkig ragaszkodik a jobbik esélyhez, hogy még „kifényesíthet egy napot”, a „lehet” biztatását súgja a rászorulóknak fülébe, vigasztaló hunyorítással, öleléssel adja át legalább emlékei javát. A kitűnő kötet szerkezet megingatja a bizakodást. Rába célratörő tudatossággal rendezi verseit kötetekbe, akár ciklusokba sorolja őket, akár régebbi verscsoportokkal bővíti a friss termést, akár tagolás nélkül, látszólag ömlesztve teríti az olvasó elé. A *Disputa...* anyaga nem oszlik fejezetekre; egyvégtében hömpölyögnek a 2006 után keletkezett rövid lírai versek (a leghosszabbak terjedelme sem haladja meg – címmel együtt – a 33 sort), de nem keletkezésük sorrendjében, hanem a „lírai hitel”, a belső önéletrajz logikája szerint. Ez a logika pedig a betegség és a magány tapasztalatát kényszeríti rá a szellemileg friss, nyitott szívű, éber érdeklődésű idős emberre – *Az Utóirat* szerzője egy CT-n pillantja meg a másvilág üzenetét, s ettől kezdve – a kötet utolsó harmadában – „pőrén a lét maga beszél” (*A tényészet alkonya*). A humor és a szellem a szenvedés bugyraiban sem tágít az egzisztenciája megőrzéséért küzdő embertől, pedig közvetlen közelről látja a „műhelyt”, ahol Kháronnal találkozik. *A fellázadt bútorok* fenyegető éberálma (vagy lidérces tapasztalata) a szorongással együtt „bohózatba illő” asszociációkat is életre kelt: van valami komikus abban a kétségbeejtő fenyegetésben, hogy a könyvek között töltött élet végén éppen a rázúduló könyvtár temetheti maga alá és szégyenítheti meg a bibliofil humanistát, a megszállott filológust.

A kompozíció leszálló ágát *A csomag* című záróvers juttatja el végpontjához.

*Leraktak engem mint egy csomagot
irányítószámot címet se kapott
a forgalomból kiesően
kallódik a címkeresőben*

*Az igazságosság bírója
a verdiktet kimondta rája
maholnap
mindkét oldala behorpad*

*Mégis mostohán mért
kalitkalkakó lelkendezem azért
világgá*

62

*Csak csoszogása hallatszik
valaki az útját járja*

A lélegző folytonosság, a szabad repülés, egyáltalán a helyváltoztatás lehetetlenségét és nosztalgiáját sugalmazza a vers. A repülés két okból kerülhet szóba az értelmezésben: kalitkalkához is hasonlítja magát a lírai én, csomagként pedig a címzés hiánya miatt kallódik a forgalomból kiesően, továbbíthatatlan poggyászként. A mindkét oldalán behorpadt csomag a tehetetlen tárggyá válás megindító (de nem érzélgős) „objektív korrelatív”-ja. Az *Utóirattal* egybeolvasva olyan sejtelem sem jogosulatlan, hogy a küldeménynek túlvilági rendeltetése van. Rába kései poétikája ismeretében elképzelhető, hogy életrajzi valóságalapja van a versnek, s azt növeszti a végső útjára induló ember sorsának példázatává.

Egy debütáló költő, aki a vele készült interjúban azt nyilatkozta a prae.hu-n, hogy 2003 óta íródi kötete vízvázlasztó és viszonyítási pont egyszerre. Egy kortárs fiatal költő, aki mindenképp újszerűt alkotott abban, hogy a Facebookon rajongói oldalt készített most megjelent, *Dalok a magasszíntről* című kötetének. Az oldal páratlan lehetőségeket kínál, Simon Márton egyben tarthatja a kötet recepcióját, illetve interakciós lehetőséget kínál, írja pl. Pál Dániel Levente róla, ezáltal szakítva azzal a hagyománnyal, hogy a költő megközelíthetetlen, s nem használja ki a kor nyújtotta lehetőségeket.

Csobánka Zsuzsa 63

KETTŐS TEHER, KETTŐS SZORÍTÁS

Simon Márton:

Dalok a magasszíntről

A L'Harmattan Kiadó gondozásában Könyvhétre megjelent kötet dalai nyomban felvetik a dal hagyományának kérdését, mennyiben tisztza, egynemű érzéseket szóllaltat meg vajon a költő, netán átértelmezi-e a dal fogalmát. Ízig-veéig dalok ezek a szövegek, ha a dalból annak személyességét, a lírai én közvetlen megnyilatkozásait emeljük ki: itt elsősorban szerelmi dalokat, búcsúdalokat, panaszdalokat és gyászdalokat találunk. Mégis mások ezek a dalok, a maguk tisztaságában elrugaskodnak a hagyománytól, mégpedig a versek prózaszerúsége miatt. Simon Márton mintha egy kerthelyiségben ülne a bádogasztalok mellett, és mesélne, beszélne: „Erről mesélek, egy kerthelyiségben,/ a leveleiket bontogató gesztenyefák alatt...” (*Meg sem történt*). Megszólítva a nőt, az anyát és a szerelmesét, majd önmagát, mikor már mindkettő megszólíthatatlanná válik. Ez a kettős beszédhelyzet, a beszéd igénye, olykor kényszere és a megbeszélhetetlenség problémája feszíti a kötetet. Hiszen bármennyit beszélhet, esetleges, feloldozást ettől nyer-e a lírai én – az anya halála miatt érzett űr és fájdalom esetén kevésnek bizonyul a nyelv, a szeretett nővel való szakítás, egy kapcsolat vége sem az emlékek újraidézésén keresztül tud feltétlenül lezárulni, „feldolgozódni”. Ha a kötet címadó versét nézzük, a fehér foltos nadrággal való szembesülés beindít egy folyamatot, tele történetrészlettel, önreflexióval, majd a fehér foltot átértékeli: „Rosszul állt neked, ahogy szeretni próbáltál./ időnk tele van fehér foltokkal, ez kétségtelen.”, és mindez azt eredményezi, hogy jelenvaló lesz a múlt: „de most már mindenütt vagy, nincs hová félreélni – / hát lehunyom a szemem, pont mint akkor, úgy” (*Dal a magasszíntről*). A kötet tehát erre tesz kísérletet, máshonnan nézve: a fülszövegen Kemény István szerint az alapmotívum a magány átvészelését teszik lehetővé a versek, „Erőt és tartást kap az olvasó ezekből a versekből. Segítenek élni.”

Teszi mindezt úgy, hogy köznapi nyelven beszél, sallangok nélkül, hétköznapi szófordulatokkal, mintha maga előtt is titkolná, mekkora súlya van minden leírt szónak, frásjelnek. Ezáltal kötetlenség születik meg, hanyagnak tűnik, ahogy feldobálja a színeket, a kezében ott a többi szín, vélet-

64 lenszerű, melyik kerül fel a vászonra, melyik emlék lesz feldolgozás tárgya. A forma is ebből adódóan lesz szabadvers, szorítások nélkül dolgozik, hiszen a szorítás belső, a külső formai határok nem érdeklik, a másik nehezebb terep számára. Melyik az az érvényes szó, szókapcsolat, mondat, amely az emlékhöz párosulhat, melyik az, amelyiket el kell vetnie, mert önmagát számolja fel. Formailag érdekes megoldás lesz erre a problémára az újraindítás (pl. a *Szeretnék lenni, de nem* című versben a plédbe csavarva ülő testek, illetve az *És még egy délelőtt* címűben az először csak felírt telefonszám és pontosan fogalmazott használati utasítás, melyekből a szöveg végére pontatlanság és tárgyát vesztettség marad), vagy máskor a redukció.

Magasföldszintről ír, énekel, félhomályból, határmezsgyén, van is fény és nincs is, van is emelet és nincs is. Elrugaszkodási pontok ezek a versek. Az *Előszézon* című indítóvers is az úton levés élményével indul, szembenézés-gyanús első szöveg: „Idáig háttal utaztam”. Az értéke, de a veszélye is ugyanabban van a Simon Márton-verseknek, hogy a képek, szókapcsolatok, amiket használ, evidensek, mindenki által értett regiszterből való, és emiatt félő, hogy eltűnik az erejük, kiüresednek, hiszen nem sikerül mindig frapáns, meglepő fordulatral rántania ki abból a megszokott közezből. Az viszont erős megoldás, ahogy az emlékezés működik, ahogy bármiről az jut eszébe és ő jut eszébe, vagyis az asszociációs sorai: „...az emlékezet fehér, mint a kabinok, amikbe/ vetközni jársz.” Ebben a versben például a lírai én belső beszéde, mondatai azok, amik elgyengítik a verset: „Majd azt mondom:/ valami sör kéne. Meg *pedig milyen boldog voltam.*” – ezekért kár, máshol sokkal jobb megoldásokat talál a hangulatfestésre, az érzések megfogalmazására. A túlbeszélésnek tűnő pontatlanság problematikus, ami nyilván szókeresés, és egyfajta rítus a kötet egészét tekintve, gondoljunk csak a fentebbi feldolgozhatatlanság kérdéskörére. Például az *Objektív* című versben a süllyedő kavics képe, amiről maga is kimondja, „Nyilván mellébeszélés, de az a lényeg. / Ebből nem derül ki, milyen érzés a kezében – / milyen volt.” A gyengébb versekben Simon Márton nem mer szembenézni, kimondani, fél.

A vers mint védőháló definiálódik a *tagadás gyakorlása* című versben. A legerősebb szövegek a redukált, távolról visszapillantó mondatokból építkeznek, vagyis ott, ahol a védőhálóba nem belegabalyodik, hanem csak felfogja a testét, az emlékezést. Ahol a múlt kibogozható fonal lesz, nem csomó. Ezek többnyire a legkínzóbbak, a mama-versek, amelyekben a fájdalom olyan erős, hogy nem lehet másképp túlélni, mint a jótékony eltartással. A *merülés elmélete*, a *Tél, pályaudvar* és a *Sokáig fehér, És ez kettő* című versekre gondolok.

A merülés elméletében pl. a holdfelszín sötét foltjai mint tengerek összekapcsolódnak az anyával: „Bár lehet,/ hogy nézőpont kérdése az egész,/ és akkor az a sötét folt, ami/ a melled lett, akkor az is tenger./ Tüdődben, gymrodiban meg víz – / mégis jól emlékszem.” „Mondtál valamit, mint kiderült:/ legvégül. És én nem figyeltem./ Azóta nincs kapcsolat, mert ez nem az./ Csak léptek egy elméleti tenger/ partján. A part lezáratlan részein.” A *Sokáig fehér* című vers az üres szatyor képére épül, amely műanyag tárgyat szorongatni egyet jelent a patológiával, a kegyetlenséggel: „...aki kivész belőlünk valamit,/ és már ahogy fogja, rutinból majdnem tudja, hogy mennyi, de azért leméri.” A *Tél, pályaudvar* pedig önvallomás az írás feloldozást hozó tevékenységéről: „Ami bennem hullik, nem olvad el./ Írok. Hátha így elfelejtelek. Hátha így felejtetek el.” Itt érdekes, hogy az eddig megszokottakhoz képest döcögő, széttört rövid mondatok vannak, jelezvén a beszéd nehézségeit, amik után ilyen megrázó sorok következnek, örvénylő folyammal: „Ne álmodjak egy sötét, föld alatti tengert,/ ahogy téged dobál, ébredéskor tudva,/ engem is elkaptott (vizes a hátam, az arcom)./ Kiürült pohár a szeretet. Szorongatom./ Le kéne tennem.” A nőiség és életjelképeként megjelenő víz a *Karodba* víz című szövegben vált döbbenetesen irányt, és átértékelődik, hiszen: „Karodba víz gyült [...] Isten útjai kifürkészhetetlenek,/ ő csinálta ezt is: az volt ott/ a karod, benne a víz, abban meg az isten [...] A tenger, monoton zúgás, amire gon-/ dolni szoktam, ha nem tudok elaludni [...] Te nem látszol,/ csak a kezed, ami ringat; víz a fényt,/ szemetet, bármit, önmagát.” Életből halál lesz, amiben alakot ölt az isten, talán utólag jóvá magyarázható, ez merül fel. Az *És ez kettő* sorai újra behozzák a teremtés gesztusát: „Fakul, lassan már csak ez a vers leszel,/ összetartozunk, mi hárman, a semmivel;/ vonásaid hordom, és nézd, már magamnak/ is mesélnem kell rólad, végre fogadj fiadnak,/ ha már sugárzol belőlem,/ mint felborigatott hangfalakból előadás után a csend.”

A férfi, aki kettős szorításban van, önmagát rajzolja el, anya rúzsával a száján egy másik nőről is beszél, a szerelemről, de főleg annak hiánya miatt bekövetkező magányról. A szerelemről szóló versek jobban hordozzák magukon a prózai sajátosságokat, olykor blogbejegyzésszerűek, ami nem lenne baj, csak vershez mérten kevésbé sűrű szövegeket szül, mondjuk úgy, fegyelmetlenebbeket. Ez indokolható az érzés közelségével is. „Érdekesen kell/ mondani, hogy fáj, különben ki törődne vele – – –”, írja a *Magára gondol* című versben, de mindig ez lesz a nehéz, a nyelv, emiatt jön be az idegenség, „Angolul beszélünk, pedig Katharine német”, „Én mentegetőzöm, nincs, ami tartóztatna,/ de ez a nyelv: félek elveszíteni./ Mosolyog. Megkérdem, alszike nálam./ És közben nem a nyelvre gondolok, hanem egy szájra,/ de nem a tiédre. Nem. Nem.” (*Szabadtér*), illetve „Beszédünk mögött valaki egy/

érthetetlen nyelven hadar,/ szemben álló koszos tükrökben/ egy közhely,
meg mi ketten.” (*Kínai*) Kiemelném a sorból *A tagadás gyakorlása és Teendők*
című versek, ez utóbbi Tóth Krisztina *Most viszik, most viszik* című versének
66 férfi változata, melyben ugyanúgy a tárgyak mentén idéződik meg a
szeretett ember, azonban annyiban más, hogy Tóth Krisztina kihagyá-
saival szemben, hiányával szemben, itt egy önmagát kutató, elvakult
tükröt néző férfit látunk, aki a nő nélkül megszűnik létezni. És ugyanez a ta-
gadás, felszámolás, redukció lesz izgalmas *A tagadás gyakorlásában*, ahol
emlékrombolás zajlik, miközben a nőre gondol, „és valamire, ami mint egy
befejezetlen mondat, be nem váltott ígéret,/ most már mindig lesz között-
ünk.”

Kitűnik idegenségével a kötetből az apának ajánlott vers, a *Monológ*.
Nem pusztán a nyelvi lelemények miatt, a súrtás és rejtjeles sorok miatt, de
ez is külön szót érdemel. „Mint beteget az ágyhoz,/ szorít titeket, összetart,
valami/ gravitáció – szebb szóval: nehézkedés –,/ talán az idő.” Ami benne
végbemegy, az imaszerű, Istent megszólító kezdet, aztán a döbbenet és rá-
ismerés a hasonlóságra („Végül is, szív és ököl, formára hasonló/ egészen.
Mint az olajfák és a csend.”), sokkal erősebbé teszi az árvaságot és a cser-
benhagyást („Szeret téged, Atyám,/ úgyfelejtett lámpa, égsz benne. Árva/
dolog.” Amit angolul kérdez, hogy az apa ne értse, kimondani ki kell, de az
ő részéről mégis erősebb a megbocsátás, mert nem akarja, hogy az apja értse.

A kötet egészére kiható metaforák közül a nyelv tehát háló, ahogy
„a szív, mint egy lufi [...] leheletekkel, szuszogással tele” (*Mint mindig, utol-
jára*), a lírai én ötvenhét éves, süket./ polinéz gyöngyhalász, aki egy fotóba
szerelmes,/ és valaki lélegezzen helyette, mert fölötte nyolc méter” (*Szeret-
nék lenni, de nem*). És mindezek gyökere, közege a tenger, a víz, az anyame-
tafora, „csak marad a megírhatatlan szándék/ hogy kéne de már nincs mit”,
„fekszem csak hirtelen fáradva el mintha úszás után/ mellettem hatalmas
kék sötétség/ és a parton kinn a vizek lakói mind/ tehát a mélyben immár
semmi sincs” (*Dal helyett 2*), „mert zajló jégtáblákon, nőkn, rajtatok/ élek,
és átugrani kéne, bár lépni se merek” (*Fehér ing, drapp ruha*).

Simon Márton első kötetében a kettős szorítás a nők révén születik
meg, akik nincsenek, elérhetetlenek lesznek, valamint az emlék és elmond-
hatóság, a nyelv által felvetett problémák révén, amely szintén a nemlétezés
felé mutat, elérhetetlen messzeség ebben a mindennapi beszédben.
(*L'Harmattan Kiadó, Bp. 2010*)

Palágyi László: *Határon innen*

Palágyi László első kötete a fiatal kortárs magyar irodalom fontos eleme lehet. A puritán kivitelben megjelent, világosbarna kis kötet harminc verset és tíz prózaverset/ rövid-prózát tartalmaz, két ciklusra tagolva a könyvet.

A felvidéki születésű, alig húszéves fiatal költő verseinek alapélménye az utazás. A *Határon innen* verseit olvasva olybá

tűnhet, Palágyira erős hatást tett Arthur Rimbaud, a pályáját fiatalon félbehagyó francia szimbolista költő személye és életrajza, ám sokkal kevésbé költészete.

Palágyi versei elsősorban gördülékeny, a tudatos metrikai szerkesztést nélkülöző szabadversek, melyekben mégis feltűnik itt-ott egy-két rím, ám e rímek nem a forma kedvéért, hanem sokkal inkább ösztönösen vannak ott. A kötet első, versekből álló ciklusa a *Gyufák* címet viseli. Illusztris, őszinte hangon megszólaló, ám a felesleges pátoszt nélkülöző szerelmesvers a *hozád élni át*, s jól, a túlzásokat mellőzve szerkesztett, a kötet úgymond nagy versének is tekinthető szöveg a fiatal költő világhoz való viszonyát megfogalmazó, a személyiség önmaga felé intézett kérdéseire válasz kereső szöveg az *utazások*. Az első ciklus címadó, ugyancsak afféle ön- és létmeghatározó poémája a három kisebb részre tagolódó, a ciklus címadó verséül szolgáló *gyufák*, illetve mindenképp figyelmet érdemelhetnek a *vallatás*, a *vén utcazenész tanácsai*, a *reflex* vagy a *jégkorszak* című viszonylag hosszabb, helyenként ugyancsak filozófiai mélységeket feszegető versei.

Hangsúlyozandó, hogy Palágyi László érdekes módon nem él a fiatal költőkre oly jellemző túlzásokkal, olykor túlzottan mesterségesnek ható pátozzsal. Habár a fiatal költő némely verse erősen képi, s inkább általános állításokat, létmeghatározásokat, semmint személyes élményeket kísérel meg megfogalmazni, e szövegekben legtöbb helyen nyomát sem látni túlzásoknak, öncélú és erőltetett nyelvi játékoknak, nem-működő, ok nélkül a szövegbe került hasonlatoknak. Palágyi úgy tesz általános állításokat az életről, az egyetemes létezés mellett természetesen saját életéről is, hogy az az olvasó számára nem hat túlzónak vagy bölcselkedőnek. Első olvasásra úgy tűnhet, néhány vers mintha nélkülözné a tudatos szerkesztettséget. Ez talán így is van, ám ennek ellenére e szövegek remek arányérzékéről, s valamiféle ösztönös költői fegyveltségéről tanúskodnak. Palágyi nem mond többet, mint amennyit az adott vers elbírt, nem terheli túl szövegeit, és bár fiatal szerzőként néha azon a bizonyos határon billeg, kötete címéhez híven mégis *határon innen* marad.

Kántás Balázs 67

ÖT RECENZÍÓ ÖT FIATAL KÖLTŐRŐL

A kötet második tematikus egysége az *egy pohárnyi vízözön* címet viselő, mottójául egy Rimbaud-idézetet választó prózavers-gyűjtemény. A tíz rövid szöveg lapszélről lapszélig terjed, s a kötet első felének a központozást jórészt nélkülöző versei ellenére teljesen szabályosan van közpon-

68 tozva. Ezek a szövegek talán kevésbé figyelemre méltó lírai termékek, mint a fiatal költő sokkal precízebben szerkesztett, remek arányérzékről tanúskodó „valódi” versei, inkább egy-egy hangulat, gondolat, asszociáció papírra vetett lenyomatainak látszanak, ám a tehetség itt is nyilvánvalóan megmutatkozik. Még ha kissé elnagyoltnak tűnhetnek is e prózaverssek, a hang, melyen megszólalnak, mindenképpen autentikus.

Úgy vélem, Palágyi költészetének elsődleges mozgatórugója a remek arányérzék és az autentikus lírai hang. A költő nem bújjik különböző irodalmi álarcok mögé, nem helyezkedik bele különböző szerepekbe, melyek a versek által megkonstruált személyiséget elrejténék, elhitteltelenítenék. A kevesebb több ősi logikája mentén haladva nem mond többet, mint amennyit mondania kell az adott vers által, nem törekszik bravúrokra, nem ügyeskedik, sokkal inkább fegyelmezett és visszafogott lírikus marad. Éppen ezért gondolom, hogy Palágyi László első kötete mindenképpen remek pályakezddésnek tekinthető, s e pálya a jövőben talán további lírai mélységek elérésére is képessé válhat majd. (*Napkút Kiadó, Bp. 2010*)

Nyerges Gábor Ádám: *Helyi érzéstelenítés*

Nyerges Gábor Ádám elsősorban alanyi költő. Első kötete fegyelmezett válogatás eredménye, s több év lírai termésének minden bizonnyal legjobb darabjait foglalja magában. A fiatal költő első olvasásra az Orbán Ottó által megkezdett szubjektív, s emellett kissé pedig ironikus-önironikus hagyományt igyekszik folytatni verseiben.

Nyerges első kötetének idestova ötven verse három nagyobb ciklusra tagolódik. Az első, kissé talán bizonytalankodásra utaló *talánok és volnék* című egység voltaképp nem más, mint a fiatal költő önmagával való számvetése. Nyerges nem patetikus, lírai énjét felnagyító alkotó – éppúgy tud a legfinomabb, s egyszerre legcsípősebb iróniával vallani a világról és valaki másról, miként önmagáról. A kötet nyitóciklusában, például a *Rég bezárt*, a *Villany*, vagy a *Puha szavakkal* című költeményekben a lírai beszélő saját személyiségét elemezve, rétegekre bontva szabályos ön-dekonstrukciót hajt végre. A ciklus utolsó, *Karthágó* című, négy kisebb egységre tagolódó költeményében, mely a kötet egyik nagy versének is tekinthető, a költő voltaképpen tanáráról, Lovrity Endréről emlékezik meg.

A kötet második ciklusa stílszerűen a *valami más* címet viseli, s valóban, ezek a versek kissé más módon hangnemben szólalnak meg, mint a kötet

nyitóciklusa. Habár a Nyergesre jellemző szokásos iróniával és öniróniával vegyítve, de itt már megjelenik a szakralitás, az Isten keresése, többek között a *Ragadozni* és az *A. I. válasza tizenhatodik megkeresésemre* című szövegekben. Néhány vers erejéig Nyerges még a közéleti költő szerepét is magára vállalja, és bár itt sem vetkőzi le a rá jellemző iróniát, áttételesen, szimbolikusan, de kész reflektálni az aktuális közállapotokra, példának okáért a *Kasszandra*, a *Kalandorok kímélete* és a *Tapintsál úgy* című versekben.

A harmadik, *rendeltetés szerint* című ciklus tartalmazza a közéleti költői szerep részbeni felvállalása után talán elengedhetetlen magánéleti verseket, melyek között nem kevés szerelmes vers is található. Nyerges beszélője itt is kendőzetlen iróniával és öniróniával szólal meg, sokkal kevésbé az érzelmeké, mint a másik és az én ön-analíziséé a főszerep. A *Muszájkatullusz*, *Muszájleszbia* és a *Muszáj* című versek voltaképpen egy szakítás narratíváját az olvasó elé tárva idézik meg játékosan az antik szerelmi költészet hagyományát, s bár alaphangulatuk inkább komolynak mondható, a humor úgy tűnik, még e szélsőséges érzelmi helyzetet is sokkal elviselhetőbbé teszi. Nyerges beszélője mintha erőt merítene abból, hogy megfosztja önmagát a tradicionális költői pártostól és felnagyított költői éntől, s még arra is képes, hogy önmagából lírai bohócot csinálva a saját nagyon is emberi fájdalmain nevet. A záróciklus kiemelkedő verse talán a *Szemeszterek a purgatóriumban*, mely tíz részre tagolt hosszúvers voltaképpen az önkeresés – ön-újramegtalálás narratívájaként olvasható. A kötet záróverse, a *Vörösnék Jordanról és Mengyelejevéről táviratilag* lezárja az utolsó ciklusban ábrázolt diszsonáns, szakításba torkolló szerelmi kapcsolatot, s az iróniába rejtett fájdalom ellenére mintha valamiféle megnyugvást is sejtetne.

A *Helyi érzéstelenítés*, miként címe is sugallja, olyan költészet hordozója, mely az érzelmeket az iróniával, a játékosággal fedi el, mondhatni minden versben helyileg érzésteleníti a költőt és az olvasót. Ezt a fajta lírai beszédmódot erősítik a helyenként felbukkanó elmés szójátékok, illetve a kiváló formakultúrával rendelkező fiatal költő erős rímei. Nyerges szinte ugyanolyan jól tud klasszikus, kötött formákban megnyilatkozni, miként szabad- versben, s e képessége fiatal korához képest sokoldalú lírikussá teszi.

Úgy vélem, Nyerges Gábor Ádám verseinek ereje elsősorban a költői beszédmód őszinteségében, s az önirónia áldásos képességében rejlik, az őszinteség, a kötetbe válogatott versek szokatlanul autentikus jellege pedig a fiatal költő első kötetét a legifjabb kortárs magyar irodalom illusztris darabjává képes emelni. Nyerges mindenképp egyike azon ifjú költőknek, akiknek alkotói fejlődését érdemes a jövőben figyelemmel kísérni, hiszen már első kötete is talán egy majdani jelentős költészet ígéretével kecsegteti olvasóit. (*Orpheusz Kiadó, Bp. 2010*)

Lázár Bence András: *A teraszról nézni végig*

Lázár Bence András első kötetbe foglalt lírai megnyilatkozása mindenképpen figyelemre méltó teljesítmény. A fiatal lírikus elsősorban szabadversekben nyilatkozik meg, s e versek főként személyes élményekből, gyermek-

70 kori emlékekből táplálkozik.

Az *Új Vizeken* sorozatban megjelent első kötet három ciklusra tagolódik. A kötet első ciklusa a *Családi albumból* címet viseli, s mottójául egy Talmud-idézetet választott. A ciklus viszonylag hosszú versei főleg családi emlékekből, szülőkből, rokonokból, s a hozzájuk kapcsolódó élményekből építik fel világukat. Kiemelkedő, a lehető legautentikusabb hangon megszólaló poémákként említeném meg *A muskátliszedés ideje*, a *Családi albumból*, a *Keletnek menni* vagy az *Egy nyári délelőtt* című költeményeket. Lázárnál keverednek az életrajzi élmények és a mitológia, a profán és a szakrális hangvétel, hiszen miként a ciklus mottója is egy Tóra-idézet, úgy egyes versekben is megtalálhatóak bibliai allúziók. A költői beszélő erénye, hogy fegyelmetten nyilatkozik meg, s bár sok szóval, de kevesebbet mond, mint amennyit talán mondani akar, az interpretációt sok esetben az olvasóra hagyja.

A kötet második ciklusa a *Fehér lapjaim*, mely ugyancsak rendelkezik mottóval, mégpedig egy Pilinszky-idézettel. Habár a versek terjedelméről nem feltétlenül, de hangvételükről, visszafogott, fátyolos atmoszférájukról mindenképp asszociálhatunk Pilinszky hermetizmusára, kimért, a szavakat gondosan megválasztó szűkszavúságára. Lázár a második ciklus verseit jellemzően valakinek, barátnak, rokonnak, költőtársnak dedikálja, s ugyancsak nagy hangsúlyt kapnak a személyes élmények, az emlékképekből összerakott versvilágok. Az emlékképek mellett itt már megjelenik egyfajta apokaliptikus, látomásos jelleg is, mely ugyancsak rokoníthatja Pilinszkyvel a fiatal költőt. Ilyen apokaliptikus, egy mindennapi látványt egészen nyomasztó látomássá növelő vers például a ciklus vége felé található *A halott galamb* című vers is.

A harmadik, záró ciklus az *Elképzeltelek* címet kapta, mottója pedig Mózes I. könyvének egy rövid részlete. E ciklus versei mind megszólítanak valakit, s legtöbbjük szerelmes versként olvasható, olvasandó. Nehéz lenne például a meglehetősen explicit módon női neveket címként viselő *Sára* vagy *Adél* című verseket másként olvasni. Lázár beszélője itt sem nélkülözi a kissé fátyolos, szakrális beszédmódot, ám mégis sokkal érzelmesebb, kitárulkozóbb, mint a kötet korábbi verseiben. A szerelmes versek nyilvánvalóan nem egy, hanem több nőhöz íródtak, ám szinte mindegyik csalódásba torkollik. Keresés ez, mégpedig az *elképzelt*, eszményi nőalak lírai keresése, akiben a költői beszélő talán meglelheti az áhított békét. A ciklus, és egyben a kötet utolsó, *Záróra* című versének kicsengése azonban korántsem pozitív, s látványosan ismételt egy szerelmi csalódást örökít meg, a keresés folyamatának lezáratlanságára helyezve a hangsúlyt.

Összességében az a meglátásom, hogy Lázár Bence András első kötete tekinthető ígéretes pályakezdésnek, habár nehéz eldönteni, milyen költészet lesz ebből a jövőben. A fiatal költő illeszkedik abba a lírai irányba, melyet napjaink irodalomtudományi diskurzusában új alanyiség néven szokás emlegetni, s ennek a kortárs lírai irányzatnak az eszköztárát fiatal korához képest meglehetősen jól használja. Versei nélkülözik a felesleges pátozást, elnagyolt megoldásokat, ám némely esetben még mintha elmaradna a várt katarzis, egyes szövegek mintha befejezetlennek tünnének. Ezt persze semmiképpen sem szeretném a fiatal alkotó hibájának felróni, hiszen első kötete mindenképp tartalmazza azt, amit egy első kötetnek tartalmaznia kell, a további költői fejlődés, esetleges jelentékeny lírai megnyilatkozás pedig még mindenképpen a jövő zenéjéhez tartozik. *(Tipp Kult Kiadó, Parnasszus Könyvek, Bp. 2010)*

Szöllősi Mátyás: Aktív kórterem

Az *Aktív kórterem* című kötet érdekes olvasmány lehet azok számára, akik szeretik az alanyi költészetet. A fiatal lírikus megrázó őszinteséggel nyilatkozik meg precízen szerkesztett, olykor szinte már sterilnek tűnő, sallangmentes verseiben.

Szöllősi Mátyás első kötetének nyitó ciklusa a *Gyulladás* címet viseli, a kötet címéhez híven megmaradva egyfajta orvosi terminológiánál. A ciklus főleg orvosi metaforákra épülő, visszafogottan szerkesztett szabadversekből áll össze, melyekben a lírai beszélő kendőzetlenül nyilatkozik a betegségről, az emberi szenvedésről, mely költészetének talán alapélményének is tekinthető. A ciklusnak talán legkiemelkedőbb verse a kötet címadó verséül is szolgáló *Aktív kórterem*, mely magát az emberi életet metaforizálja egy kórteremben való nyomorúságos fekvésként, a mindennek való kiszolgáltatottság állapotában.

A nyitó ciklust az önálló ciklussá emelkedő, *Így nyersz* című vers követi, mely már nem nélkülözi a kötött formát, bravúros rímeket sem.

A következő, *A látgy rész* című ciklus immár jórészt kötött formájú versei szinte mind megszólítanak valakit. A megszólítások helyenként párbeszédeké emelkednek, s az addig stabilnak látszó lírai én szinte feloldódik magában a versbeszédben, annak őszinte, élményalapú megnyilatkozásaiban.

A *Negatív* című következő ciklus a költői meditáció, s valamennyire talán a keserű alapélmények alóli feloldozás ciklusa. Erre utal a ciklus kiemelkedő versének tekinthető *Feloldás* című, viszonylag hosszú prózavers is.

Az ezt követő, *Állapotok* címet viselő ciklus címéhez híve valóban lelkiállapotokat rögzít, a költő pedig az addig is erősen jelenlevő orvosi terminoló-

giához latin címekkel látta el a ciklus verseit, mint *Ignominia, Mors Voluntaria, Indignatio, Excusatio, Morbus Insanabilis, Solitudo, Insanitas* és *Existentia*.

Hasonló tematikájú, napról-napra rögzített testi-lelki-szellemi állapotokat rögzít az *Egy hét szimptomái* című következő ciklus, mely naplószerűen, s talán kissé profán módon hét versből áll össze, melyek a hét napjainak nevét viselik címét, mint afféle spontán feljegyzések, napi lírai állapotrögzítések.

A kötet záró, *Idegenben* című ciklusa az utazás ismert metaforájára épül, s egy megszólított második személy hiányát, illetve a költői beszélő önmagától és a világtól való egyidejű elidegenedését örökíti meg. A ciklusokat, a kötet érdemi költészetet tartalmazó részét *Appendix* követi, melyben az olvasó megismerheti a kötet terjedelméhez képest igen csak széleskörű intertextuális utalások forrását.

Szöllösi Mátyás kötetéről úgy gondolom, mindenképpen katartikus élményt képes nyújtani az olvasónak, e katarzisznak pedig az az oka, hogy a költő kendőzetlen őszinteséggel, ugyanakkor fiatal korához képest meglepő letisztultsággal nyilatkozik meg. Az emberi élet mára nem más, mint *aktív kórterem*, olyan létállapot, melyben a szenvedés mindennapos. A szenvedés azonban talán erősebbé is teszi az embert, s épp ezáltal lesz az élet kórterem aktív, nem pedig passzív, azaz minden szenvedésbe belenyugó.

Egy első kötet alapján persze nehéz megmondani, hová is tart ez az épp most induló költői pálya. Szöllösi már első kötetében is olyan költő, aki megtalálta saját hangját és az őt érdeklő témákat, ám megvolt benne a kellő óvatosság is, hogy ne akarjon többet belezsúfolni első kötetébe, mint amennyi egy fiatal lírikus első könyvébe belefér. S hogy később milyen irányokat vesz ez az egyelőre alanyi élménylíraként megnyilatkozó költészet, mindenképpen érdemes figyelemmel kísérni. (*Tipp Kult Kiadó, Parnasszus Könyvek, Bp. 2010*)

Bajtai András: *Betűember*

Bajtai András második kötete megítélésem szerint nagy előrelépés a fiatal költő első, helyenként kissé talán még éretlen megoldásokat is tartalmazó kötetéhez képest. A *Betűember* versei érett, egyéni hangról tanúskodnak, olyan költőről, aki immár megtalálta azt a megnyilatkozási formát, ami számára a legmegfelelőbb.

A második kötet voltaképpen hetven oldalnyi vallomás. Vallomás, de nem a szokványos módon, hiszen a költő egyrésztől élményeinek, érzéseinek, szorongásainak legmélyebb bugyraiba kalauzolja olvasóját, másrésztől teszi mindezt szürrealizmusba hajló, olykor meghökkentően beteges(?) képek sorozatán áll. E kötet verseiben váltják egymást a hiteles, talán életrajzi

alapokon nyugvó elbeszélő részek, valamint az asszociatív, olykor nehezen elhelyezhető képsorozatok. A két aspektus helyenként egybefolyini látszik, s az alapvetően élménylírának induló versbeszéd lassan átfolyik a költői beszélő fantáziájának termékeibe, s immár elválaszthatatlan egymástól a külső világ valós eseménysorozata és a költő belső, saját szorongásai- 73 saiból táplálkozó képvilága.

Bajtai lírai beszélője egyrésztől gyermeki naivitással szólal, másrészt viszont sok versben gyilkos irónia és önírónia jellemzi. A kötet első, *A süket nő* című ciklusa főleg élményeket elbeszélő, szabadversben íródott hosszabb költeményekből áll össze, melyekben keveredik a valóságtapasztalat és a költői látomás. A második, mindössze hét versből álló, *Név és szín* címet viselő ciklusban Bajtai valamennyire sűríti élményeit és mondanivalóját, és a főként szín-szimbolikára épülő költemények egytől egyig háromszor három sorból állnak. Ezt követi a kötet címéül is szolgáló, utolsó ciklus, a *Betűember*, melyben feltáruznak a költő legmélyebb érzelmei, szorongásai, félelmei – többek között önmagától és a költészettől is. A *Betűember* voltaképpen nem más, mint a költőt időről időre meglátogató fantomalak – természetesen a költészet allegóriája, aki egyszerre neveléses és félelmetes, látogatása egyszerre hat ihletően és depresszióan a költőre.

Bajtai költészete talán nevezhető pszichoanalitikusnak is, s bár képei, metaforái jól szerkesztettek, líraretorikája olykor annyira a spontaneitás illúzióját kelti, hogy némely esetben mintha automatikus íráshoz hasonlítana. Habár verseit tudatosan szerkeszti, annyira könnyedén bánik a szavakkal, hogy – főként hosszabb – költeményei akadály nélkül folynak keresztül a szentitív olvasó szemén.

A *Betűember* atmoszférája alapvetően nyomasztó, sivár. Bajtai egyik példaképéhez, Kemény Istvánhoz hasonlóan előszeretettel helyezi narrativitást sem nélkülöző versei színhelyét egy képzeletbeli, kissé szürreális városba, ahol szinte bármi megtörténhet. Ezt a nyomasztó, szürreális atmoszférát azonban mindenképp segít elviselni a helyenként burkoltan felbukkanó irónia és önírónia, a képek sokszor váratlan túlhajtottságba hajló jellege. Kétségtelen, hogy Bajtai alapvetően komoly hangvételű költő, aki azért kellően komolyan veszi önmagát, a létezést és a költészetet, azonban semmiképp sem annyira komolyan, hogy egy csepp hely se maradjon a humor számára. A humor mindig képes megmenteni a végső reménytelenségtől, különösképpen igaz ez, ha költészettel párosul. A *Betűember* című kötet pedig jórészt olyan versekből áll össze, melyek nem nélkülözik a nyomasztó atmoszféra elviseléséhez szükséges mennyiségű humort sem.

A *Betűember* mindenképpen olvasásra érdemes verseskötet, mely talán ki is emelkedik a fiatal kortárs magyar irodalomból, hiszen szerzője

olyan fiatal költő, akinek második kötetére sikerült megtalálnia a saját egyéni, érett lírai hangját, ily módon pedig mindenképp figyelmet érdemelhet Bajtai további költői pályája is. (*JAK-füzetek – Prae.hu, Bp. 2009*)

74

„A helyi érzéstelenítés mechanizmusa során, a gyógyszerek az adott területet ellátó idegrostok ingerületvezetését blokkolják. A hatásuk visszafordítható – tehát csak egy ideig állnak fenn –, másrészt a fájdalomérzés a tudat kikapcsolása nélkül gátolódik”

– olvasom egy internetes szaklapon. „Mint akit beoltottak ellene/ de azért még egy kevés kellene/ a boldogsághoz” – ezt viszont már Nyerges Gábor Ádám első kötetének címadó verséből idézem. Ahogy azt Király Farkas, a kolozsvári költőtárs, a

hátoldalon található ajánlójában megjegyzi: „Nagyon ravaszul választott magának címet e könyv.” Nyerges kötete bátor bemutatkozás. Nem elégszik meg az első kötetek „így jöttem” attitűdjével. Nagyot vállal azzal, hogy a szeretni képtelen, a boldogságra alkalmatlan emberről mer beszélni. Az emberről, aki mindezek ellenére szeretni tanul, és boldog akar lenni.

Helyezkedjünk el kényelmesen a fogorvosi székben. Az érzéstelenítő mindjárt hat. Szívesen maradnánk még így jó darabig. Nyerges azonban inkább az érdeklő, mi történik akkor, ha megérezzük a fájdalmat, még ilyen állapotban is. Sőt, ha azzal is tisztában vagyunk, hogy az érzéstelenítés egyszerű elműlik.

Az előbb azt írtam bátor vállalkozás. A bátor vállalkozások viszont több buktatóval is járnak. Vajon elbír-e egy bemutatkozó kötet ennyi buktatót?

Nyerges Gábor Ádám, 1989-ben született, az első személyi igazolványa már kártya volt és nem füzet, gyanítom, ő is nézte volna a Walt Disney-t azon a vasárnap estén, amikor meghalt Antall József, és feltételezhetően az internetről töltte le zenét. Ebben nem különbözik a generációjának legtöbb tagjától, tőlem sem, így aztán még nagyobb bennem a kíváncsiság, mi az, amit ennyi idősen érdemes papírra vetni. Nyerges az ELTE bölcsészkarához köthető *Apokrif* csoport köpönyegéből bújt ki, pontosabban ő varrta/varrja ezt a köpönyeget, mint alapító-főszerkesztő. A legtöbb a kötetben megjelent vers először az *Apokrif*-ben látott napvilágot. Emellett lelkes publicista (*Kritika*, *Irodalmi Jelen*), mi több (én először így futottam a nevébe még régebben), nem csak letölt zenéket, hanem dalokat is szerez, és nem rest megírni véleményét (*prae.hu*, *rivjuz.blogspot.com*) a kurrens, vagy klasszikus poplemezekről.

Bicsérdi Ádám 75

JÓLSZITUÁLT BETEG

Nyerges Gábor Ádám:

Helyi érzéstelenítés

Rátérve azonban magára a műre, melyet a bevezetőben, mint gyerek a paraszat, kicsit megpiszkáltam, hadd kezdjem a kötet tárgyalását a végéről. Pontosabban a sorrendben harmadik, záró versciklussal, mely a *rendeltetés szerint* címet viseli. Miért ezzel kezdem? Mert ennek a ciklusnak a költeményeiben tudtam a leginkább elválasztani egymástól Nyerges lírájának erőnyeit és hibáit.

A *rendeltetés szerint* verseinek középpontjában a szerelmes férfi áll, aki csak tétova és bizonytalan reakcióra képes, ha a szerelem tapinthatóvá válik számára. Ez a női szépségtől megbabonázott férfi azonban folyton – a bizonytalanságot enyhítő – öniróniával képes szemlélni magát. Ez domborodik ki mindjárt a *Faltól falig* gúnyos férfiénekében is: „Mi olyan férfiak vagyunk / akik bátran kutyák szemébe néznek / ha nem túl nagyok és fekszenek”. A *Csendéletekben* már nyersebb ez az önirónia: „megbénított a belémfecskendezett úri neveltetés (értsd:tökéletlenség)”. Nyerges egészen odáig megy egy provokatív gesztussal, hogy *Muszájlesbia* című művében az „örök stróman Lírai Én”-t, egyszerűen, nagybetűs Énre cseréli, ezzel megidézve a dilettáns szerelmes vers bájosan őszinte hangnemét. A Muszáj-versek (*Muszájkatullusz, Muszájlesbia, A Muszáj*) mégsem válnak igazán kiemelkedővé. Főleg a *Muszájkatullusz* és a *A Muszáj* tűnik túlbeszélt versnek. „Írni meg kár, ha a hiszti már jól megy” (*A Muszáj*). Na igen, ez a két vers inkább hiszti, mint vers. A *Muszájlesbiát* viszont megmenti az a megoldás, hogy a költemény egyetlen, mozdulatlan pillanatra koncentrálna. A bénázva ölelkező párt megöröklítő mű többet mond el erről az Énről, mint a másik két Muszáj-vers. Bár annál a mondatnál, hogy „(a vers alábbi része szavak hiányában sajnos nem megjeleníthető)”, azért felszisszentem. Ezzel a mondattal utólag meggyengíti, az addig az ölelkezés gyengédségét ellenpontoszó, és jól működő, ironikus hangvételt. Kár, mert ha jókor és jól használja, Nyergesnek előnyére válik fanyar humora. Csak hogy ebből a versből hozzak egy példát: „ha már körénkült popkornnal és kólával / atlétaban bokszerben távkapcsolóval a kézben / a főcím alatt seggét vakaró múzeumkörút”.

Nyerges költői nyelve hajlamos a túlcsoportulásra, mégis a szabadversben érzem őt igazán erősnek. Erre a ciklus több verse is jó példa. A *végszükség esete* például ügyesen visszatáncol a túlbeszélés csapdájától. A kötet egyik legmegrázóbb része ez a három oldal. Nyerges ebben a művében magas szférákba indítja versét („fene titokzatos / dőlőbetűs tartomány”), ám mintha maga a versyelv visszakozna ezektől a kimondhatatlan területektől, és egyszerűbb, hétköznapi képekkel próbálna közelebb férközni, ahhoz „amit a szar költők olyan tévedhetetlenül pontosan megéreznek”. De mihez is? Mi rejtőzik az ágy alatt, mi van abban a sarokban, amit „már lusta vagy kiporszívózni”? Tartózkodnék valamilyen direkt olvasattól. Mondhatnám kisiskolás módjára,

hogy ez a vers a halálról szól. A lélekről, az emberi nyomorúságról. Mindegy miről. Mert erről a mindegyről is szól.

Ha azonban a *Helyi érzéstelenítés* csúcspontját kellene megjelölnöm, az a *Szemeszterek a purgatóriumban* lenne. Nagy ívű vers ez, mely az első részében az idős, templomba igyekvő korosztályra csodálkozik rá egy remek leírásban, ahogy azok „megmártóznak pár korty langy urunkban”. A későbbiek során azonban tovább súlyosbodik a vers témája. Szavaink elégtelensége („az igazi áhitatokra nincs szó”) kerül terítékre. Képtelenek vagyunk kifejezni a hitünket: „olyan erő ez a torkomban ami [...] világokat söpör el [...] ami megnémíthat még amúgy igen szófosó költőket is”. Erő és gyengeség, költői öntudat és a költészet hiábavalósága feszül itt egymásnak, melyek ellentétek ugyan, egymás nélkül mégsem léteznének. Az utolsó négy szakasz pedig egészen a szeretni nem tudás felismeréséhez vezet, „hogy mekkora kín és teher / olyan nagyon / nagyonnagyon / (+ nagyon) / nemszeretni tudni valakit [...] kongani / és korgani / fázni”.

Úgyes szerkesztői megoldás, hogy a kötet nem ezzel a verssel zárul. A végére mintegy feloldozásképp, jut még egy gyerekkorból kölcsönzött metaforára (kosaraskártyák csere-beréje) felfűzött szerelmes költemény (*Vörösnak Jordanról és Mengyelejevéről táviratilag*). Van ebben a versben valami, ami fityiszit mutat az egész kötetnek, és mintegy zárójelbe teszi az addig leírtakat. Mert mindig van/lesz egy lezáratlan ügy, ami miatt mégis tovább kutatunk, még akkor is ha újra és újra ugyanaz a fájdalmas felismerés a vége. „Ha ez a vég nekem tesszik. / Ha ez itt a vég, hát az nagyon derék.”, csak hogy Nyergeshez hasonlóan én is Lovasival hozakodjak elő.

Nem szabad persze szó nélkül elmenni a kötet másik két ciklusa mellett sem. Az első ciklus, a *talánok és volnák* esetében indokolt ez az egyszerre bizonytalanságra utaló és feltételes módú cím. Ebben a ciklusban a szárnyait próbálgató költői beszédmóddal szembesülhetünk. Két verset tudnék ebből a ciklusból említeni, mely eléri, vagy legalább megelőlegezi a kötet vége felé jelentkező erős és nagy ívű költemények színvonalát. A *Szimbiózisok*ban már előkerül a kötetet átszövő érzéstelenítés, „érzeletlenítés” képe: „kedélybeteg tintafojt vagyok / [...] akiben elaludt / [...] minden apró érzelem”. Az elhunyt egyetemi tanár, Lovrity Endre emlékének ajánlott *Karthágó* nyugodtan párba állítható a *A végszükség esetével* vagy a *Szemeszterek a purgatóriumban*nal. Tényleg minden úgy megy-e tovább egy ember elvesztése után? Egyáltalán ki tanította be ezt az abszurd, lélektelen mondatot nekünk, hogy az élet megy tovább? Ezek a kérdések törnek elő a *Karthágó* olykor indulatos, olykor beletörődő sorából.

A *Táv* sekélyes hétköznapiásával („szmájlikkal teleszított képernyő”), a *Holdsütötte* pedig közhelyes ellentétpárjával (szellemi-fizikai észlelés) ront jelentősen a ciklus összképén.

78 A középső, *valami másra* keresztelt rész, a legegyszerűsebb színvonalú ciklus a kötetben. Szerepel itt sok minden. Ironikus hangvételű levelezés Istennel (*I. válasza tizenhatodik megkeresésemre*), ami nem jut tovább egy gimnáziumi poénnál. De itt található a kötet abszolút mélypontja is. A három egymás mellé rakott, jobb kifejezés híján, hazavers (*Kasszandra, Kalandorok kímélete, Tapintsál úgy*). Ezek a versek csak az unalomig ismételt közhelyeket csúrik-csarvarják önsajnálatató nemzeti öntudatunkról, a büdös, lejárt szavatosságú valóságunkról. A ciklus messze kiemelkedő pillanata, a címadó *Helyi érzéstelenítés*hez köthető. Itt végre tetten érhető, az a bonyolult, mégis a lényegre irányuló versbeszéd, mely legjobb pillanataiban jellemzi Nyerges líráját. Talán nem merészség azt állítani, hogy itt valamiféle költői hitvallás is kirajzolódik: „*ha föltépek / a jól-szituált sebeket / hogy akkor minden de minden elered / és ha lenne még aki simogassa / a hátrahagyott hegeket / hát ne csodálkozz ha visszaköltözik beléd / egy rím*”.

Szándékosan hagytam a végére ezt az idézetet. A bevezetőben azt írtam, hogy Nyerges a szeretni tanuló, de szeretni nem tudó embert helyez el középpontba művészetében. A sebeket, melyeket az örök tanulás során szerzünk, fel kell tépni, de be is kell gyógyítani azokat. Nyerges költészetével nem kevesebbre vállalkozik, mint hogy feltépje ezeket a sebeket, vagy, hogy a kötet egy másik képével éljek, előhúzza az ágy alól a szörnyet. De azzal Nyerges is tisztában van, hogy a sebeket mindannyian gyógyítani szeretnénk. Bölcs módon, szinte kézzelfogható, ahogy saját énjét teszi meg lírájának egyszerre megsebzett, és gyógyítandó alanyának. Ehhez az ideális költészethez akkor kerül a legközelebb, mikor a szabad versbeszédet okosan használja, és felvállal egy-egy hosszabb verskompozíciót. Ez lehet a követendő út.

Megbirkózik-e a *Helyi érzéstelenítés* a maga elé állított akadályokkal? Nos, a kötet erősen hullámzó színvonala miatt szerintem nem. Túl sokszor éreztem azt a bizonyos „na és?”-t a versek után, ezzel ellentétben néhány költemény teljesen a földbe döngölt. Én az utolsó ciklus folytatását kérném Nyerges Gábor Ádámtól.

Maga Nyerges értené a legjobban (ha érdekelné), ha a *Helyi érzéstelenítés* a Radiohead bemutatkozó nagylemezével, a *Pablo Honey*-vel állítanám párhuzamba. Mert mindkét mű esetében olykor megcsillan valami egészen fényes, de még alig venni észre a középszerűségben. Nyerges Gábor Ádám idén októberben publikált a *prae.hu*-n egy esszét, a több mérvadó szakmai fórumon az évtized lemezének választott Radiohead lemezről, a *Kid A*-ról. A *Kid A* a Radiohead negyedik nagylemeze volt. A *Kid A* és a *Pablo Honey* között hét év telt el. (*Orpheusz Kiadó, Bp. 2010*)

INTERFERENCIA

Vörösnek

kitárod a kezed
hogy kirepegesd a gyökeret vetett komplexusokat
felnézel és kész csoda
hogy tud még mindig esni
hogy van még annyi víz

látod majd elmúlunk
és hiányjeleket szúrunk egymásba fejfának
de előtte még eltesszük az emlékeket
összehajtjuk az életet
és betakarjuk az elvetélt feltételes módokat

ide halottak járnak kávézni
pirosposztság élénk társasági lények
hang nélkül párbeszélnek
el egymás hűlt helye mellett

aztán néha titokban kítapogatják magukon
a dobogást
hogy még él a belül
a temetőik meg lesítik a szemüket

és ennyi marad
nem a légmentesen becsomagolt csontgyűjtemény
(az ébenen átvirágzó köröm és szőr)
vagy a szélnekeresztett nemtörődöm porfelhő
(relatív környezetszennyezés)

80 csak ezek a hullámok
a kifogyott elem ellenére is még sugárzó
lecsavarhatatlan adás
hogy

ez szeretett ez meg szült
ez írt ez vízvezetékszerelt
ez meg szeretett
volna
(szeretettvolnáni)

modern kétszavas önéletrajzok
névtől és címtől megkönnyebbítve

ezért ilyen sűrű ma a levegő
valaki ma is szeretett
volna

lekukucskál megtántorodik és nem szakad le végül
az eső

valahol még kiszüremkedik a basszus egy számból
megint úgy hagyták az adást

ma megszakítás nélkül csak örökzöldek

mint hogy meg kéne fogni egy kezét
hogy szeretni kéne volna
hogy utána kéne lenni szólva
hogy hátha mégis úgy lehetne
hogy milyen is volt anno úgylehetve,

hogy valaki maradjon már édes istenem
lekapcsolni ezt a zajt

Boldog vagyok, mert véget ért.
 Mentség nélküli indulat, sérült veszteglés
 és felesleges önámítás volt a gyerekkor,
 amiből most már hiába akarnék bármit is törleszteni,
 hiszen csak a felesleges és idegesítő emlékek maradtak,
 megráncosodva, mint a rozsdás serpenyőben
 hagyott fáradt étolaj egy kihűlt nyári konyhában.
 Emlékszem jól, kövér kisfiú voltam.
 Sokat szaladtam, de hiába, mert ha elfáradtam,
 büntetésből hétszer forgattak körbe
 a lakótelep fogköves szájában, és ha szépen kértem,
 akkor sem kaptam a szorongás-védőoltásból.
 A kapálózás volt az enyém,
 a hasított remegés a vasbetonban.
 A tizedik születésnapomon megszedültem
 a két váratlan pofontól, amiket azért adott anyám,
 mert belekavartam az ünnepi marhalábszárpörköltbe,
 az ajándékba kapott Csepel-biciklimet pedig
 még aznap eladták ócskavasnak a MÉH-telepen.
 Persze aztán végül csak megsajnálta.
 Elvittek a vándorcirkuszba,
 de ott az öreg elefánt nem akart megmozdulni,
 a tolószékes bohóc váratlanul sírva fakadt,
 és a kötél táncosok egymás után potyogtak le a magasból,
 én pedig az óriási, forró sátorban
 voltam csak igazán, igazán egyedül.
 Vagy talán nem is voltak soha szüleim.
 Árvaházban nevelkedtem,
 ahol a gyerekek kötőtűkkel szurkálták össze párnáikat,
 a láncra vert kutyákat pedig túrakolbásszal dobálták meg.
 Minden évben csak egyetlen napra vártam,
 amikor beneveztek mindenkit egy talicskatoló-versenyre,
 aminek a végén a győztes egy gyerekszobát kapott,
 és ha jól viselkedett, talán még örökbe is fogadták.
 Engem nem.
 Talán ezért járok azóta is úgy haza, mint akkor,
 lehajtott fejjel lépkedve az irigység gödreiben.

PANEL

ANYA, EZERKILENC SZÁZHETVENNÉGY

(1)

A neonfényben táncoltunk a sarkon.
Mintha erre vártak volna a ház lakói, felettünk,
többen ablakot is nyitottak, látni a táncot.
Legalább nem maradtunk jelzés nélküliek.

(2)

Reggel azt figyeltem, ahogy alszol,
aztán meg, mikor meztelenül, tusolás után.
Akác szagod volt, emlékszem, az alkarodnak főleg.

Az anyajegyeidre tetted a kezem,
mintha ennek jelentősége lenne.
Azt mondtad ezek foltok az anyád véréből,
megszáradt cseppek és hogy higgyem el
nekem is, kérdezzem meg anyámat.

(3)

Vasárnap volt, a konyhában mosogatott,
ilyenkor rá is gyűjtött néha, de nem zavarhatta senki.
Ennyi neki is jár, meg a keresztjének a nyakában.
Elmeséltem neki, azt válaszolta fürödjek meg alaposabban
és ne szóljak hozzá.

(4)

A szomszédnak kerti törpéi is voltak,
reggel kiment, beszélt hozzájuk, majd együtt értően
bólogatott. Talán így nyugodtabb, kitölti az időt, a teret.

(5)

Apámnak nem kellett magyaráznom, azt mondta,
 hogy ezek a foltok a szombatjainál is fontosabbak.

(6)

Nagyanyám, mikor nála aludtunk
 a húgommal, mindig valami éji bogárról
 mesélt, hogy zúg aztán elhallgat.
 A szentjánosbogarakról beszélhetett.

(7)

Talán majd egyszer neked is vért kell
 karcolnod a méhedbe, cseppeket.
 Tudja mindenki, legalább azok az övéi,
 hogy ezzel se maradjon jelzés nélküli.

(8)

Anyám üres köröket rajzolt a naptárba,
 majd minden dátum után egy évszámot:
ezerkilencszázhetvennégy.
 Akkor halt meg az apja.
 Aztán ősz lett, késsel vakarta
 az anyajegyeit, csak annyit írt egy cetlire:
Fürödj meg. Az apádé is.

(9)

Egy szombat délután farkaskutyák törték
 össze a kerti törpéket. Csak szilánkok maradtak.
 A szomszéd feketében, és a kis vörös pontokat,
 ő rajzolta még filctollal rájuk, számolta.
 Mosolygott.

(10)

Anyám látott minket aznap este táncolni
 a neonfényben.
 Azt mondta valahogy így születnek a szentjánosbogarak,
 és, hogy vagy negyven éve nem tud aludni,
 mert este is imádkozik.

Aztán az ajkaira tette a kezét és végighúzta a hasadon.

NÉGYKEZES GERINCRE

örülhet, mert erre várt, most megkapja, fekete betűket fehér lapon, biztos boldog. Kicsit sem azért, mert kedvelem magát, hanem, mert nem akarok egye-

dül lenni az emlékekkel. Ragassza ki az asztal alá vagy a tükörre és írjon rá rúzzsal, bánom is én. Innentől kezdve én elküldtem.

„Régebben a pénteknek különleges hangulata volt, talán szerettem, persze nem ok nélkül. A többség így van ezzel, utolsó hétköznap, gondolom. Pedig ugyanaz a munka, ugyanaz a rohanás, ugyanaz az ideg. Este meg aludni sem tudsz a ricsajozó részegektől, de ez mind nem volt elég ahhoz, hogy elrontsa az időletemet. Emlékszel, Crusoe aznap találta meg őt és mi is akkor találkoztunk. Amíg nem tudtam a neved én is pénteknek hívtalak. Gyűlölöm, ha az emberek találgatnak, vajon mi a neve a másíknak. Persze most már tudom a tiéd és péntekenként meg is kapom leírva, igaz, egyszerűen olvashatatlan az írásod.

Szerettem a pénteket. De ez az érzés egyre fakul, tőled pontosan három hónapja nem kaptam semmit. Megértem, kényelmetlen ez a postára rohangálás, meg hát a magyar kiszolgálás. De nem én választottam ezt. Nem én vagyok annyira szerelmes a múltba, hogy képtelen lennék megjegyezni, hol a laptopon az on-gomb. Telefonod meg nincs, egy festőt ne zaklasson senki. Csak hát akkor ne kértél volna tőlem tüzet. Azon a pénteken. Mert akkor te se zaklass senkit, még akkor sem, ha vártam, hogy végre zaklass. Szóval vigyorgtam, mert széllal szembe álltál be, és percekig nem sikerült rágyújtanod, nem akartad elveszteni a szemkontaktust. A kórházközpontban történt és én analizálni akartalak, szakmai ártalom, bezárni egy gumiszobába, mert remegett a hangod, mikor ahhoz a szóhoz értél, hogy „adni” és „kérem”. A vizslátot meg már csak az ajkadról olvastam le, és ezért biztos voltam benne, hogy ez most nem az a vizslát volt, amit a MÁV-információnál csak úgy megszokásból otthagysz.

Ezen a délutánon a fák levelei nem alkottak lombot, különálltak, s árnyékuk különös módon pontosan egy-egy már lehullottra vetődött, mértani pontossággal körülrajzolva azokat. Jól kitalált rendszer ez, gondoltam, és eszembe jutott, hogy mikor kicsi voltam, már foglalkoztattak az árnyékok,

kiszínezték az esti elavásokat. Általában a redőny rácsai közt beszűrődő fény is elég volt, de ha nem, akkor előkerestem az ágyneműtartómból egy ócska zseblámpát, és az nyújtotta a pódiumi fényt a kezdődő árnyjátéknak. A szél hirtelen elgörgötett a cipőm előtt néhány levelet, ezek már túl messzire kerültek, elvesztették kötődésüket, nem követte őket a fán maradtak árnyéka. Biztos voltam benne, a menekülő leveleket olyan érzés fogja el az elszakadáskor, mint amikor tudod, az ellenfél cinkelt kockával játszik, de hagyod. Erre rá kellett gyűjtanom.

A füstbe zárt padon pont elértél volna, bűbájosan rábíztad magad arra a vonóhorogra, amely belülről kényszerített hozzám tűzért. Megkaptad, megkaptam. A kórházkertben ebédeltem minden nap, te meg látogató voltál. Első pillantásra látszott, hogy anyádon kívül nincs senkid, de hagytaalak hivatkozni a Mányoki Attila bácsira a harmadikon, pedig nem is volt ilyen betegünk. Te meg tudtad, hogy tudom. De azért folytattad. Elmesélted, hogy az öreg hogy vesztette el a feleségét, akitől már az esküvő óta meg akart szabadulni, rákban, és azt, hogy az akkor öt éves fiának minden egyes kurvával töltött éjszaka után azt válaszolta erre: „mit csináltál apu?“, hogy „anyát kerestem neked, kisfiam“. Itt meginogtam és megnéztem a nyilvántartást, de nem találtam meg a listán.

A nevedet meg még mindig nem tudtam, furcsálltam is, hogy ilyen udvariatlan vagy, be sem mutatkozol, de miután említetted, hogy festő vagy, azaz bocsáss meg, festőművész, hát igen. Ezek nem szeretik, ha kimondják a nevüket. Aztán még beszélteél anyádról, akit idősök otthonába adtál és, ha havonta kétszer eszedbe jutott meglátogatni, vittél neki győri kekszet, és ő úgy majszolta el, mint egy kisgyerek a homokozóban süttött tortát, hogy senki se lássa, mert orvosi utasítás alapján már tizenöt éve tilos volt számára az ilyesmi. Fogai, ahogy mondtad, már nem voltak, és el is képzeltem, ahogy a kis darabok kihullanak a szájából, pont, mint az óvodás köpi a homokot. „Köszönöm, Ábriskám“, mindig így fejezte be a zacskót, és ahogy ezt kimondtad végre eszedbe jutott, hogy legközelebb, ha kölcsönkéred a gyűjtőm, nem tudod megköszönni a nevem nélkül, túlestünk ezen is. Miattad szabadultam ki a páciensek köréből arra az egy-egy órára, ami alatt többnyire csak mosolyogtunk, sosem beszélve az időjárásról vagy, hogy mennyire inflálódik a forint. Noked arra ott volt a bérház gondnoka, nekem a takarítónő, aki, ha nyolckor ment is el az utolsó betegem, még mindig a földszinten tartott a munkával. De azért ráért tanácsolni, kinél ne vegyem a tejfölt a piacon, vagy mielőtt vennék, öntsek bele jódot, nehogy mégis lisztezettet adjanak. Persze, gondoltam, ezentúl így járok vásárolni. Amúgy sem vettem még egész életemben tejfölt.

Egy hét kellett, hogy először megvárj. Előre nem szóltál volna, de hát se baj, gondoltam. Ez még változhat. Mire végeztem már sötétedett, te meg ott ültél azon a padon. Mondjuk ez nem lepett meg. Még sosem ültünk másokra. Csak arra, mintha az egész parkban nem lett volna csak az.

86 Ha már ült rajta valaki, akkor is elfoglaltuk az üres felét, és olyankor arra gondoltam, vajon jut-e ez a mosolygás köztünk arra a szintre, hogy megérje kibérelni ezt a padot, tudod, mint a parkolót ahogy elkerítik, de aztán eszembe jutott, hogy nem állna jól ennek a parknak semmi madzag. De ez most más volt. A hőmérséklet nem nyújtózott tizenöt fölé, de hát egy októberi naptól mit is lehet várni, én meg még mindig szoknyában jártam, és te figyelted, ahogy reszketek. Ilyenkor valahogy erősnek érezted magad és tudtad hogy meg kell védened, odahúztál magadhoz és átöleltél, végre ráfoghattad a hidegre. Először beszélünk az időjárásról.

Megutad az üldögélést és felálltál, magaddal rántottál, a vonásaidat már nem is tudtam kivenni a sötétben, de azt tudtam, hogy anélkül tetszett ez a lendület, hogy látnálak. Meg sem kérdezted, csak leültettél a fűre, és elmagyaráztad, hogy most a horizontális jobbat tesz a hátadnak, a vertikális most már kezd fárasztóvá válni, én meg először azt hittem valami szakszöveget szavalasz, aztán rájöttem, hogy te így élsz a síkokban. Művész, gondoltam. Persze az elején egész úgy tűnt, mintha egy hét mosolygás elég volna neked ahhoz, hogy extrém helyekben gondolkozz. De szó sem volt erről. Gondoltam is, hogy prűd vagy. De legalábbis maximálisan konzervatív, hogy megcsókolni nem bírsz. Bár már kezdtem élvezni, hogy ennyire különbözőtünk. Egy szürrealista szobor mellett feküdtünk, és amikor véletlen mégis szivárgott néhány sávnyi fény ott, ahol a felhőfoszlányok ritkásabbak voltak, furcsa alakú árnyékokot vetett, szerencsére csak mellénk.

Vagy arrébbmentünk. Hallottam, ahogy melléver a szíved a megsokkolt ritmusnak, és mielőtt megkérdezhettem volna, hogy „beteg?“, bólintottál egyet. Még élvezted is, hogy viccelhetsz, „pont a nevedet mondja. Ti-tá-ti-tá. Nemes. Babett” Persze, tudtam, hogy mindenki elsüti ezt a szöveget, de az ügyetlen kalapálás és benne néha egy-egy szinkópa meg a titátitá miatt nem tűnt annyira panelnek. Szerencséd volt ezzel a szívvel, gondoltam. Ez az egy szerencséd.

Nyámát sohasem sikerült meggyőzőnöm arról, hogy engem követ az égbolt. Még visszhangzanak bennem a hosszas viták arról, hogy „nem lapos, picim”, „naprendszer, majd az iskolában megtudod”. Biztosan tudtam, hogy ez mind lehetetlenség és hogy csak nekem lehet igazam. Később lecsitultam, azaz egy-egy rövid időre letettem arról, hogy elmagyarázzam, miként működik a világ, de azért megállapítottam magamban, hogy bizony minden elromolhat, miután majd felérem a villanykapcsolót. Előre sejtettem, az iskolában úgy kell tennem, mintha engem sem követne egy párnákra hasonlító plafon

valahol magasan feleltem. Reálisan mértem fel a veszélyt. Később hittem az ábráknak, persze logikus is volt, mosolyogtam korábbi feltevésemen, de valahol mélyen sohasem adtam fel. És most, annak ellenére, hogy igencsak túl voltam a geográfiai tanulmányaimon, ismét kezdett előjönni a régi gyanúm. Miközben módszeresen, akár minden tizenöt fokos fordulással beletörtünk átlagosan huszonöt-harminc fűszálat a rajtunk lévő ruhákba, te egyre szaporábban vetted s fújta ki a levegőt, engem egyre izgatottabbá tett, hogy kezdett megint bizonyossá válni, csak egy égbolt van, s az is csak felettünk.

Végig tartottam attól, hogy majd a csillagokról kezdesz, meg az egyéb égitestekről mesélni, de nem tetted. Én meg még sosem voltam olyan hálás, mint akkor ezért. Így is épp eléggé belémivódtak ezek a szavak, mint virág, csillag. Te meg minden ilyentől ódzkodtál, a bélyegeket is úgy választottad, hogy a legegyszerűbbek legyenek, de elegánsak. Eltervezted milliméterre pontosan, hova kerüljön a feladó és a címzett, még a t-betűket is tudatosan húztad át a nevemben. Igaz rondán írsz, de minden egyes leveled egy-egy apró műalkotás, más-milyet ki se tudtál volna adni a kezedből. De ha gondolod, most írj az ilyen figyelmességeid nélkül, csak írnál már.

Tudom, tudom, sosem volt időérzékeny. Talán azért, mert sosem volt viszonyod az idővel, se rossz, se jó. Az arcodon sem látszik egyetlen ránc se, csak mikor nevelsz, a szemed alatt. Órád sem volt még. Persze leolvasni megtanultad, és anyád még egy digitális ébresztőt is vett neked, de azt nem fogadtad el, csak akkor tűrted meg a szobádban, ha látogatód érkezett. Nem bírtad ahogy csipog, mert téged ne zárjon senki bele a naptárba. Tőlem sosem késtél el, talán ezért is idegesít egyre jobban, hogy most meg elfelejted a pénztekeket. Megragadtad a kopogtatót, legfőképp a kockacukor méretű, bronzbevonatú rókafejet simogattad meg rajta, mindig meghatódtál, hogy ez végre nem oroszlán, mert mindenhol azok vannak, egyre csak oroszlánok. Ropogott a parketta az ép boltozatú talpad alatt, szerettem ezt a hangot. Azt, hogy kivételezett vagyok e pontosságot tekintve. Mindenki más megvárátása sosem okozott számodra nyugtalanságot. Volt, hogy el sem mentél, hiába jelentek meg adott időre, adott helyen. A második kávé után talán világossá vált, te nem a bizonyosság vagy, valami más.

Hogy állandóan lázas vagy, náthás, hasmenéses. De a munka halad, nem is munka ez számodra, önkívület. Ilyenkor szívélyesen kérsz meg, vasaljak zakót, válasszak nyakkendőt, hogy majd miután precízen festesz, levetkőztethess, és én téged, s ezek után gyűrötten mehess el tiszteletet tenni, vagy inkább, hogy neked tegyék azt, egy doboz gyufával a kezekben. Mindig találgattam, az vajon minek. Annyiban biztos voltam, nem rágyújtáshoz.

Voltak furcsa megoldásaid, nekem is lettek, nem bántam. A skatulya párosult egy jegygyűrűvel a bal kezeden, finom, vékony aranykarika. Mint a szerelem, egyszerű. Szofi nénitől kaptad, neki már úgysem kell. Csak munka alatt nem volt rajtad, nagy ügyel-bajjal tetted az éjjeli szekrény körterítőjére.

88 Egy ujjal sem ahhoz. Vannak szent dolgok. Az az.

Mint a paletta, a festékek, vagy maga az üres vászon. Az első hónap után venni akartam neked egy új ecsetkészletet, mert láttam, a tied szánalmasan kopott. Hasznos ötlet, gondoltam, s körülnéztem a környéken. A Keret utcában találtam rá a boltra, ami megfelelőnek tűnt a célra. A park sarkában állt ez a sötétebb vajszínű ház; nem a mai vaníliadivatnak hódolt, inkább megsárgult már. Magas küszöbön átugrottam, figyelmen kívül hagyva az abszurd lila ajtókeretet. Micsoda színe volt pedig. De akkor inkább az izgatott, hogy megláttalak, összetalálkoztunk két pultsor között, ahol kifaggattál, majd érvelve elmagyaráztad, hogy még nem használtad el a kis pamacsokat. Te így szereted, és ne avatkozzam bele a munkádba meg a szenvedélyeidbe, mert te sem mondd meg, kit aldatózzak be vagy küldjek örökre zártra, igen, ez egy tipikus reakció volt, pedig tudtam, hogy már alig tudod felitatni a színeket. Megmérgeled magad. Én csak ne vegyem észre, hogy neked valamire szükséged van. Különben meg nincs is.

Célzasként megragadtad három ujjamat, legkevesébe sem gyengéden. Kiléptünk az ajtón és szemben megpillantottál egy üzletet, hatalmas üvegkirakattal, az ablakkeretek sarkában pedig piros villanások sejtették, hogy itt az ajánlott fogyasztói ár valószínűleg több százszorosa az anyagárnak. Nem is értettem miért vonszolsz oda, de te csak bámultál egy finom férfi karórát, kicsit antikolt fémrésszel, gesztenye bőrszíjjal, a számlapján pedig csak négy fekete pont volt a három-hat-kilenc-tizenkettőnek. Tördeltesd a kezed, legalábbis gondolatban. Feszengtél, most mi lesz, hatalmába kerít-e valóban, egyik lábáról a másikra ugráltál, persze alig észrevehetően. Meg is lepődtem, de nem szóltam semmit, aztán három-négy perc után mégis eldöntöttem, hogy nem adod el magad az időnek. Azóta az órák ismét láthatatlanok számodra. És most én is érzem ezt. Egyre jobban. Hogy bárcsak vetted volna meg akkor. De én voltam a hülye, hogy nem beszéltelek rá.

*

Be kellett, hogy mutass. Nekem ez gyors volt, de nem volt mit tenni, hisz az anyuka az anyuka, és tudnia kell, kivel élisz, vagy alszol. Nem akartam elrontani semmit, talán túlságosan is ügyeltem a részletekre. Kezdttem hozzád idomulni, de valószínűleg ebből semmit nem vettél észre, az anyád meg annál inkább, rögtön az első alkalommal. Ez egy szombat délután volt, miután a privátrendelés véget ért. Egész úton gyomorgörcsöktől szenvedtem, valójában

csak az ideg játszadozott velem. Annál többel, hogy egy kis nővel fogunk találkozni egy kis szobában, nem készítettél fel. Én pedig felidéztem magamban a hasonló élményeimet, ez csak rontott a helyzeten.

– Fekete úr, Szofi néni már várja – csak az ápoló érces hangjára tértem ismét magamhoz, amiből arra következtettem, hogy a már itt megegyezik a még minddoggal. Hatalmas folyosón álltunk, pepita padló vezetett ahhoz az ajtóhoz, ahol egy pillanatra megálltál és szóltál, igazítsam már meg, legyen szíves, a ruhámat és húzzam ki magam végre, mert persze jól összegörbültem, miközben figyeltem, hogy csak a fehér négyzetekre lépjek. Te pedig csak feketére, de aztán úgy tettél, mintha ebben semmi szabályosság nem lett volna, és figyelmeztetted minden mozdulatoddal, hogy az ilyen játékhöz már túl nagyok vagyunk, de mindketten tudtuk: először magadat kellett volna meggyőznöd erről. Lépésről lépésre hangzottak el Szofi néniéről a legüresebb aktualitások, a homlokod most nem a tiéd volt, sőt az összes testrészedet más irányította, súlyos kontroll volt ez, a szemöldököd pilléreként tartotta a számomra ismeretlen ráncaidat. Nem voltam tisztában vele, miféle terhet próbálsz eltüntetni az arcodról ennyire sikertelenül. Hirtelen lettél gondterhelt, idegen voltál, gépies, és egyre inkább ordított az élére vasalt szövetnadrág, a hibátlanul kötött nyakkendő és az időtlen mintás ing, amit havonta kétszer, ha felhúztál. Egy megöregedett férfit láttam magam mellett, aki most úgy szorította a karomat, mint a gyerek az anyját, ha könnyörületet remél egy injekció előtt. Féltél Szofi nénitől, senkitől jobban. De nem kegyelmeztem, és nem is vártad el. Ott álltunk az ajtó előtt, meglepett, hogy kopogtattál, pedig így természetes, csak nem vártam, hogy valami megtöri majd a monoton lépések ritmusát.

– Fiam – ebben a szóban kavargott az a hatvanöt év, ami minden percben az asztal alatt várta, hogy lerogyjon a kilincs. A hanglejtés olyan értelmeket szívárogtatott át a deszkák rései között, a kulcslyukon vagy a szűjártokon keresztül, mint „Fiam, ez megint két hét volt”, „Fiam, te mázoló cigány”, „Fiam, szerelmem”, és olyanokat, amiket már én sem fordítottam le, csak te értetted őket, és pont úgy szorítottad kilincset, mint az olajfesték üvegét, ha rászorul a tető. Eszedbe jutott, hogy elfelejtetted a kekszet.

Valóban az asztal alatt ült, ahogyan elképzelttem. Vonzotta a tekintetemet az az ismerős szemöldökvonal, mint a diadalív, ugyanakkor szána-kozás fogott el a nő iránt, aki évek óta egy asztal alatt görnyed, s napról napra a fiát várja, téged. Azzal a mély sóvárgással, amiben küzdöttek egymással az érzelmi pólusok. Mindaddig azt hittem, nem rendíthet meg semmi veled kapcsolatban.

Ezalatt ő már nyújtotta a kezét, s mintha a nevedet mondtad volna, de most már biztos, hogy mondtad, mert üdvözölt, miközben a kézfogástól

rázkódott a parányi teste, kedves Babett, suttogetta, és rájöttem, eddig levél-megszólitáson kívül még senki nem mondta ki ilyen formában a nevemet. Minden egyebet elfelejtettem azzal a délutánnal kapcsolatban, csak a kudarc maradt meg, hogy miután kibújtunk az asztal alól és csattant az ajtó mögöttünk, a visszhangzó „Köszönöm, Ábriskám” hanghullám sodrában már képtelen voltam átugrani a fekete csempéket.

Miután megbizonyosodtál afelől, hogy letettem az ecset és egyéb kelékek vásárlásáról, és beérem azzal, ha hozok neked fagyfaltot, mert igen, a fagyfaltot imádod, még reggeli helyett is meg tudod enni, már meg mertél kérni, hogy költözzünk össze. Én meg nemet mondtam. Nem láttam értelmét. Így is együtt keltünk, de legalább volt hova visszavonulni. Máskülönben az ember elveszti a titkait, pedig mindkettőnknek fontos volt, hogy két külön ember maradjunk. Láttam, te is fellélegeztél, holott nem számítottál erre. Nem is tudom, hogy gondoltad, ki lakna kinél. Ne érts félre, szerettem a lakásod, de kétség kívül ráfért volna egy tatarozás, a vakolat már mállott, és a falak beitták azt az átható cigarettafüstöt. Nem is beszélve arról, hogy mikor szóvá tettem a sárguló mennyezetet, egy vállrándítással lekísérve elmagyaráztad, hogy csak rászáradt a napfény. Ejnye, gondoltam, akkor fessél csak.

Azt tetted. Aztán egy este, december volt, erre tisztán emlékszem, el-seje vagy másodika, mert a kórházi gyűjtések megkezdődtek, hogy azévben is lehessen Mikulás-csomagot osztani a gyerekosztályon, feltéptél egy levelet. Nagy öröm, gondoltad, valami szépérvék nélküli dilettáns megrendelő megint, már féltél előre, persze neked mindenki dilettáns volt, a munka meg büdös. De ez most jó, igen, köszönöd, megbeszéled velem, melyik képeket, igazán hálás vagy. Jó lesz a pincegaléria is, megint köszönöd, legalább utazunk. Büszke voltam rád, mégsem csak egy mázoló cigány vagy, de nem akartalak megdícsérni, nem kell, hogy elbízod magad, gondoltam. Te meg arra gondoltál, hogy semmi keresnivalója egy pécsi kiállító teremben tájképeknek, legyen ez egy portrégyűjtemény, meg viszel aktot is, ebbe nem szóltam bele. Mellettem kicsit schieleivé vált a stílusod, de nem észrevehetően. A boríték hetekig az állványodon hevert, egyre elszíneződve a fölötte folyó munkától.

Január közepén pakolták ki a képeidet, a megnyitóra nem mentem veled. De azért felkészítettelek, vettem egy elegáns öltönyt, a nyakkendőkeresés egyértelműen izgatottá tett, meg kell hagyni, ez a túlzott kiöltözés is jól áll neked, nem csak a palettaviselet. Egyedül ültél fel a vonatra, azzal, hogy holnap már itthon, az elinduló mozdonykerekek három részre vágják a havat. Sétáltam hazafelé, pedig igazán utazni akartam, de Diósi megkért, hogy az unokaöccsével foglalkozzam, nagyon fontos, most esett ki az elvönöből, de nem látszik nagy változás. Sokat nyomott a latba, hogy lassan itt volt a születésnapod is, és nem álltam jól anyagilag. Persze tudtam, hogy érdekel is téged bármiféle ajándék, ha velem együtt végre el. De hát akkor is.

Fél ötkor futottál ki a Keletiből, már sötét volt. Semmi csillag. Visszabukdácsoltam a klinikára. Márk hét évvel lehetett fiatalabb, nem kérdeztem rá. Minden feketén ment. A hála így kicsit nagyobb összeg lett, mint gondoltam és utólag is kiegészült. Nem beszélgettünk sokat. Mondott egy-egy szót, hogyan és miért jobb úgy, nem akartam ráhagyni, de nem nagyon kötött le. A világtás meg-megszűnt a sűrű hóesés miatt, te már valahol Pécs előtt járhattál, mikor végül elege lett a csendből, leugrott a vizsgáló asztalról, ahová időközben áttelepedett, és egy hirtelen mozdulattal felpofozott. Azt várnád, hogy nagyon megijedtem. Hát nem. 91

Jól van, mondtam, ideje felvilágosítani, igyunk meg egy sört. Ültünk a Mostban és hallgattam egy sor rendkívül megható történetet az elcsúszott újgazdag gyerekekről. Ha nem ismertelek volna, ilyen kezesek magamnak. Sokáig tartott a dolog, annál is inkább, mert egy idő után már nem voltam magamnál. Öt-hat óra elteltével felébredtem, oldalamba helyezkedve pont ráláttam, gyors pillantást vetettem az éjjeli szekrényen álló cseresznyefa órára. Haza akartam vinni neked, ez volt az első gondolatom. Talán ezzel megbarátkoznál. Ebből mintegy semmit nem sejtve ő mögöttem szuszogott, nem mertem hátra nézni. De valamiben most tévedsz: nem csak ketten voltunk azon a szőfán, hátulról felmérhetetlen erővel szorítottalak magamhoz. Jóllehet éppen a Sörház utcán végigszáguldó teherautóra fordultál egyet háromszáz kilométerrel odébb meg a Diósi volt érzékelhetőbben jelen, ő csak hozzánk idomult. Kromatikusan feküdtünk egymás mellett, mi hárman. Mikor végre teljesen magamhoz tértem, felöltöztem, éppen, hogy ne fagyjak meg, és rohantam, csak arra vágytam, hogy tus alá álljak, hogy átmosson, hogy legyen jéghideg.

Hazafelé metróztam, mint tőled mindig. Át se kell szállni, egy vonaljegy, akkor miért vezessek. És már a szemem sem volt a régi, éjszakánként ez csak rosszabb. Szemüveget meg nem hordtam. Sosem állt jól, a kontaktlencséhez nem volt kedvem. Különben is, az összes szemvizsgálaton tökéletesen mondtam vissza, még a pilótáknak szánt legelső sort is. Persze nem azért, mert le tudtam olvasni. A többéves kórházi gyakorlat alatt már fejből tudtam, hogy UH, OJ, FD, LO.

Mindig felsétáltam a metró elejéhez, mert kevesen tették rajtam kívül. Beszálltam, és akaratlanul bámultam a középső kocsikba tolakodó üzletemberekre, akik a figyelemazajtózárdódnak után is betuszkolják a kurva fontos aktatáskájukat az ajtópofák között, közben remegnek a doboz cigarettáért, amit annál a prostinál hagytak és fogalmazgatják, hogy igen kedves, már megint az üzleti vacsora. Leültem, az első kocsikban hely is volt mindig, és megigazítottam a hajam, az ablak tükröződése még segített is. Akkor vettem észre, hogy a szemben ülő nő mosolyogva néz, visszamosolyogtam.

Aztán mikor három perce ugyanazzal az arccal meredt rám, megtudtam milyen érzés rájönni, hogy mindenki magára mosolyog a szembeablakban.

Ugyanazt éreztem, mint most. Hogy mégsem, és hogy hiába. És minden pénteken, és már nem csak pénteken, hátha eltéveszted a napot, és már gyűlölöm a postást, mikor együttérezőn azt gondolja, ide megint csak ezek a számlák. Már irritál ez az együttérezés, nekem erre nincs szükségem, csak tizenkét szakadt borítékra, és egy bocsánatkérésre, hogy, „tudja kisasszony, elakadt a postán, de hát ez a magyar rendszer...” Ez a mentegetőzés jobban esett volna. A következő megállónál önkéntelenül jobbra fordítottam a tekintetem, s hirtelen ráeszméltem, hogy a mellettem ülő nőt ismerem. Nem gondoltam, hogy valaha megfigyelhetem ilyen közelről. Az emberek a halottal viselkednek így a ravatalon, merev bámulás ez, hátha kiderül még valami kompromittáló, hátha a bomló test hűtlen és elárulja a korábbi titkokat. Keresik a bűnt, ami kiül a vonásokba, de hiába, az már nem rekonstruálható. Tizenöt év alatt eszembe sem jutott. Egyszer sem. Most meg felkavar. Te diagnosztizáltál rajtam minden szennyet ilyen hatékonysággal, persze ami veled kapcsolatos volt, azon átsiklottál. Gyanítom, akarattal. Ilyenkor szoborként ültem, te meg úgy meredtél rám, mintha gipszből lennék, hagytam, hogy megtudd, ami neked kell. Mikor már tarthatatlanul pislognom kellett, behunyta a szemed és egy pillanat múlva minden folytatódott ugyanúgy.

Díósit viszont soha nem sejtetted meg. Hazaértél, a lakkcipődben topogva pedig telehordta az utcákkal a lakást. A pécsi utcákkal persze. Minden ott ragadt a talpad mintázatában: négy messzi torony, gesztenyekérgék, hegyillat, vagy a Sörház utca jósdája. Ezentúl a lábtörlőn, a padlószőnyegen, a szemedszínű sötétítőn meg a ruhainason fészkelődik. A fogásra majolikát akasztottál. A régi kalapod valahol elhagytad a vonaton. Azt hiszem, pont olyan sötétrózsaszín pír jelent meg az arcodon, mint amilyeneket kicsiknek szoktál rajzolni a babzsákfigurákra. „Elviszlek oda, Babett.” Beleszeretted a városba, én meg csak ki akartam heverni az idegen ágy nyomását a gerincemen. Kérleltél, de következetesen nem. Talán tartottam attól, hogy gyanússá válik ez a kegyetlen ellenállás, így mikor már csak megszokásból, „Pécs, Babett, Pécs”, gondoltam, jól van. Essünk túl rajta.

*

Az utazás előtti este testrészeket rajzolgattál, előástam neked valamelyik első éves anatómia könyvemet. Kötetillusztráció, élni is kell valamiből. Tanulmányozta a szöveteket, a neveiket ismételtetted, aztán minél jobban tudtál, eltértél a valóságtól. Kezdetben még felismertem a vesét, szemeket erekkel, szívárványhártya nélkül, mert albfő, ajkakat, két mell keresztmet-

szetét és a mellék közötti gyűrött bőrt, ez utóbbi nagyon élethű lett, a többi firkát már nem tudtam azonosítani, a hitelesség minden eshetőségétől elzártad őket, szándékosan, a laikus ügyse tudja hogy az légszó vagy vékonybél. Hányingerkeltő alagút mindkettő. Felvontam a szemöldököm, egyre gyerekesebbé váltál. 93 Ültél az állvány előtt egy kis hokedlin, hoztam a kávékat óránként, mindez estefelé történt már, miután én is végeztem a klinikán. Rénsnyire volt nyitva az ablak, kint ráült a dér a fákon maradt levélerezetekre, amikről maga a levél régen lebomlott, lehetetlen életuntan is tartani magukat egy nyélhez, gondoltam, de az erezetnek azért megy. Hiányzott még valami, de a hirtelen arckifejezésedből tudtam, most elérkeztél oda. Nem, még nem voltál kész a kötettel, de mint mindenki, azért előre elolvastad az utolsó oldalt, és nekiestél a feladatnak. Dühös lettél, mikor a vérkeringést tanulmányoztad, mégis hogy merészelsz feltételezni, hogy a szív nem is szív alakú, akkor mi értelme ennek az egésznek, és hogy te nem fogsz négylevelű lóherét vésni a tüdő alá, mert szerinted az anatómiakönyv ábrája így néz ki; ha azt lemásolnád az lemondás lenne a szívedről. Ez nem volt színjáték. Szánakozva néztem rád, sajnáltam, hogy most fakadtál ki, de legalább tudtál hivatkozni valamire. Aztán azzal jöttél, hogy ráadásul az áll abban a ponyvában, hogy a szívizom a legerősebb izom, de ez kurvára de nem így van, ki meri ezt állítani, mert ha így lenne.

Talán sejtettél valamit. Betakartalak egy sötétszürke kockás nyári pléddel, alápárnáztam a lábad és hoztam egy pohár jeget, egy másik pohár vizet meg egy levél xanaxot. Úgy nyelted le a tablettát, mint mikor a leszokó dohányos füstre neszel. „Holnap későn kelünk” – de aztán rögtön, rosszálló mimikámat figyelembe véve – „jól van, akkor korán”. A pécsi út reggelén, hajtogatás közben rám ordítottál, hogy ne merészelvek fekete szélű zsebkendőt hordani, még azt hiszik, gyászolunk, pedig se itt, se ott, meg egyáltalán. Azt hitted, senki nem hal meg. Azt hitted. Szerintem meg az az elegáns. Az a fekete szalagos, széle nem is volt. Örülhetsz, mert elhagytam a metrón.

Már nem tudtam visszamenni érte, összezártak az ajtószárnyak. Aznap meghalt az anyám. Nem sírtam és nem öleltél át. Hozzad vágtam, hogy te is így fogsz megdögleni, egyszer egyhelyben marad majd benned a vér. Már most is lassul a tánc, amit a véresejtjeid a nevemre lépnek. Nem éreztem igazságosnak. Most, hogy újra beugrott a szó, hogy anya, már nem mondhatom ki, úgy, hogy annak értelme is legyen. Erőlködés lenne az egész, ez az anya dolog. Pedig csak annyit tett, mint te Szofi névvel. Ne várjuk meg a temetést, csak mindent terv szerint. Nem gondoltam rá többé, viszont félttem, és beléd karoltam, mélyebb volt ez a mozdulat, mint az első lélegzetvétel a szülés kezében. Szerinted mindent túlreagálok, még nem tartunk ott, hogy halandók

lennék, az az anyák dolga. Ez volt a véleményed. Jól van, ezért nem szülok neked gyereket soha.

Én még nem láttam ekkora havat. Mint aki alma máterbe tér vissza, vezetél végig nem túl részletes városismeretteddel, de hálás voltam.

94 Furcsa, hogy beleszoktál a légkörbe, kirángattál az útra, itt senkit nem érdekelnek az autósok, csak lábon lehet boldogulni, ez maga a sivatag, ahol az ember szomjában régi épületeket hallucinál bisztrók helyett. Úgy szeretem, ahogy a kovácsoltvas lámpatestek előtt szállingóznak a hópelyhek. Kiváltképp, ha csak ketten vagyunk az úttesten, mert kettőkor már senki nincs az utcán a mínusz tízben. Leültünk egy régi totóreklám alá, egy romos házfalra volt felfestve, a szélfúvás pedig időről időre vakolatdarabokat szakított, meguntuk. A főtér felé haladva elképzeltém, hogy mutatnánk a szökőkút vizébe fagyva, ahogy elhaladtunk ott, ahol máskor több a galamb, mint ember. Eközben pipára gyűjtöttél. Elaludt, rágyújtottál, majd megint el. Széllel szemben álltál. A macskakő hullámvonalban haladt alattunk. Másnap megnéztük a képeket, kíváncsi voltam, pontosan miket állítottál ki. Belépve nem ismertek fel téged, nem szóltál, kifizetted mindkettőnknek a belépőt. Büszke voltam. Visszafelé a vonatállomáshoz sehol se találtunk neked fagylatot.

Pécsen kívül nem utaztunk együtt el. Mindig megkérdezted, neked Szeged kellett volna, hát nekem nem, nekem Balaton, oda inkább el sem indultunk. Nem volt pénzem. Vártam. Arra vártam, hogy hozzád mehessek, s közben minden gyűrűféle tárgynak már csak a sziluetjétől is irtóztam, én is függönyről álmodoztam ruha címen, esküdni akartam, hát ahhoz még kellett volna egy-két Diósi Márk. Te sem a tervről, sem Diósról nem, csak azt tudtad, nem utazom, a vonaljegyre épp futja, pedig jobban kerestem, mint te.

Hogy festő vagy, kizárta a lehetőségét a közös fényképeknek, pedig ez a Pécs megérdemelt volna némi kézzel fogható emléket. Korlátolt hozzáállás, hogy majd te lefestesz, mert jobban ismersz, mint egy tükörreflex, de nem lázadtam. Csak egy képem maradt rólad. A parkban ültünk és én megkértem azt a fickót, akit épp aznap bocsátottak el a zárójelentéssel, talán katóter, de már nem emlékszem, hogy nyomja már meg, igen, azt a kis fekete gombot, igen, tudja exponáló gombnak nevezik. Egyszer használatos, a klinikán találtam, még üres volt rajta a huszonnégy kocka. Olyan hirtelen találtam ki, hogy belementél. S mikor átöleltél; te, és én, szorosan egymás mellett, ugyanazt éreztük, lámpalázat. Már sajnáltam hogy mindezt összetömörítettük két dimenzióba. Nem törődve a többi huszonhárom kattintással, kidolgoztattam. A szenvedély beégett a képen. Persze csak az látja, aki átélte, de az nem téveszti szem elől. Ha feketére satírozod szénnel, akkor is ott van. Ha kivágod, akkor is ott van.

Az utolsó két hétben már elraktam a fotót a fiókba, ne világítson, amikor nem is vagyok rá kíváncsi. Te nem kértél másolatot, én meg nem adtam.

Egyszer persze lerajzoltál, igen, kis grafika, óráig tartott és már megígértem, hogy ezért legközelebb beletaszigállak a Balatonba. De igazából nem azt akartam tenni. Le akartalak nyomni a víz alá, hogy érezd, mi az, hogy szeretlek.

A nyakamon dolgoztál a legtöbbit. Nem azért mert annyiszor átrajzoltad, hanem mert annyira lassan, fokozatosan, és akkor rádöbentem, most ugyanazt teszed a velem a papíron, mint amit élőben. 95
Észrevetted, hogy tűnődöm, és elmagyaráztad. A testben a nyakat tartod a legelegánsabbnak. A kecses nyak meghatároz mindent. Hogy igen, tetszik neked az enyém, olyan nemes, azt mondtad. És egyébként is, mindennek van nyaka, ami élvezhető, itt van például a váza. Erre elárultam, hogy nálam a gerinc a Zsolnay, s mikor végigsimítom a vékony kis hátad, az apró fésűfogakban elvesznek az ujjbegyeim. Szerintem minden gerincbe beleillik egy kéz. Hozzátettem, és egyébként is, mindennek van gerince, ami élvezhető, itt van például a könyv. Elmosolyodtál rajtam. Én meg leszálltam arról a díványról – ez tipikusan az a pillanat volt, mikor biztos voltam benne, hogy a dívány a divine szóból származik – és hagyta, hogy belemerüljek a csigolyavölgyeidbe. Addig tanulmányozhattad a nyakam, talán tanácsot is adott neked, miképp folytass engem. Nem tudom. Csak azt, hogy ez volt az utolsó éjszaka, amit a díványodon töltöttem.

Elaludtam, és reggel arra keltem, hogy szokatlanul veszed a levegőt. Ez a hang beleolvadt a készülő kávé illatába, és néha kivehetetlen volt az asztal-székláb-csikorgástól. Aztán jött egy borfőtétképés, a tejszag, frigőcsapódás és a lélegzeted meg egyre kétségbeesettebbé vált, papírgyűrődés, és egy reménytelen sóhaj. Mire odaértem, már ki is dolgoztad, hogyan közlöd. Hogy ez most egy lehetőség. Mert nehéz megélni, ha az ember csak egy művész, és a csapot megnyomtatd, mintha az én hibám lenne, hogy sosem fogtál valami más munkába is, de hát az alkotáshoz idő kell. Csak legyen, aki várjon. Várok, várok.

Már döntöttél, és utazol is, mert sikerült. Kiváló ajánlat, és amúgy sem árt, ha egy időre csak a munkának élsz. Maradsz még, talán két napot, amíg felszámolod a függőben hagyott ügyeidet, csak aztán hagysz itt. Örökre. Persze ezt nem így mondtad. Felelet nélkül elmentem melletted, súroltam az oldalad a karommal. Nem akartam tudomást venni erről az egészről. Inkább háttáfordítottam, megkapaszkodtam a két ablakszárnyban. Lementél a piacra és hoztattam veled egy tálca epret, te csak azért is végigjártad az összes lehető helyet, nehogy lelkismeretfurdalást okozzon, hogy nem tettél meg mindent. Úgy kilenc felé térhettél vissza, két kiló friss szárocával, azóta sincs ötletem, hogy mennyit mentél, mire találtál nekem. Én látványosan nem ettem semmit, egy szemet sem. Látványosan, legalábbis azt hittem, ez majd feltűnik. Nagyon naiv feltételezés volt, beismerem.

Kába voltam. Ültél az ágyam mellett, még nem reagáltam semmire, csak az arcod, volt ismerős, bár a bőröd nem hordozott több színárnyalatot, mint maga a szoba, elszürkült lepedőivel, huzataival, s a függönnyel, ami le-
választott az átlós sarokban álló ágytól. Még nem voltam képes logikus
96 és könnyed gondolkozásra, sőt egyáltalán nem gondolkoztam, üres voltam és üres volt a világ körülöttem, de a folyosóról beszűrődő „írja fel kérem, négyóranegyvennyolc, a következő adagot csak két óra múlva”, még hasznos információnak bizonyult. Délután volt, már sötétedett. Átgör-
dültem a másik oldalamra. Ablak alatt feküdtem, a második, vagy harmadik emeletnek azonosítottam be a helyet, mert a párkánytól két-három méterre egy hatalmas jegenye rázkódott a hóviharban, azok pedig jó magasra nőnek.

Zavart a fény, nem láttam tisztán. Csak bámultalak, s fennakadtam egy-egy borostán a nyakadtól szemedig tartó vonalon. Furcsa volt ez a nézés, a pupillád nem különült el a szivárványhártyádtól, a szemed az arcodtól, az arcod a faltól. Abban az öltönyben ültél feszülten, amit a pécsi kiállításod megnyitójára vettem, fehér nyakkendővel. Mikor észrevettem, örültem, hogy legalább az inged halványrózsaszín, már-már ingerelt ez a monokróm megjelenése a világnak. Nem szidta meg. Nem pofozta fel, pedig minél inkább magamhoz tértem, annál inkább akartam, hogy kitörj. Az arcom egy része tenyérialakban égett, várva az ütésre.

Tompa koppanások a pvc-padlón. Dr. Diósi jelent meg, intett neked, illedelmesen elhagyta a helyiséget, gondolom a várakozóban ittál egy kávét, elég nyúzott voltál, de megérdemelted. Leült arra a székre, amit percekkel korábban még te foglaltál, s rosszállóan vizsgálta a tekintetem. János fiatal orvos volt, két évvel korábban került a kórházhoz, mint én, szokásos kollegiális viszony alakult ki közöttünk, ha kellett, segítettünk egymáson. Rá speciel sosem voltál féltékeny. A helyzet nem volt épp idillikus. Úgy tett, mintha várna egy vallomást, hallgatott, körülbelül másfél perc telt el így. Kezdtém érteni, miért nem tűröd az órákat, mikor minden egyes döbbenés, igen, döbbenés, mert ezek aztán nem kattanások voltak, árammal töltötte fel a hajam, szálanként.

Mikor aztán minden akaraterőmet mozgósítva rávettem magam arra, hogy megszólaljak, sóhajtottam egyet, de ő félbeszakított. „Diszkrétció”, hát már megint ez a hivatalosság, milyen megható, gondoltam. Csak most kezdtém valójában felfogni. És hogy ezt miattad. Persze tudtam, hogy mennyit veszek be. János biztosított a titoktartás felől, majd behívatott egy új nővért, azelőtt még nem is láttam, nyilván erre az osztályra nem minden nap jártam, csak egy-egy túladagolás esetén.

A fiatal nő odalépett és átnyújtott egy papírrózsát, vörös kreppből hajtogatták a gyerekosztály bennfekvői. Gyakori szokás volt a kórházban az apró meglepetés, ösztönzésül a gyógyulásra, mégsem számítottam rá. Ösztönösen

belebújtam a virágba, Diósi rámvigyorgott és közölte, hogy nincs szándékában eltántorítani a papírszirmoktól, de a helyemben inkább megvárná az ajtó előtt ácsorgó urat, ráadásul estére el is készül a zárójelentés. Ha akárom, persze saját felelősségemre akár rögtön haza is mehetek. Pirulva rohantál az ágyamhoz, nyolc szál gyöngyvirággal, de hogy azt honnan 97 szerezted, egyszerűen megfejthetetlen számomra, már az eperrel is megleptél. A krepprzsát szorongattad, te is megszagoltad, nem éreztél semmit a lebutított technokol rapidon kívül.

*

Minden előzetes jel nélkül rám borítottad a kávéd, kellemes ébredés. Most az jönne, hogy ott álltam előtted, megsemmisülve. Nem, talán először végigmértem a szaténkombiné elszíneződéseit, az újfajta mintázatot, idegennek tűnt, de nem mondom, hogy nem tetszett. Az anyag alig akarta befogadni a cseppeket, néhol olyan érzésem támadt, mintha gyöngyöket akartál volna rávarni, ezért tetted. A vállpántnál tartottam, s közben felöltötzetted a feszültség, az a feszültség, hogy fél perce szemkontaktusra vártál, és csak most kapod meg, ha megkapod. Igen, jól van. Belenézek a szemedbe, gondoltam. Nem lepődtem meg rajtad, de nem is akartál meglepni. Minden előzetes jel nélkül borítottad rám a a kávé. Az eperíz keveredett a kakaó illatával a számban, nem vontalak kérdőre, úgyis elmagyaráztad közben, igen, miközben utoljára, ott abban a kombinéban megcsókolnál, hogy mindezt talán azért, ha egyáltalán meg lehet indokolni, mert ma reggel túl sós voltam. Én pedig megígértem, hogy soha többé nem sírok. Biztos voltam benne, hogy ezt be is fogom tartani. Meztláb, a kórházi köntöst magamra kötve indultunk el, te a kezemet fogtad. Lépdeltünk le a fokokon, s az ajtó azzal a robbanással csapódott be, mint a Szofi nénivel való megismerkedéskor, és most sem kevésbé szándékosan, de jobban fáj.

Fázott a talpam a fagyott kőlépcsőn, észre sem vettem. Utólag gondolom, hogy az éjszaka jegesedhetett le, meg is csúsztam rajta kicsit, elkaptál, de mindennek már semmi jelentősége nincs, és annak sem, hogy február volt, hogy huszonkettedike, hogy péntek, hogy a kávé üveggyöngyökké vált a ruhámon, hogy levetted a kabátod, nem kértem, de nem vetted újra fel, vagy hogy már forrónak éreztem a lábfejem a hóban. Ezekre már nem is emlékszem. Talán így voltak. De az, hogy a taxiig még kétszáz métert kellett megtenni, és ezt úgy gyakoroltuk végig, hogy közben kapaszkodtam beléd, mint elítélt a rózsafüzérbe, precízen, mondhatni tökéletes pontossággal töltötte meg a bal pitvart, a bal kamrát, a jobb pitvart, a jobb kamrát, és ezzel egyidőben az egész testemet. Mint a mérget, annyira imádtalak akkor, annyira eszelősen.

Aztán megtorpantam. Elengedtem a kezed. Figyeltem, ahogy távo-
lodszt felfelé, s már le-leléptél a járdaszegélyről az úttestre, nem néztél hátra,
a karod elfáradt, a földön húztad magad után a bőrröndöt, nem volt rajta
görgő. A taxis bedobta a csomagtartóba, mikor hátsókerék magassá-
98 gába értél, s úgy tettél, mintha mozdulatát azért kísérnéd végig, hogy
vizsgáztasd, vajon óvatosan bánik-e a poggyással, pedig ez a legke-
vésbé sem érdekelt. Hátraültél, finoman magadra húztad a kocsiajtót, ne-
hogyan felülírja a néhány perccel ezelőtti csattanást.

Soha többé. Viszlát. Nem akarom, gondoltam. És újra viszlát, és újra
nem akarom, és mindezek ismétlése, végtelen ismétlése. Két szó közötti szü-
netben, mikor a testem pillanatokra megszűnt amfiteátrumnak lenni, hátat
fordítottam, megszoroztam a lépteim a hóban, és koncentráltam, „nem
nézel hátra”. Sohasem tudtam meg, vajon te visszapillantottál-e. Most már
nem tartok ebédszünetet, vagy ha mégis, hát gyorsan lebontom magamban
az elképzelt padelkerítést és azt, hogy az az én és a te közös padja. És keresek
egy másik pontot a parkban, ahonnan esélyem sincs rálátni a szürrealista
szoborra. Tüzet meg már elvből nem adok senkinek. Persze, te tudnád, hogy
csak lusta vagyok előszedni másnak.

Ma nem dolgoztam. Kötelező vizsgálatra mentem, furcsa, mikor nem
rajtam a köpeny. Régen mindig együtt mentünk, aztán én vártam az ékágé
leleteidre. Mostanában soron kívül hívnak be, és a halom idős egy rakáson
zúgolódik, hogy milyen visszataszító viselkedés, hová tart a társadalom. Jobb
esetben. Vagy hová tart a világ. Oda, hogy péntekenként már nem írsz.
Oda te tartasz. Meg én.

Miután végeztem, kissé átéreztem ezt a türelmetlenséget. A bejárati
ajtóval szembeni székre ültem le, egy pillanattöredéknyi időre, megszédül-
tem. A nyitva tábla kifelé meredt, s másik oldala innen volt a váróterem összes
pontja közül a legjobban olvasható. „ZÁRVA”. Valószínűleg másodpercek kér-
dése volt, hogy frusztrálttá váltam egy ilyen fenyegetéstől, hogy ide csak be-
felé visz az út. Ha nem siettem volna, eszembe juthatott volna, hogy ez olyan
dantei, de nem jutott. Rohantam haza az ebédszünetben, hogy ellenőrizsem
a levélszekrényt. Jött is egy érdekesítő szórólap.

Élég nehezen viseltem az ilyen hirdetések. A legmeghökkenőbb
eset után szándékosan ezekkel hecceltél. A Dohány utcai zsinagóga előtti
téren ilyenkor viszonylag kisebb a forgalom, persze mihez képest, de azért
kedveltem az üldögélést, ha néha-néha arra jártunk. Éppen ott vártalak,
ahogy a fagylatostól visszatértél, egy gömb eperrel. Ahogy leültél, ránk
szállt egy tértű, tényleg azt hittem, sosem adja fel, nem volt ötletem, hogy
szabaduljunk tőle. Papírokkal rohmozott meg egy gyülekezetről és egy
jósdáról, a metrógig kísért. Bolond, gondoltam, te meg mosolyogtál, hogy
mennyire fel tudom húzni magam az ilyeneken. Három hétig nem jöttem rá,

miért lesz tele szombat reggelenként a postaládám fecnikkel, aztán rajtakap-
talak. Minden röplapból kettőt vettél el, mert tudtad, ha el is veszem őket,
az első dolgom, hogy domborzattá gyűröm, majd véletlenül elejtem, vagy
más módon, de mindenféleképp megszabadulok tőlük. Te csak nem
akartad, hogy bármiből is kimaradjak. Ilyen reklámot dobtak be most, 99
egy Moszkva téri boltról, hogy végkiárusítás, meg ilyenek, persze már
évek óta ez megy. Hogy végkiárusítanak. Te meg szarsz rám. Ez meg három
hónapja megy, de már elegendő van. Meg abból, hogy nem, ne látogass meg,
mert az macerás. Soha többet ne merjél írni. Értetted?

Csöngettek, várj, muszáj kinyitnom. Mi ez a téglalap, meg stí-
lustalan bélyegeg. Pont, mintha az anyád választotta volna őket, va-
lami üdvözet. A névnapom még odébb van, a születésnapomat meg
nem tudja senki. És a betűk is szokatlanul nyugodtak. Ez nem is a te
írásod, és nem is képeslap. Gyászjelentés, és azt is az anyád írta.”

Most már azt akarom, értse meg, a fia gerincébe csak az én kezem
illett. Valóban örülhet, Szofi néni, mert erre várt, most megkapta,
fekete betűket fehér lapon, biztos boldog, ennél az üres papír lehetne
csak meghatóbb. Szerettem Fekete Ábrist.

a nyelvek közötti fordítás, tolmácsolás sohasem egyszerű. Így van ez akkor is, ha különböző verbális nyelveket fordítunk egymásra, oda-vissza, de még nehezebb a dolgunk, ha két különböző nemű nyelv közötti közvetítésre tesszünk kísérletet. Mire gondolok pontosan? Arra, hogy egy kiállításon mindig a képzőművészet nyelve és a verbális nyelv közötti meditációt szükséges megtennünk, tehát két

különböző közeg, művészeti kifejezőeszköz közös érintkezési pontjait kell megtalálnunk. Készítetést érzünk, hogy szavakba öntsük a látványt. Ez a kiállítás azonban még ennél is összetettebb kihívás elé állítja befogadóját, hiszen, ahogy címe jelzi a 'kimondhatatlanról' szeretne – ráadásul két alkotó dialógusában – elmondani valamit. Ellentmondással és többszörös kihívással találkozunk már a kezdetek kezdetén, de éppen ez az, ami miatt annyira elkezd érdekelni bennünket ez a csendes dialógus, és – nézőként, szemlélőként – szeretnénk bele- vagy hozzákapcsolódni.

A kimondhatatlant szólítja itt a képzőművészet nonverbális nyelve, és bár arra is gondolhatunk, hogy van ennek eredője a negatív teológiában, a misztikusok által tapasztalt kifejezhetetlen élményeken át egészen a tudományosan megfogalmazott 'néma tudásig', először mégis a zavarba ejtetséget kerít hatalmába bennünket. „Csak úgy szólíthatod az öröklétű létet, / Ha elhagyod előbb az emberi beszédet” – írja Angelus Silesius, a német misztikus, és valóban előbb le kell szállnunk egy mélyebb, csenddel telített tapasztalatba, hogy közelebb kerüljünk ezekhez az alkotásokhoz, és megérthessük dialógusuk nyelvét. Hiszen az imént idézett kétsoros címe is jelzi: *Hallgatással kimondatik*, vagyis meg kell próbálnunk hangot adni ennek a rejtőzködő, enigmatikus kiállításnak.

Ha ketten dialógust folytatnak, szükséges, hogy legyen valami közös, ami elindítja és továbbfűzi a párbeszédet. Nádler István és Sara Berti alkotói és alkotásokkal folytatott párbeszédének közös alapját szeretnénk megtalálni – vagy legalább is megsejteni –, és abból indulva szavakat találni kettejük közös kimondhatatlanjához vagy ki-nem-modottjához. Ez a közös alap a két művész egymáshoz közel álló érzékenysége és alkotói megfogalmazásai

Máthé Andrea 101

A NÉMA NYELV MEGSOKSZOROZÁSA

Nádler István és Sara Berti

Dialógus a kimondhatatlanról

című kiállítása elé

egy-egy közös ponton való érintkezése, még akkor is, ha különböző képzőművészeti műfaj – a festészet és a szobrászat – nyelvéen fogalmaznak, és akkor is, ha egyikük a 'már', másikuk pedig a 'még' pozíciójában van. Műveikben azonban mindketten az anyagban megformáltság egyensúlyára törek-
102 szenek, és bennük/általuk jelenítik meg a szellemi kiegyensúlyozottságot; és bár Nádler István elsősorban festő, Sara Berti pedig szobrász, mégis mindketten alkottak/alkotnak a másik képzőművészeti ágban is, és ez egyiküknél sem tűnik másodlagosnak. Mindketten autentikus művészek, akik nagyon karakterisztikusan juttatják kifejezésre műveikben gondolkodásmódjukat, amely talán legszembetűnőbben a tradícióhoz való viszonyulásukban jelenik meg: nem ellentmondanak és rombolnak, hanem ezen belül újítanak és alkotják meg a sajátjukat, a hagyomány horizontjának szélesítésével, határainak végsőkig feszítésével lépnek önálló útjukra. Nádler István temperával és olajkrétával készített *Budapest-sorozatának* lírai absztraktjain puritán, redukált színekkel, áttetsző sávokkal, gubancos vonalakkal, áttűnésekkel alakított mélységek hozzák létre a gondolati tereket, Sara Berti plasztikái a bronzot formálva a rajzolás gesztusait követik – a felületen erőteljes személyes jelet, kézlenyomatot hagyva. A formák utalásszerűsége révén is dialógusba lépnek a két művész alkotásai, és rajtuk/bennük a logosz ugyanolyan erővel üt át, mint a pathosz, vagyis az értelem és az érzelem, az ész és a szenvedély egymásba fonódottan vannak jelen. Sara Berti szobrain a vonalszerűség, az ívek lendülete szinte párhuzamos Nádler István képein a színekkel, gesztusokkal, hajlított vonalakkal feltett formákkal. Hasonlóan a légiességre, a könnyedségre törekvést is megtaláljuk a kiállított festményeken és plasztikákon is. Sara Berti szobrai szinte felhasítják a teret, súlypontjuk, mintha a lehetetlenségbe ereszkedne, ha egy milliméterrel is elcsúsznának, már szoborlétük kerülne veszélybe, Nádler István képein a formák, figurák az elhalványítás-erősítés és az áttetszés olyan finom árnyalataival élnek, melyek mintha szinte önmaguk visszavonására utalnának. Ez a csendbe visszavonuló párbeszéd a mozgalmasság, a dinamizmus, a lendület erejét sem nélkülözi, ugyanakkor észrevétlenül a harmónia, és az összpontosított figyelem terébe vonja.

Mégis, mielőtt túl sokat akarnánk arról beszélni, hogy mit mond nekünk ez a hallgatag dialógus, azt gondolom, arra még jobban kell figyelniünk, hogy mi az, amit kérdez tőlünk: mi nézők hallgatunk-e, valóban oda tudunk-e figyelni magunkra az alkotásokra, a képterek és szoborterek csendjére, átengedjük-e magunkat a szemlélésnek és a szemlélődésnek. Cselekvő mélységekké alakítjuk-e magunkban az alkotások konkrét és absztrakt mélységeit? Engedjük-e, hogy Nádler István és Sara Berti alkotásainak látványa – az alkotók szándéka szerinti – igazi látássá alakuljon bennünk, pillantást nyisson saját csendünkbe is, amelyben tovább folyhat a gondolat beszéde,

ami már nem csak dialógus, hanem az alkotásokkal folytatott többszólamú belső beszéd.

Ortega y Gasset, spanyol filozófus írja *A képek felfedezése* című esszéjében (*Nagyvilág* 2003/1-2), hogy a festészet, tágabb értelemben a képzőművészet „közelebb áll a hieroglifákhoz, mint a nyelvhez: szenvedélyes vágy a kommunikációra, eszközei azonban némák. [...] minden szellemessége e kettős feltétel köré koncentrálódik: a kifejezés vágya és az elszánt hallgatás köré. [...] Azért van rá szükség, mert éppen azokat a dolgokat kívánja kifejezni, amelyeket a nyelv önmagában sohasem mondhat el.” (*Elhangzott a B55 Galériában*)

